

From: WeTransfer <noreply@wetransfer.com>
Sent: Tuesday, July 11, 2017 10:44:51 AM
To: statengriffier
Cc:
Subject: w.verveer@staatsbosbeheer.nl heeft je bestanden gestuurd via WeTransfer

17015475

w.verveer@staatsbosbeheer.nl heeft je bestanden gestuurd

2 bestanden, in totaal 13,7 MB Wordt verwijderd op 8 augustus
2017

Download je bestanden

Geachte heer, mevrouw,
Hierbij doe ik u toekomen de aanbiedingsbrieven met de bijbehorende
financiële stukken van de Natuur- en Recreatieschappen
Zuidwestelijke Delta en Grevelingen die door het Algemeen Bestuur
van beide Schappen op 6 juli jl. zijn vastgesteld. mvrgr. Wim Verveer
(ambtel. secr. Staatsbosbeheer)

Download link

<https://staatsbosbeheer.wetransfer.com/downloads/7f53694baca0d311abb167c0ffdf765420170711084435/c1808acc3dd2179306066e912d3a419120170711084435/fc59cb>

2 bestanden

dig verzending deelnemers GREV.zip
dig verzending deelnemers ZWD.zip

Aan:

- de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- de deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta

Bezoekadres Overschieweg 204
3112 NB Schiedam
Postadres Postbus 341
3100 AH Schiedam
Telefoon (010) 298 10 10
Fax (010) 298 10 20
E-mail recreatieschap@staatsbosbeheer.nl
KvK 62452215
Bank BNG NL65 BNGH 0285 1654 10
BIC-code BNGHNL2G
BTW nummer NL8548.25.505.B.01
www.heerlijkbuiten.nl

Volg ons:

Contactpersoon : mr. W.G. Verveer
Doorkiesnummer : 010 2981017
Betreft : jaarstukken 2016, 2e begrotingswijziging 2017 en
begroting 2018 ZWD

Ons kenmerk : 17-670-20
Uw kenmerk :
Bijlage : 3

Schiedam, 10-7-2017

Geachte heer, mevrouw,

Ter voldoening aan het gestelde in de Gemeenschappelijke Regeling voor het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta, alsmede de Wet Gemeenschappelijke Regelingen, doe ik u hierbij toekomen:

- de Jaarstukken 2016
- de 2° begrotingswijziging 2017
- de Programmabegroting 2018 van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Het Algemeen Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta heeft bovengenoemde stukken in de vergadering van 6 juli jl. vastgesteld.

Voor de goede orde wijs ik de Deelnemers erop dat zij volgens artikel 29, lid 5, hun zienswijze naar voren kunnen brengen bij de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Hoogachtend,

namens het Dagelijks Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta,

~~drs. J.A. de Geus~~
bestuurssecretaris

Jaarstukken 2016

**Natuur- en recreatieschap
Zuidwestelijke Delta**

13 april 2017

Inhoudsopgave

<u>JAARVERSLAG 2016</u>	2
1. Bestuurlijke samenvatting	2
2. Leeswijzer	7
3. Programmaverantwoording	8
3.1 Programma 1: Bestuurlijke aangelegenheden	8
3.2 Programma 2: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	12
3.3 Programma 3: Ontwikkeling	22
3.4 Algemene dekkingsmiddelen	31
4. Paragrafen	33
4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	33
4.2 Onderhoud kapitaalgoederen	38
4.3 Financiering	39
4.4 Grondbeleid	40
4.5 Bedrijfsvoering	42
<u>JAARREKENING 2016</u>	43
5.1 Balans per 31 december 2016	44
5.2 Overzicht van baten en lasten 2016	45
5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	46
5.4 Toelichting op de balans	49
5.5 Toelichting op het overzicht van baten en lasten 2016	61
5.6 Overige gegevens	71

JAARVERSLAG 2016

1. Bestuurlijke samenvatting

In deze bestuurlijke samenvatting zijn de gerealiseerde speerpunten per programma benoemd. Deze punten zijn verder uitgewerkt in hoofdstuk 3 *Programmaverantwoording*.

Bestuurlijke aangelegenheden

Bestuurlijke ontwikkelingen

In 2016 heeft de bestuurlijke toekomst van het schap de aandacht gevraagd. Aanleiding hiertoe was o.a. de uittreding van de beide provincies uit het schap per 1 januari 2018. Op 27 juni 2016 is een werkconferentie gehouden met als doelstelling om te werken aan een toekomstbestendige bestuurlijke structuur voor de Zuidwestelijke Delta. In de bestuurlijke conferentie zijn mogelijke scenario's besproken. Na de bestuurlijke conferentie hebben de deelnemende gemeenten hun gemeentelijke uitgangspunten geformuleerd, die in een scenario-onderzoek, voor zowel de Grevelingen als het Haringvliet, betrokken moeten worden. De scenario's zijn verder uitgewerkt door een ambtelijke werkgroep. In de DB vergadering van 9 december 2016 heeft het bestuur opdracht gegeven om de scenario's nader te laten onderzoeken door een extern bureau.

Uittreding Provincie Zuid-Holland

In 2015 heeft de Provincie Zuid-Holland al aangegeven uit het Schap te treden. Met de Provincie zijn onderhandelingen gevoerd over de toekomstige financiering van het Schap. In het AB van 7 juli 2016 is een financieringsovereenkomst met de provincie Zuid-Holland gesloten waarin de financiering na de uittreding van de Provincie Zuid-Holland is geregeld. De regeling voorziet erin dat de financiering van de Provincie Zuid-Holland tot en met 2021 voor de volledige bijdrage is gegarandeerd. Daarna wordt de financiering voor 30% geflexibiliseerd.

Uittreding Provincie Zeeland

Op 30 september 2016 hebben Provinciale Staten van de Provincie Zeeland eveneens het besluit genomen om ook per 1 januari 2018 uit het Natuur en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta te treden. Het schap zal in 2017 verder met de provincie in gesprek gaan over de voorwaarden tot uittreding. Belangrijke inzet hierbij is het borgen van de financiële middelen voor natuur en recreatie.

Overdracht erfpachtrechten

In 2016 zijn de erfpachtrechten in de Grevelingen niet overgedragen van het Grevelingschap naar het schap Zuidwestelijke Delta. Het voornemen bestond om in 2016 afstand te doen van deze erfpachtrechten, zodat Staatsbosbeheer weer de volledige eigendom kreeg van deze gronden. Voor deze overdracht was een overeenkomst gemaakt. Deze overeenkomst is een drietal keren in het bestuur besproken, maar aangezien er nog te weinig zicht was op de bestuurlijke toekomst heeft deze overdracht en afstand in 2016 niet plaatsgevonden. Het Algemeen Bestuur Grevelingen en het Algemeen Bestuur Zuidwestelijke Delta hebben besloten per 31 december 2017 het erfpachtrecht aan Staatsbosbeheer over te dragen. Nadere afspraken tussen het schap en

Staatsbosbeheer, over de condities waaronder deze overdracht zal plaatsvinden, worden aansluitend op het scenario-onderzoek gemaakt.

Dienstverleningsovereenkomst met Staatsbosbeheer en de provincie Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland heeft per 1 januari 2017 de werkzaamheden van G.Z-H. voor het schap beëindigd. Per genoemde datum zijn de medewerkers van G.Z-H in dienst getreden van Staatsbosbeheer. In de AB vergadering van 7 juli 2016 is met Staatsbosbeheer en de provincie Zuid-Holland een overeenkomst gesloten. Deze overeenkomst borgt de continuïteit van de werkzaamheden zoals die voorheen door G.Z-H voor het Schap werden verricht. De overeenkomst is aangegaan voor een periode van twee jaar.

Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Implementatie Terrein Beheer Model in Haringvliet

Het algemeen bestuur heeft in de vergadering van 7 juli 2016 besloten het Terrein Beheer Model (TBM) in Haringvliet te implementeren. Besloten is om hiervoor een verhoging van de dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud door te voeren. Voorts is vanaf 2017 € 30.000 meer budget beschikbaar voor de uitvoering van het regulier onderhoud.

Beheer en Onderhoud

In de vergadering van het algemeen bestuur op 18 juni 2015 zijn de resultaten van de herijking vastgesteld en verwerkt in begrotingswijzigingen 2015 en 2016. Eén van de onderdelen van de herijking van de meerjarenbegroting 2015-2019, waartoe in 2015 is besloten, betreft het vanaf 2016 stapsgewijs ingroeien in een hoger budget voor regulier onderhoud in het gebiedsdeel Grevelingen. In 2016 was echter nog onvoldoende budget beschikbaar om het onderhoud volledig conform het Terrein Beheer Model uit te kunnen voeren.

In het gebiedsdeel Haringvliet zijn de recreatieterreinen en -voorzieningen schoon en veilig gehouden door het uitvoeren van regulier onderhoud. Binnen de beperkte financiële mogelijkheden zijn tevens waar mogelijk onderhoudsmaatregelen uitgevoerd gericht op instandhouding.

Ten opzichte van de bijgestelde begroting is op het beheer en onderhoud een voordeel van circa € 112.000 ontstaan. Dit resultaat is in hoofdzaak veroorzaakt doordat er een hogere opbrengst uit betaald parkeren gerealiseerd is en doordat het project Uitgesteld Groot Onderhoud Kunstwerken Grevelingen tegen lagere kosten uitgevoerd kon worden. De met het uitgesteld groot onderhoud gemoeide kosten worden conform besluitvorming direct verrekend met de Algemene Reserve (neutraal in de exploitatie).

Ontwikkelingen

Zicht op Haringvliet (ZOH)

Voor drie gebiedsontwikkelingen Quackstrand, Hellegat en Expostrand (Stellendam) zijn in 2016 in samenwerking met belanghebbende partijen voorlopige ontwerpen gemaakt. Met Sportvisserij Nederland, partner in het Droomfonds Haringvliet, is het project Oevertoegankelijkheid en steigers uitgewerkt, waarin de watergerelateerde voorzieningen uit de gebiedsontwikkelingen zijn opgenomen. Hiervoor is cofinanciering beschikbaar gesteld vanuit het Droomfonds en de provincie Zuid-Holland.

Zicht op Grevelingen 2 (ZOG2)

In de AB-vergadering van 7 juli 2016 is het programma Zicht op Grevelingen 2 vastgesteld. In dit nieuwe programma wordt invulling gegeven aan de zogenaamde "Groene Impuls" voor de

Grevelingen. Het programma voorziet in de aanleg van acht eilanden voor kustbroedvogels en een verkenning naar de mogelijkheden voor vismigraties tussen Grevelingen en achterland en onderzoek naar de kwaliteit van de "onder water natuur" in de Grevelingen. Ook de voltooiing van gebiedsontwikkelingen op de Brouwers- en Grevelingendam zijn hierin opgenomen.

Slikken van Flakkee

Het project Slikken van Flakkee is aanbesteed en na de zomer in uitvoering genomen. De werkzaamheden zijn in 2016 deels voltooid. Het werk heeft enige vertraging opgelopen, omdat er vervuiling is aangetroffen.

De oplevering van het werk (welke aanvankelijk voorzien was voor eind 2016) en de feestelijke opening zal in april 2017 plaatsvinden.

Brouwerseiland.

Voor Brouwerseiland zijn diverse acties ondernomen om tot een goede inpassing van het plan te komen, waaronder verkenningen/afspraken over compensatie (loswal, surfbaai en ligplaatsen).

Ecohotel

Met Eco II Projects BV is op 1 juni 2016 een vaststellingsovereenkomst gesloten waarin de laatste "losse eindjes" (bijdrage garantiefonds en aanpassing erfpachtscanon) zijn geregeld. Het park, genaamd "Punt-West Hotel & Beachresort" bestaande uit 72 strandvilla's en 20 luxe hotelsuites, is op 4 juni 2016 officieel geopend.

Inspiratiecentrum

Het Inspiratiecentrum is medio oktober gesloten voor publiek. De exploitant was door tegenvallende bezoekersaantallen niet in staat de huurpenningen te voldoen. Eind 2016 is in overleg met de ondernemer naar een oplossing gezocht om het centrum een hernieuwde invulling te geven.

Communicatie

In 2016 is de projectenbundel uitgegeven, een kleurrijk boekwerk waarin diverse projecten staan beschreven die in 2016 werden uitgevoerd.

Aan diverse evenementen is een (financiële) bijdrage geleverd, zoals aan de Schout- en schepenenrace, Fietstocht bunkerroute en de Grevelingenweek.

Natuur- en recreatie adviescommissie (NRAC)

De NRAC is een vaste adviescommissie die het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur gevraagd en ongevraagd kan adviseren omtrent natuur- en recreatiebeleid en andere hieraan gerelateerde aangelegenheden binnen het werkgebied van het schap. In de vergadering van 7 juli 2016 is besloten de heer C.A. Kleijwegt te benoemen tot lid van de NRAC en voor te dragen als voorzitter van de NRAC. De NRAC heeft dit jaar drie keer vergaderd. Belangenorganisaties zijn breed vertegenwoordigd in de adviescommissie. In het verslagjaar zijn met name de zogenaamde "groene partijen" gevraagd toe te treden tot de adviescommissie. Zo maken nu ook de Natuur- en vogelwacht Schouwen-Duiveland en de vereniging Natuur- en Landschap Goeree-Overflakkee deel uit van de NRAC.

Deelnemers hebben in de vergadering hun tevredenheid uitgesproken over hun betrokkenheid bij de besluitvorming in het Schap. In de laatste vergaderingen heeft de NRAC de wens uitgesproken ook betrokken te willen worden bij de discussie over de toekomst van het Schap.

Wat is opgenomen in de jaarstukken “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen”?

In 2016 is gebleken dat voor Grevelingen de planning van liquidatie niet uitvoerbaar was. Voornaamste redenen hiervan zijn de overdracht van het erfpachtrecht en de afwikkeling van lopende (Europese) subsidies.

In deze jaarstukken 2016 is de verantwoording van de volgende posten opgenomen:

- De kredieten met betrekking tot het Inspiratiecentrum en Carelands en de betreffende Europese subsidie daarvoor, alsmede de hiermee samenhangende balansposten (vorderingen en schulden); zie Hoofdstuk 3: programma 3.
- De baten van erfpachtcanons en de daarmee samenhangende balansposten (vorderingen); zie Hoofdstuk 3: programma 2. Het betreft de gronden waarvoor de erfpacht nog niet is overgedragen.
- Het saldo van de exploitatie in 2016 wordt verrekend met Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De onderhouds- en beheerkosten van de gronden zijn immers bij dat schap verantwoord. Daarnaast worden de niet door subsidie gedekte lasten van het Inspiratiecentrum en Carelands ook verrekend met het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Wat is opgenomen in de voorliggende jaarstukken “Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta”?

- Alle overige posten inclusief de samenstel- en controlekosten van de jaarstukken van het schap Grevelingen i.l., die niet onder het vorige kopje zijn toegelicht, maar die voorheen (t/m 2014) nog werden opgenomen onder het voormalige Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen.
- Alle posten die voorheen (t/m 2014) werden opgenomen onder het Natuur- en Recreatieschap Haringvliet zijn verantwoord in de jaarstukken ZWD. Het Natuur- en Recreatieschap Haringvliet is namelijk geliquideerd.
- Alle (financiële) bestuurlijke relevante feiten die het gevolg zijn van besluiten die zijn genomen door het bestuur van het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Financiële samenvatting

De jaarrekening 2016 sluit met een nadelig resultaat van € 171.202.

In de respectievelijke programma's van deze jaarrekening worden de resultaten gespecificeerd weergegeven en worden de resultaten inhoudelijk geanalyseerd.

Exploitatie

De resultaten per programma zijn als volgt:

Programma	Omschrijving	Resultaat	V/N
1	Bestuurlijke aangelegenheden	55	V
2	Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	180.457	N
3	Ontwikkeling	0	V
-	Algemene dekkingsmiddelen	9.200	V
	Jaarresultaat 2016	171.202	N

V = voordelig; N = nadelig

Voorgesteld wordt om het nadelige jaarresultaat 2016 ad € 171.202 te onttrekken aan de Algemene Reserve. In het volgende overzicht zijn de belangrijkste afwijkingen (met een saldo-effect) ten opzichte van de gewijzigde begroting 2016 weergegeven.

Nr	Onderwerp	Bedrag	V/ N	Programma	Product
1	Onderschrijding bestuursproducten	10.580	V	1: Bestuurlijke aangelegenheid en	Bestuursproducten
2	Overschrijding juridische kosten	11.389	N	1: Bestuurlijke aangelegenheid en	Juridische ondersteuning en advisering
3	Overschrijding Regulier Onderhoud	14.913	N	2: Beheer, Onderhoud en Exploitatie gebieden	Gebiedsbeheer
4	Lagere dotatie voorziening Groot Onderhoud	65.448	V	2: Beheer, Onderhoud en Exploitatie gebieden	Gebiedsbeheer
5	Verhoogde baten betaald parkeren	41.369	V	2: Beheer, Onderhoud en Exploitatie gebieden	Gebiedsbeheer
6	Hogere lasten ivm bijdrage exploitatie Inspiratiecentrum en vordering DAM 25 naar voorziening dub.deb.	277.160	N	2: Beheer, Onderhoud en Exploitatie gebieden	Economisch Beheer
7	Overig	14.863	V	Divers	
	Jaarresultaat 2016	171.202	N		

V = voordelig; N = nadelig

Voor een specificatie en nadere analyse van de genoemde verschillen wordt verwezen naar de toelichtingen bij de programma's.

Vermogenspositie

Het eigen vermogen bedraagt per eind 2016 ca. € 13,1 miljoen. Dit betekent een daling van ca. € 1,6 miljoen ten opzichte van de jaarrekening 2015. Dit wordt met name veroorzaakt door de onttrekking aan de egalisatiereserve afkoopsom Rijk, ZOG 2 en de algemene reserve inzake UGO 2016. Zie voor een specificatie de tabel van het verloop van de reserves in de toelichting van de balans. De totale claim op het eigen vermogen bedraagt ca. € 2,5 miljoen zijnde de dekking van de diverse kredieten. Per saldo bedraagt het beschikbare eigen vermogen ca. € 10,6 miljoen.

2. Leeswijzer

In deze jaarstukken wordt inzicht gegeven in de voortgang van het realiseren van de doelen en prestaties uit de programmabegroting 2016 en de Najaarsrapportage 2016. Daarnaast wordt inzicht geboden in de realisatie van additionele projecten (kredieten). In de tabellen zijn de realisatiecijfers over het jaar 2016 opgenomen. De lasten en de baten zijn gepresenteerd als positieve bedragen in hele euro's. In de kolom resultaat worden voordelen voor het schap weergegeven met een "V" en nadelen met een "N".

De jaarstukken zijn opgesteld naar de eisen die het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) daaraan stelt. In de bestuurlijke samenvatting (hoofdstuk 1) is op hoofdlijnen ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen en resultaten in 2016. In hoofdstuk 3 is de programmaverantwoording opgenomen. Hierin worden de doelen en prestaties toegelicht door beantwoording van de drie W-vragen:

1. Wat hebben we bereikt?
2. Wat hebben we gedaan?
3. Wat heeft het gekost?

Hoofdstuk 4 zal daarna ingaan op de volgens het BBV verplichte en voor het schap relevante paragrafen, te weten:

- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Financiering
- Grondbeleid
- Bedrijfsvoering

Hoofdstuk 5 bevat de jaarrekening 2016 met daarin de waarderingsgrondslagen, de balans per 31 december 2016 met toelichting en het overzicht van baten en lasten met toelichting. Voor de toelichting op het overzicht van baten en lasten is de richtlijn gehanteerd de verschillen in elk geval toe te lichten bij afwijkingen ten opzichte van de begroting (na wijziging) van meer dan 3%, met een minimum van € 2.500.

Tevens is in hoofdstuk 5 de aanvullende (o.a. wettelijke verplichte) informatie opgenomen.

3. Programmaverantwoording

De programmaverantwoording is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- *Programma 1 Bestuurlijke aangelegenheden*
- *Programma 2 Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden*
- *Programma 3 Ontwikkeling*
- *Algemene dekkingsmiddelen*

In dit hoofdstuk wordt per programma een toelichting gegeven op de gerealiseerde doelen, de gevolgde aanpak en de kosten hiervan.

3.1 Programma 1: Bestuurlijke aangelegenheden

Wat hebben we bereikt?

Kwalitatief hoogwaardige bestuurlijke en juridische advisering aan het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur, over ten minste de volgende aandachtsgebieden:

- lopende zaken, beleid, ontwikkelingen en toekomst van het schap;
- nieuwe of gewijzigde wet- en regelgeving die van invloed zijn op het schap;
- financieel beleid, begroting en verantwoording.

Daarbij is rekening gehouden met wat er speelt op de betreffende beleidsvelden en met het netwerk binnen en buiten het schap. Dit netwerk bestaat uit schapsdeelnemers, ambtelijk apparaat, natuur- en milieuorganisaties en stakeholders in het schapsgebied.

Tevens het voorbereiden van bestuursvergaderingen inclusief de verslaglegging van bestuursvergaderingen en het zorgdragen voor het uitvoeren van de actiepunten.

Wat hebben we daarvoor gedaan en wat heeft het gekost?

De ondersteuning van het Dagelijks en het Algemeen Bestuur vond plaats door het leveren van de volgende producten:

1. Bestuursproducten
2. Juridische ondersteuning en advisering
3. Financiën

Ad.1 Bestuursproducten

De bestuursproducten omvatten:

- Het voorbereiden en plannen van bestuursvergaderingen;
- Het verslagleggen van bestuursvergaderingen en het (laten) uitvoeren wat afgesproken is;
- Het signaleren van knelpunten in de uitvoering en het aandragen van oplossingen;
- Eerste aanspreekpunt zijn voor schapsdeelnemers, ambtelijk apparaat en stakeholders voor alle zaken/ projecten die in schapsverband spelen;
- Het vertegenwoordigen van de schapsbesturen in ambtelijke en bestuurlijke netwerken en gremia van de deelnemers;
- De eindtoets op bestuursvoorstellen;

- Het opstellen en uitvoeren van additionele opdrachten en beleidsadviezen waarmee het bestuur in staat wordt gesteld om richting en middelen vast te stellen.

De vergaderingen van het Dagelijks Bestuur zijn gehouden op 29 februari, 14 april, 1 juni, 13 oktober en 9 december 2016. Het Algemeen Bestuur heeft vergaderd op 14 april, 7 juli, 13 oktober en 9 december 2016. De voorbereiding van deze bestuursvergaderingen vond plaats in het periodieke ambtelijk vooroverleg Deltaschap.

In 2016 is regelmatig overleg gevoerd in de Natuur- en Recreatie Adviescommissie Zuidwestelijke Delta (NRAC) met oa. vertegenwoordigers van diverse natuurorganisaties over hun rol bij het Schap(sgebied) en de invulling van de "groene component" in Zicht op de Grevelingen 2. Dit laatste heeft al diverse projectideeën opgeleverd.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Bestuursproducten	Lasten	107.258	108.400	117.700	107.120	10.580 V
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(107.258)	(108.400)	(117.700)	(107.120)	10.580 V

Toelichting:

In de begroting is voor de post bestuursproducten rekening gehouden met representatiekosten, drukwerk en abonnementen. Er is terughoudend met deze budgetten omgegaan hetgeen resulteert in een onderschrijding van € 10.580.

Ad.2 Juridische ondersteuning en advisering

Dit product heeft betrekking op de (algemene) juridische advisering op het gebied van publiek- en privaatrecht en het implementeren, toepassen en evalueren van wet- en regelgeving relevant voor de gemeenschappelijke regeling (Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) en Algemene wet bestuursrecht (Awb)). Ook het behandelen van bezwaar- en beroepzaken en zaken op grond van de Wob (Wet openbaarheid van bestuur) en Wet Bibob (Wet Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) behoren tot de juridische ondersteuning en advisering.

In 2016 is er veelvuldig geadviseerd op het gebied van het publiek- en privaatrecht en in het kader van bestuursvoorstellen. Meer specifiek is geadviseerd in het kader van de afwikkeling van de overdracht van gronden in de Grevelingen. Verder is geadviseerd met betrekking tot de exploitatie van het Inspiratiecentrum. Ook is geadviseerd in het kader van de uittreding van een deelnemer. In 2016 is sterk ingezet op de juridisch-bestuurlijke advisering en ondersteuning bij de samenwerking met Staatsbosbeheer en het vormgeven daarvan door middel van bestuursovereenkomsten en het onderhandelen daarover.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Juridische ondersteuning en advisering	Lasten	15.113	15.700	18.600	29.989	11.389 N
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(15.113)	(15.700)	(18.600)	(29.989)	11.389 N

De overschrijding van de juridische kosten wordt veroorzaakt door extra juridische ondersteuning inzake de problematiek omtrent de exploitant van het Inspiratiecentrum. Dit heeft geresulteerd in een totale overschrijding van € 11.389.

Ad.3 Financiën

In het kader van de financiële ondersteuning zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Het verzorgen van de financiële administratie van de gemeenschappelijke regeling; de tijdige en systematische vastlegging van baten, lasten en in- en uitgaande geldstromen;
- Het incasseren van gelden als gevolg van verkoop, heffing en/of in privaatrechtelijke overeenkomsten overeengekomen vergoedingen;
- Het uitvoeren van de interne controle gericht op getrouwheid en rechtmatigheid op financieel gebied, waarbij de nadruk ligt op 'inkoop en aanbestedingen', het betalingsverkeer en de volledigheid van huur- en erfpachtopbrengsten;
- Het toetsen van bestuursvoorstellen op incidentele en/of structurele financiële consequenties;
- Het voeren van periodieke budgetgesprekken met budgethouders en projectleiders;
- Het opstellen van de planning en control producten, zoals begroting, najaarsrapportage en jaarstukken;
- Werkzaamheden in het kader van de vennootschapsbelastingplicht;
- Het begeleiden van de werkzaamheden van de accountant (interim controle, subsidiecontroles, jaarrekeningcontrole).

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Financiën	Lasten	96.231	63.400	99.400	109.096	9.696 N
	Baten	341.758	308.733	308.733	316.293	7.560 V
Saldo		245.526	245.333	209.333	207.197	2.136 N

Toelichting:

Als gevolg van aanscherping van de uitvoeringsrichtlijnen voor accountants en het verscherpte toezicht op accountants zijn de accountantskosten gestegen. De accountant moet zelf meer eigen waarnemingen doen in plaats van te steunen op de processen in de organisatie van G.Z-H. Daarnaast zijn de lasten hoger als gevolg van het nog moeten opstellen en controleren van een afzonderlijke jaarrekening 2016 voor Grevelingen. In totaal heeft dit heeft geresulteerd in een overschrijding van € 9.696.

De rentebaten zijn uiteindelijk € 7.560 hoger uitgekomen dan geprognoseerd in de begroting 2016 na wijziging.

Kredieten

Naam krediet	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2015	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Realisatie t/m 2016	Restant krediet	% lasten t.o.v. totaal krediet
Liquidatie schap / overheveling rechten en plichten GR	2016	40.000	24.790	15.210	2.275	27.065	12.935	68%
- Dekking uit Algemene reserve GR		40.000	24.790	15.210	2.275	27.065	12.935	
Totaal programma I		40.000	24.790	15.210	2.275	27.065	12.935	
- Dekking uit Algemene reserve GR		40.000	24.790	15.210	2.275	27.065	12.935	

Toelichting:

De liquidatie van de Grevelingen is nog niet afgerond. De feitelijke overdracht en afwikkeling dient nog plaats te vinden. Conform besluitvorming in het AB van 7 juli 2016 is het krediet verhoogd met € 15.000. Voorgesteld wordt om dit krediet te verlengen tot en met 2017.

Mutaties in reserves

Onttrekkingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve GR tbv kredieten	6.300		15.210	2.275	12.935
Algemene Reserve ZWD tbv aanbesteding accountant				3.000	-3.000
Totaal	6.300	0	15.210	5.275	9.935

De werkelijke lasten 2016 voor het krediet liquidatie schap zijn € 12.935 lager dan begroot, waardoor de onttrekking uit de Algemene Reserve ook lager is uitgevallen. Daarnaast wordt er een bedrag van € 3.000 uit de Algemene Reserve onttrokken ten behoeve van de aanbesteding van de accountant conform vastgestelde besluitvorming door het Algemeen Bestuur.

Toevoegingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Reserve Afkoopsom Rijk	324.517	388.503	308.733	308.733	0
Totaal	324.517	388.503	308.733	308.733	0

Toelichting:

De werkelijke toevoeging aan de Reserve Afkoopsom Rijk is conform de begroting 2016. Dit betreft de storting van de rentebaar in 2016.

3.2 Programma 2: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Wat hebben we bereikt?

De natuur- en recreatiegebieden vallend binnen de gemeenschappelijke regeling zijn onderhouden conform het principe 'schoon, heel en veilig' voor een optimaal gebruik door de bezoekers.

Onder het beheer van de gebieden vallen tevens diverse exploitaties, die bijdragen aan de recreatieve kwaliteit.

De volgende resultaten zijn in 2016 bereikt:

- Het gebiedsbeheer is uitgevoerd voor regulier onderhoud en (uitgesteld) groot onderhoud;
- Het betaald parkeren op de Grevelingendam en Kabellaarsbank is gecontinueerd;
- Overleg gevoerd met de exploitant van het Inspiratiecentrum Grevelingen, gericht op een betere benutting van de mogelijkheden en versterking van de positie in het gebied;
- De sponsoring van de Schout- en Schepenrace op 18 juni;
- Activiteiten in verband met de Grevelingenweek in september;

Wat hebben we daarvoor gedaan en wat heeft het gekost?

Het beheer, onderhoud en de exploitatie van de gebieden is gerealiseerd door middel van de volgende producten:

1. Gebiedsbeheer
2. Economisch beheer
3. Regelgeving en handhaving
4. Communicatie

Ad.1 Gebiedsbeheer

Het product gebiedsbeheer betreft het doen onderhouden van de natuur- en recreatiegebieden en de daarbij behorende beheertaken. De basis voor de reguliere onderhoudswerkzaamheden is beschreven in het terreinbeheermodel (TBM). Dit model is opgebouwd uit doeltypen met specifieke recreatieve doelen en maatregelen gerelateerd aan marktconforme normprijzen per doeltype. Continue evaluatie van de onderhoudswerkzaamheden draagt bij aan het voortdurend actualiseren van het terreinbeheermodel en het beheersbaar houden van zowel de te treffen onderhoudsmaatregelen als de kosten. Bij grote afwijkingen kan deze evaluatie leiden tot een voorstel tot begrotingsaanpassing.

Ten behoeve van de werkzaamheden voor het groot onderhoud wordt gebruik gemaakt van een jaarlijks geactualiseerde meerjarenonderhoudsprognose. Hiermee worden voorzieningen getroffen voor toekomstig groot onderhoud. Met behulp van het uitvoeren van diverse inspecties, wordt de staat van het beoogde groot onderhoud getoetst. De bevindingen uit deze voortdurende evaluatie worden verwerkt alvorens de werkzaamheden worden uitgevoerd. Jaarlijks worden de geplande uitgaven, de dotatie aan de voorziening groot onderhoud en de werkelijke kosten gemonitord. Elke vier jaar wordt de dotatie opnieuw berekend en vastgesteld tenzij uit de monitoring volgt dat eerder een bijstelling nodig is.

Het product gebiedsbeheer bestaat verder uit:

- Het inventariseren en selecteren van partijen die in staat zijn om (een deel van) het natuur-en recreatieschap te onderhouden (het samenstellen van de onderhoudsbestekken en het aanbestedingsproces). In het aanbestedingsproces wordt aandacht besteed aan mogelijke SROI-trajecten (social return on investment);
- Het maken van afspraken met maatschappelijke partijen, vrijwilligers e.d.

Uitvoering Regulier onderhoud

In de vergadering van het algemeen bestuur op 18 juni 2015 zijn de resultaten van de herijking van de meerjarenbegroting 2015-2019 vastgesteld en verwerkt in begrotingswijzigingen 2015 en 2016. Eén van de onderdelen van de herijking betreft het vanaf 2016 stapsgewijs ingroeien in een hoger budget voor regulier onderhoud in het gebiedsdeel Grevelingen. In 2016 was echter nog onvoldoende budget beschikbaar om het onderhoud volledig conform het Terrein Beheer Model uit te kunnen voeren. Hierdoor moesten noodgedwongen keuzes gemaakt worden. De ingroei in een hoger budget en het feit dat er gunstige aanbestedingsresultaten zijn behaald die meerjarig doorwerken, leidt er wel toe dat het regulier onderhoud in het gebiedsdeel Grevelingen in de komende jaren naar verwachting stapsgewijs kan worden omgebogen van budgetgestuurd onderhoud naar planmatig en duurzaam beheer.

In het gebiedsdeel Haringvliet zijn de recreatieterreinen en -voorzieningen schoon en veilig gehouden door het uitvoeren van regulier onderhoud. Binnen de beperkte financiële mogelijkheden zijn tevens waar mogelijk onderhoudsmaatregelen uitgevoerd gericht op instandhouding.

Implementatie Terrein Beheer Model in Haringvliet

Het algemeen bestuur heeft in de vergadering van 7 juli 2016 besloten het Terrein Beheer Model (TBM) in Haringvliet te implementeren. Besloten is om hiervoor een verhoging van de jaarlijkse dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud door te voeren. Voorts is vanaf 2017 € 30.000 meer budget beschikbaar voor de uitvoering van het regulier onderhoud. Deze budgetverhogingen en de uitvoering van een aantal extensiveringsmaatregelen leiden ertoe dat ook in het gebiedsdeel Haringvliet de komende jaren gegroeid kan worden naar planmatig en duurzaam beheer.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Gebiedsbeheer	Lasten	3.130.135	2.498.603	3.070.211	2.945.699	124.512 V
	Baten	1.905.848	1.600.100	1.970.425	2.023.808	53.383 V
Saldo		(1.224.288)	(898.503)	(1.099.786)	(921.891)	177.895

Lasten

Specificatie	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Regulier Onderhoud	802.452	817.365	14.913 N
Uitgesteld Groot Onderhoud	305.608	236.205	69.403 V
Groot Onderhoud	840.448	775.000	65.448 V
Beheeractiviteiten Staatsbosbeheer	728.900	730.112	1.212 N
Overig	392.803	387.017	5.786 V
Totaal Lasten Gebiedsbeheer	3.070.211	2.945.699	€ 124.512 V

Regulier Onderhoud

Het regulier onderhoud is budgetgestuurd uitgevoerd met een nadelig resultaat van € 14.913. Deze overschrijding is met name veroorzaakt door het aanhoudende zomerse weer in de maand september waardoor relatief laat in het jaar nog extra kosten gemaakt zijn voor het uitvoeren van hygiëneprogramma's.

Uitgesteld Groot Onderhoud

Bij de najaarsrapportage werd reeds voorzien dat het programma Uitgesteld Groot Onderhoud met een voordelig resultaat van € 230.000 afgerond kon worden vanwege het behalen van forse aanbestedingsvoordelen. Dit verwachte resultaat is verwerkt in de 4^e begrotingswijziging 2016 en wordt direct verrekend met de Algemene Reserve (neutraal in de exploitatie).

Het programma is inmiddels volledig afgerond met een voordelig resultaat van € 69.403 ten opzichte van de bijgestelde begroting. Dit verschil is ontstaan doordat het project Uitgesteld Groot Onderhoud Kunstwerken Grevelingen tegen lagere kosten uitgevoerd kon worden. Dit betekent dat de onttrekking aan de Algemene Reserve ook lager is dan begroot.

Groot Onderhoud

In 2016 is bij de Najaarsrapportage de dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud verhoogd met € 144.000 in verband met de invoering van het TBM-model voor het gebied Haringvliet.

Elk jaar wordt bij de jaarrekening de actuele meerjarenplanning financieel doorgerekend. Ten opzichte van de Najaarsrapportage leidt dit voor enkele categorieën groot onderhoud tot bijstellingen in de verwachte uitgaven in de komende 20 jaar. Dit betreft zowel het gebied Haringvliet als Grevelingen.

Hoewel de regel is om bijstellingen in de dotatie eens per 4 jaar te doen, leidt de actualisatie in dit geval tot een benodigde bijstelling van de dotatie. Concreet is de dotatie in 2016 met ca. € 65.000 verlaagd tot een bedrag van € 775.000. Dit zal ook worden verwerkt in de begroting 2017 en verder.

De onttrekking aan de voorziening wordt toegelicht in de paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen.

Beheeractiviteiten Staatsbosbeheer Grevelingen

Over het verrichten van beheer- en onderhoudswerkzaamheden in de Grevelingen door Staatsbosbeheer zijn geen bijzonderheden te vermelden.

Baten

Op de baten is een voordelig resultaat ad € 53.383 gerealiseerd. Dit voordeel wordt in hoofdzaak veroorzaakt doordat er een hogere opbrengst uit betaald parkeren is gerealiseerd (€ 41.369). Daarnaast is er een hogere bijdrage subsidie Natuurbeheer ontvangen ad € 8.816.

De tabel laat zien dat er in 2016 baten zijn gerealiseerd voor een bedrag van € 2.023.808. Dit bedrag is inclusief een baat van € 361.077 zijnde de kosten van onderhoud en beheer van de gronden uitgevoerd door het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta welke worden doorbelast aan het schap "De Grevelingen". Bij de Najaarsrapportage 2016 was de begroting hier al op aangepast.

In 2016 is het onderhoud en beheer van de gronden uitgevoerd door het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Bij dat schap zijn ook de daarmee samenhangende kosten verantwoord. In de inleiding van deze jaarstukken is aangegeven dat de exploitatiebaten in 2016 worden verrekend tussen "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" en het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De baten die bij "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen"

zijn verantwoord worden in feite beschikbaar gesteld aan de Zuidwestelijke Delta voor de uitvoering van de taak gebiedsbeheer

Ad.2 Economisch beheer

De taken die binnen economisch beheer worden uitgevoerd zijn:

- Het formuleren c.q. actualiseren van het grondbeleid;
- Het beheer van grondposities op basis van het vastgestelde grondbeleid;
- Het beheer van exploitaties.

Beheer grondposities

Het beheer van grondposities betreft het actief beheer van de grondpositie (gronden en opstallen binnen het werkingsgebied) zodanig dat dit bijdraagt aan de lange termijn strategie van het natuur- en recreatieschap. Het resultaat hiervan is dat voldaan wordt aan de rechten en plichten die het bezit van grond met zich meebrengt. Hieronder valt ook het afstoten van posities die geen recreatief belang dienen, alsmede het verwerven van gronden die van belang kunnen zijn voor toekomstige ontwikkelingen van het natuur- en recreatieschap.

Overdracht gronden van voormalige schappen

De overdracht van gronden (eigendom) en erfpachtrechten in de Haringvliet van het voormalige schap Haringvliet aan het schap Zuidwestelijke Delta, vond plaats bij notariële akte van 14 juli 2015.

Voor de overdracht van de erfpachtrechten van het voormalige schap Grevelingen is medewerking nodig van Staatsbosbeheer als bloot eigenaar. Met Staatsbosbeheer worden procedurele afspraken gemaakt over deze toestemmingsverklaring als onderdeel van de afstanddoening door het schap Zuidwestelijke Delta van de gehele erfpachtpositie in de Grevelingen. De overdracht van de gronden in eigendom kan naar verwachting eind 2017 plaats vinden.

Brouwerseiland

Het bestuur heeft ingestemd met het onder voorwaarden doen van afstand ten gunste van Staatsbosbeheer van het erfpachtrecht Brouwerseiland. Notariële afronding kan plaats vinden na een definitief akkoord over de erfpachtrelatie tussen Staatsbosbeheer en de ontwikkelende partij over de toekomstige ontwikkeling.

Beheer exploitaties

Het beheer van exploitaties heeft betrekking op het aangaan van overeenkomsten met derden gericht op de exploitatie en/of het gebruik van schapsgronden en -opstallen (passend binnen de huidige ambities van het natuur- en recreatieschap), alsmede het actief administratief, financieel, juridisch en relationeel beheren van deze overeenkomsten.

Het resultaat is het vastleggen en actief beheren van privaatrechtelijke afspraken, waarbij een optimale netto-opbrengst wordt nagestreefd.

In afwachting van de doorhaling van de erfpacht van het schap, waardoor Staatsbosbeheer vol eigenaar wordt van de gronden in de Grevelingen, is het niet mogelijk om voor ondernemers (onder)erfpacht te vestigen op deze percelen. Veelal worden wel voorbereidende besprekingen gehouden met ondernemers in nauwe samenspraak met Staatsbosbeheer.

De verenigingshaven van Watersportvereniging Bommenee is gerealiseerd en start op 1 januari 2016 met 22 ligplaatsen. Er is een huurovereenkomst afgesloten voor de duur van 5 jaar met een optie voor nog 5 jaar.

Met Catamaranvereniging Catpoint wordt onderhandeld over uitbreiding van ligplaatsen en een te realiseren parkeerplaats.

Inspiratiecentrum Grevelingen

In 2016 bleken de resultaten van het Inspiratiecentrum, zowel in financiële zin als voor wat betreft de positie in het gebied en de invulling van de afgesproken doelstellingen, wederom zeer tegen te vallen. Na de zomer bleek bovendien dat het herleven van de betalingsverplichtingen, waarvoor eerder een betalingspauze was overeengekomen, niet zou leiden tot feitelijke betaling van de openstaande, inmiddels substantiële, (huur)vorderingen. Dat betekent dat het dagelijks bestuur zich eind 2016 heeft beraden op de situatie en stappen heeft gezet om te komen tot een beëindiging van de huurverhouding, zo mogelijk via een minnelijk traject, maar indien noodzakelijk via een juridisch traject. In financieel opzicht leidt de ontstane situatie tot de noodzaak om de in 2016 verschuldigde huurpenningen als dubieus te bestempelen. Het betreft een bedrag van in totaal € 211.000.

Windturbines Hellegatsplein

Het Dagelijks Bestuur heeft in 2015 ingestemd met de komst van 2 extra windturbines nabij het Hellegatsplein, in aanvulling op de eerdere vier toegestane turbines. In 2016 zijn onderhandelingen gevoerd met de ontwikkelende partij over de financiële compensatie voor het gebied. De onderhandelingen hierover waren eind 2016 nog niet afgerond.

Zeeland Buitenland

Met deze exploitant is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt over de omzetting van huurspraken naar een erfpachtconstructie.

In het eerste kwartaal van 2017 zal worden getracht tot definitieve overeenstemming over de erfpachtvoorwaarden te komen en de erfpacht te vestigen.

Center Parcs Port Zélande

De vigerende afspraken met deze exploitant over het gebruik van het parkeerterrein bij het vakantiepark sluiten niet meer aan bij het huidige gebruik en de wensen voor de toekomst. Inmiddels is overleg gestart over herijking van afspraken (omzetten huurovereenkomsten parkeerterrein en kampeerterrein in één nieuwe ondererfpachtovereenkomst).

Greenhuus

Op verzoek van de ondernemer heeft het Dagelijks Bestuur begin 2016 ingestemd met het omzetten van de beoogde huurovereenkomst in ondererfpacht. Binnen het kader van het vastgestelde bestemmingsplan voor de locatie op de Kabellaarsbank is er in 2016 diverse malen overlegd met de ondernemers over de conceptakte voor ondererfpacht en het werkplan voor de gefaseerde natuurontwikkeling en plaatsing van de ecolodges op het kavel.

Marina Port Zélande

Medio 2016 is het eigendom van deze jachthaven op de Kabellaarsbank gewijzigd door een management-buy-out. Vanuit haar positie als erfpachter is namens uw Schap, in prettige samenwerking met bloot eigenaar Staatsbosbeheer, toestemming verleend voor deze overdracht. Aan deze toestemming is de voorwaarde verbonden dat de onduidelijke huurovereenkomst medio 2017 wordt omgezet in een marktconforme ondererfpacht.

Paviljoen Meerzicht

Sinds 2015 is er overleg met deze ondererfpachter op de Grevelingendam en de gemeente Schouwen-Duiveland over zijn plan om de horeca-exploitatie te verbreden met 30 ecolodges. Namens uw recreatieschap is er in beginsel overeenstemming met de ondernemer over de erfpachtvoorwaarden voor deze uitbreiding. Eind 2015 heeft het College van B&W in beginsel ingestemd met het plan, onder voorwaarde dat het plan wordt afgestemd met groene stakeholders in de regio. Sindsdien is de ondernemer in overleg met Gemeente en Provincie over de randvoorwaarden voor de ontwikkeling. Tot op heden heeft uw recreatieschap geen haalbaar plan ontvangen voor de beoogde uitbreiding. Na ontvangst zullen wij dit toetsen en besluitvorming in het Dagelijks Bestuur agenderen over de aanpassing van de ondererfpacht.

Zeil-Surfcentrum Brouwersdam

Eind 2016 is er namens uw recreatieschap toestemming verleend voor sloop en nieuwbouw van de horeca-opstallen van het bedrijf op de Kabellaarsbank. Deze schaalvergroting van de horecavoorzieningen is de laatste fase van de plannen die benoemd waren in de lopende ondererfpachtvereenkomst. Aanvullend hebben de ondernemers, in samenwerking met buurman Natural High, een plan ingediend om een kabelski- en wakeboardbaan te realiseren ten oosten van hun bedrijf. Zodra partijen overeenstemming bereiken over de ondererfpacht voor deze uitbreiding, zullen wij besluitvorming agenderen in het Dagelijks Bestuur.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Economisch beheer	Lasten	267.392	98.400	277.000	564.844	287.844 N
	Baten	300.090	558.450	318.425	318.245	180 N
Saldo		32.699	460.050	41.425	(246.599)	288.024 N

Toelichting:

De lasten geven een overschrijding van € 287.844 hetgeen met name veroorzaakt wordt door een dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren ad € 211.160 inzake de exploitant van het Inspiratiecentrum DAM 25 en een nadelig resultaat van € 66.000 aangezien er nog kosten gemaakt zijn voor het Inspiratiecentrum zoals accountantskosten uren G.Z-H en aanpassingen aan de westgevel. De lasten van € 66.000 zijn verantwoord in de jaarrekening van Grevelingen op de betreffende kredieten en zijn vervolgens verrekend met de Zuidwestelijke Delta op het product Economisch Beheer.

Daarnaast zijn de lasten € 10.412 hoger hetgeen veroorzaakt wordt door een overschrijding op de post belastingen, met name de waterschaplasten.

Een groot deel van de grond die tot op heden door Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen in erfpacht is uitgegeven is eigendom van Staatsbosbeheer. Voor de overdracht van de erfpacht-rechten van het voormalige schap Grevelingen is medewerking nodig van Staatsbosbeheer als bloot eigenaar. Staatsbosbeheer heeft op 31 juli 2015 schriftelijk meegedeeld alleen onder een aantal voorwaarden medewerking te willen verlenen aan de overdracht van de rechten van erfpacht aan ZWD. Tot op heden is hierover nog geen overeenstemming bereikt. Mede om die reden is het betreffende schap niet volledig geliquideerd en zijn de erfpachtbaten 2016 (€ 361.077) opgenomen in het "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" en vervolgens verrekend met de Zuidwestelijke Delta.

Ad.3 Regelgeving en handhaving

Regelgeving en handhaving bestaan uit de volgende onderdelen:

- Vergunningen, ontheffingen en toestemmingen
- Toezicht en handhaving

Vergunningen, ontheffingen en toestemmingen

De gebieden van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta kunnen gebruikt worden voor het recreëren door individuen en door groepen. Voor beide vormen van gebruik geldt dat niet alles altijd mag en kan. Wanneer een gebruiker of organisatie een bepaalde activiteit wil uitvoeren binnen het Natuur- en recreatieschap, dient hiervoor een vergunning, ontheffing of toestemming gevraagd te worden bij Staatsbosbeheer. Dit komt voort uit het oogpunt van de doelstellingen van de gemeenschappelijke regeling en de openbare orde en veiligheid.

Staatsbosbeheer verleent vergunningen en ontheffingen op grond van de Algemene Verordening die van kracht is voor het schap. Toestemmingen worden vanuit de eigenstandige privaatrechtelijke bevoegdheid van het schap zelf gegeven.

Toezicht en handhaving

Toezicht en Handhaving bestaan uit de onderdelen gastheerschap, daadwerkelijke handhaving en de regierol bij samenwerking. De invulling van de drie onderdelen leidt tot een compleet palet van activiteiten op de doelstelling schoon, heel en veilig in een gebied. Dit palet wordt ingevuld op basis van de aard en het gebruik van het gebied.

Basisuitgangspunten voor de inzet van toezicht en handhaving zijn de veiligheid van de gebruikers van de gebieden zo goed mogelijk waarborgen en de eigendommen van het schap heel houden. Indien de keuze wordt gemaakt om geen financiering beschikbaar te stellen voor het gehele palet, vindt primair inzet op daadwerkelijke handhaving plaats. Hiermee wordt prioriteit gegeven aan de veiligheid van de recreant en worden andere zaken alleen aangepakt als de beschikbare middelen niet volledig aan handhaving besteed moeten worden.

Aandachtspunten 2016:

- *Vissen op krabben*
Net als voorgaande jaren is extra aandacht gegeven aan het vissen op krabben. Dit is een activiteit die veelvuldig rondom de Grevelingen plaatsvindt. Dit gebeurt zowel door lokale bewoners als door derden. Vooral door de laatste groep lijkt dit vooral op commerciële basis te gebeuren. Er zijn enkele keren zeer veel lijnen aangetroffen op een steiger. Het achterlaten van deze nylonlijnen met daaraan kippenbotjes, zorgt voor veel overlast, ergernis en risico voor mens en dier. Getracht wordt om de bedrijfsmatige vorm tegen te gaan door verbodsbepalingen te plaatsen op de betreffende steigers.
- *Het achterlaten van kampeermiddelen na zonsondergang*
Dit betrof meestal buitenlandse bezoekers die gewaarschuwd werden. Indien dit niet het gewenste effect opleverde, dan werd een proces-verbaal uitgeschreven.
Met de ombouw van de parkeerautomaten in 2015 zijn de meldingen van defecte automaten drastisch afgenomen. Wel is er 1 automaat defect geraakt en vervangen.

Avond en weekenddiensten

Werken in de avonden en weekenden is noodzakelijk om een goede invulling te geven aan de handhaving in het gebied. Op deze momenten, zeker bij mooi weer, zijn de meeste bezoekers in de gebieden aanwezig en een zichtbare aanwezigheid is dan gewenst om zoveel mogelijk ongewenste

gedragingen tegen te gaan. Daarnaast blijkt dit ook het (sociale) veiligheidsgevoel bij bezoekers te vergroten.

In de zomerperiode vinden er in de avond nog allerlei vormen van recreatief gebruik plaats zoals (water)sporten, barbecueën of wandelen / fietsen en genieten van het gebied. Aandacht van de handhavers is gericht op veiligheid van de bezoekers.

In de winterperiode is het recreatieve gebruik in de donkere uren minimaal. Het is dan alleen druk bij de exploitaties die jaarrond bezoekers trekken. Hierdoor is ook de sociale controle in de gebieden nagenoeg nihil waardoor vernielingen, dumpingen en andere vormen van ongewenst gebruik (auto's in terreinen) weer de aandacht vragen. Aandacht voor de handhavers is dan gericht op heel houden van de gebieden.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Regelgeving en Handhaving	Lasten	151.200	91.800	150.300	150.300	-
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(151.200)	(91.800)	(150.300)	(150.300)	-

Toelichting:

De werkelijke lasten zijn conform de begroting en betreffen de doorberekende lasten dienstverlening G.Z-H.

Ad.4 Communicatie

De (potentiële) bezoekers en waar relevant het externe netwerk worden geïnformeerd over de mogelijkheden, werkzaamheden en veranderingen in de natuur- en recreatiegebieden. De wijze waarop de informatie wordt verstrekt is afhankelijk van de doelgroep maar zal wel zoveel mogelijk gebaseerd zijn op digitale en sociale media.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Communicatie	Lasten	86.790	98.600	96.100	97.116	1.016 N
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(86.790)	(98.600)	(96.100)	(97.116)	1.016 N

Toelichting:

De werkelijke lasten zijn vrijwel conform de begroting en betreffen met name de doorberekende lasten dienstverlening G.Z-H.

Diverse lasten en baten

Diverse lasten en baten		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Diverse lasten		141	-	-	211	211 N
Diverse baten		476.625	-	-	301	301 V
Saldo		476.484	-	-	90	90 V

Toelichting:

Op diverse lasten en diverse baten is in 2016 een klein bedrag verantwoord.

Zie ook paragraaf 5.2, waarin een algemene toelichting wordt gegeven op het soort lasten en baten dat hier wordt verantwoord.

Kredieten

Naam krediet	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2015	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Realisatie t/m 2016	Restant krediet	% lasten t.o.v. totaal krediet
Uitvoering implementatieplan TBM in Haringvliet	2016	30.000	0	30.000	2.730	2.730	27.270	0%
- Dekking uit Algemene reserve ZWD		30.000	0	30.000	2.730	2.730	27.270	
Extra bebording hondenbeleid	2016	4.500	0	4.500	0	0	4.500	0%
- Dekking uit Algemene reserve ZWD		4.500	0	4.500	0	0	4.500	
Grevelingenweek 2016	2016	15.000	0	15.000	15.000	15.000	0	100%
- Dekking uit Algemene reserve ZWD		15.000	0	15.000	15.000	15.000	0	
Totaal programma 2		49.500	0	49.500	17.730	17.730	31.770	
- Dekking uit Algemene reserve ZWD		49.500	0	49.500	17.730	17.730	31.770	

Toelichting:

Implementatie Terrein Beheer Model in Haringvliet

Het algemeen bestuur heeft in de vergadering van 7 juli 2016 besloten het Terrein Beheer Model (TBM) in Haringvliet te implementeren. Besloten is om hiervoor een verhoging van de jaarlijkse dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud door te voeren. Voorts is vanaf 2017 € 30.000 meer budget beschikbaar voor de uitvoering van het regulier onderhoud. Deze budgetverhogingen en de uitvoering van een aantal extensiveringsmaatregelen leidt ertoe dat ook in het gebiedsdeel Haringvliet de komende jaren gegroeid kan worden naar planmatig en duurzaam beheer. Het krediet Uitvoering implementatieplan TBM in Haringvliet is bestemd voor de ureninzet G.Z-H. Dit zal in 2017 een vervolg krijgen waardoor het krediet verlengd dient te worden tot eind 2017.

Extra bebording hondenbeleid

In april is in de Algemene Verordening Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta 2016 opgenomen dat het Dagelijks Bestuur gebieden kan aanwijzen waar honden verboden zijn of waar ze aangelijnd moeten zijn. Hiertoe is een Aanwijzingsbesluit Honden opgesteld, waarin gebieden zijn aangewezen waar honden (van 1 april tot 1 oktober) verboden zijn of waar ze aangelijnd moeten zijn of waar de opruimplicht niet geldt. In andere gebieden die niet aangewezen zijn, zijn honden los toegestaan. Dit Aanwijzingsbesluit is in juni door uw bestuur vastgesteld. De nieuwe regelgeving is op 1 juli 2016 in werking getreden. Er is een bebordingsplan opgesteld, dat begin 2017 wordt afgerond. Hierna zal de nieuwe bebording worden geplaatst. Het krediet dient derhalve verlengd te worden tot eind 2017.

Grevelingenweek 2016

In 2016 is een budget beschikbaar gesteld van € 15.000 als bijdrage aan de Grevelingenweek 2016. Dit bedrag is ook besteed. Dit krediet kan worden afgesloten.

Mutaties in reserves

Onttrekkingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve ZWD	508.048		193.500	161.730	31.770
Reserve afkoopsom Rijk	690.293	702.948	702.948	702.948	0
Afschrijvingsreserve Zicht op de Grevelingen	10.855	10.855	10.855	10.855	0
Reserve Quackstrand	5.532	5.532	5.532	5.532	0
Algemene Reserve GR inzake UGO			305.608	236.205	69.403
Reserve Groot Onderhoud HV	93.893				0
Totaal	1.308.621	719.335	1.218.443	1.117.270	101.173

Toelichting:

Er is in 2016 minder onttrokken aan de Algemene Reserve dan begroot. Dit betreft de lagere uitgaven voor het Uitgesteld Groot Onderhoud ad € 69.403 en de lagere onttrekking m.b.t. de kredieten ad € 31.770.

Toevoegingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve ZWD		20.000	4.662	4.662	0
Algemene Reserve GR	4.663				0
Totaal	4.663	20.000	4.662	4.662	0

Toelichting:

De toevoeging van € 4.662 aan de Algemene Reserve is conform de Begroting 2016.

3.3 Programma 3: Ontwikkeling

Wat hebben we bereikt?

Het bestuur is geadviseerd over de implementatie van mogelijke nieuwe ontwikkelingen die passen binnen de doelstelling van de gemeenschappelijke regeling en die een recreatieve meerwaarde opleveren en/of de natuurwaarde versterken.

In 2016 is voor de Grevelingen het volgende bereikt:

- Het programma Zicht op Grevelingen 2 is vastgesteld;
- Het project Slikken van Flakkee is aanbesteed en na de zomer in uitvoering genomen. De werkzaamheden zijn in 2016 grotendeels voltooid. De oplevering van het werk en de feestelijke opening zal in april 2017 plaatsvinden;
- Het Inspiratiecentrum Grevelingen kende een moeilijk jaar en heeft in oktober de deuren gesloten;
- Het Ecohotel is in 2016 volledig in gebruik genomen en feestelijk geopend in juli 2016;
- Er is een nieuwe entree van het verenigingssterrein van Catpoint gerealiseerd;
- De Groene Impuls voor de Grevelingen is met stakeholders uitgewerkt in drie speerpunten: eilanden voor kustbroedvogels, bevorderen van vismigratie en 'onder water natuur'. De planvoorbereiding is in 2016 gestart.
- Voor Brouwerseiland zijn diverse acties ondernomen om tot een goede inpassing van het plan te komen, waaronder verkenningen/afspraken over compensatie (loswal, surfbaai en ligplaatsen).

In 2016 is voor het Haringvliet het volgende bereikt:

- Voor de gebiedsontwikkelingen Quackstrand, Hellegat en Expostrand (Stellendam) zijn voorlopige ontwerpen (VO's) gemaakt in samenwerking met stakeholders uit het gebied.
- Twee veerdiensten hebben in 2016 gevaren op het Haringvliet en met de ondernemers zijn 3-jarige overeenkomsten gesloten. De Waterbus heeft ook voor het eerst gevaren. Er is reeds overleg gevoerd over de vaardiensten voor 2017 en een betere afstemming tussen de pontjes en de Waterbus.
- De recreatiekaart voor het Haringvliet is met het Droomfonds samen opnieuw uitgegeven in oplage van 20.000 stuks om het gebied beter op de kaart te zetten.
- De zitbeleefontwerpen zijn uitgewerkt en er is vergunning verkregen voor het plaatsen van 3 zitbeleefpunten bij Hellegat, Den Bommel en Stellendam. Voor Middelharnis is het niet gelukt een vergunning van het Waterschap Hollandse Delta te verkrijgen. Plaatsing begin april 2017.
- Vanuit de historische vaarverbindingen is € 2.000 toegezegd voor restauratie van de beugsloep MD10.
- Met Sportvisserij NL, partner van het Droomfonds Haringvliet is het project Oevertoe-gankelijkheid en steigers opgezet als onderdeel van de Vaarverbindingen. Vanuit de landschapstafel Haringvliet is in 2016 al € 250.000 cofinanciering toegezegd van de provincie Z-H.
- Met de beheerraming van het VO Quackstrand is tegelijkertijd gewerkt aan de invoering van TBM (Terrein Beheer Model) voor het Haringvliet.

Wat hebben we daarvoor gedaan en wat heeft het gekost?

Het bestuur is geadviseerd over in te nemen standpunten over initiatieven die de doelstelling van het schap helpen realiseren. In aansluiting daarop is tevens inspraak geleverd op ruimtelijke plannen en geadviseerd over de initiatieven van derden. Hiervoor zijn de volgende producten geleverd:

- Planvorming en gebiedsontwikkeling
- Marketing en productontwikkeling

Planvorming en gebiedsontwikkeling

In overleg met alle betrokkenen wordt een gemeenschappelijk kader geboden op de gewenste ontwikkeling in het werkingsgebied van het schap, aansluitend op de ambitie van het bestuur, de vraag van de recreant (leefstijlen) en het aanbod (positionering van het specifieke gebied). Tevens worden alle voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden gedaan die noodzakelijk zijn om (een deel) van het gebied te (her)ontwikkelen conform de ambitie van het bestuur. Hiermee wordt samen met de omgeving van het schap ingespeeld op actuele trends en ontwikkelingen.

Zicht op Grevelingen 2

Vlak voor de zomer heeft het bestuur het programma Zicht op Grevelingen 2 definitief vastgesteld. Het programma bevat de voltooiing van enkele zogenaamde 'rode' projecten (o.a. Inspiratiecentrum Grevelingen en Ecohotel de Punt) op of nabij de Brouwersdam, het doortrekken van de lopende projecten Slikken van Flakkee en het project Drempel Brouwershaven.

Nieuw in het programma ZOG-2 is een "Groene Impuls" voor de Grevelingen.

Met de voorbereiding daarvan was eind 2015 een start gemaakt. In 2016 is hieraan met omgevingspartijen zoals (lokale) natuurorganisaties en beheerder(s) verder gewerkt. Dit heeft geresulteerd in drie prioriteiten:

- Een plan voor de realisatie van 8 eilanden voor kustbroedvogels in de Grevelingen;
- Verkennen van (samenwerkings)mogelijkheden voor vismigratie tussen Grevelingen en het directe achterland, en
- Opzet onderzoek naar de kwaliteit van de 'onder water natuur' in de Grevelingen.

Herinrichting Slikken van Flakkee

Het project Slikken van Flakkee is aanbesteed, gegund aan aannemerscombinatie Verboon/Maasland en grotendeels in 2016 uitgevoerd. De feestelijke opening zal zijn in april 2017.

Drempel Brouwershaven en natuurontwikkeling 'Dwars in de weg'

De uitvoering hiervan, gepland in najaar 2016, moest worden uitgesteld. In de eindfase, vlak voor de gunning, doken toch nog problemen op in de afstemming met o.a. de visserij, waardoor vergunningen niet meer op tijd konden worden aangepast. Derhalve wordt voorgesteld het krediet te verlengen tot eind 2017.

Inspiratiecentrum Grevelingen

Het inspiratiecentrum Grevelingen heeft de deuren medio oktober gesloten. De exploitant ziet geen toekomst meer. Eind 2016 zijn gesprekken begonnen om de bestaande overeenkomst te ontbinden. Tegelijkertijd is (informeel) met de meest betrokken (schaps)partijen gesproken over een tijdelijke doorstart in 2017 met Staatsbosbeheer als regisseur.

Groene Impuls Grevelingen

In 2016 heeft ingenieursbureau Witteveen en Bos een haalbaarheidsstudie verricht naar de beste opties voor realisatie van eilanden in de Grevelingen voor kustbroedvogels en vismigratie vanuit de Grevelingen naar de sloten en kreekstelsels op de eilanden.

Acht kleine eilanden voor kustbroeders zijn in het rapport uitgewerkt in een voorlopig ontwerp. Intern is een projectplan voor de uitvoering (in 2017) opgesteld. Het DB heeft voor de uitvoering medio 2016 middelen vrijgegeven.

Alle mogelijke passages voor vissen naar het achterland zijn in het rapport geïnventariseerd, wat heeft geleid tot 1 tot 2 mogelijke vispassages. Eind 2016 heeft bureau ATKB ter bepaling van de visstand een monitoring in de Grevelingen uitgevoerd. Deze opdracht is in samen met Rijkswaterstaat (en in overleg met waterschap Hollandse Delta) verstrekt.

Onderzoek 'onder water' natuur

Op dit onderwerp is vooral naar samenwerking en een integrale aanpak gezocht. Deze is tot stand gekomen door deelname aan het landelijke project Life IP, waarin "onder water natuur" een prominent projectonderdeel is. Deze samenwerking zal worden voortgezet.

Ecohotel de Punt

Op De Punt in Ouddorp heeft projectontwikkelaar Eco II projects het Punt-West Hotel & Beachresort gebouwd. Een uniek project met prachtige strand- en eilandwoningen aan het Grevelingenstrand.

Oplevering en exploitatie

In 2016 is het project opgeleverd en geopend. In de centrumvoorzieningen is onder meer restaurant 'Werelds aan Zee' opgenomen. Het resort bestaat uit 96 hotelsuites die zijn ondergebracht in strandvilla's. Het hotel wordt geëxploiteerd door Oasis Parcs. De suites zijn in eigendom bij particulieren.

Afronden erfpachtzaken

Het recreatieschap heeft de gronden in ondererfpacht uitgegeven aan Eco II projects. Enkele punten rond deze uitgifte en de toestemming van grondeigenaar Staatsbosbeheer moeten nog opgelost worden. Bijvoorbeeld de eindvergoeding die een rol kan spelen als de eigenaar aan het eind van de erfpacht besluit deze niet te continueren. Na het opheffen van de erfpacht van het schap en de overdracht daarvan naar Staatsbosbeheer is dit echter niet meer nodig.

Project Catpoint

Naast het terrein van het 'Ecohotel' op De Punt, ligt het terrein van Catamaran vereniging Catpoint. De vereniging maakte gebruik van diverse openbare voorzieningen. Door de komst van het Punt West Hotel & Beachresort zijn die echter verdwenen.

De vereniging kan geen rechten doen gelden op het gebruik van de openbare voorzieningen. In een poging de pijn te verzachten is het schap de vereniging te hulp geschoten. Zo heeft het schap meegewerkt aan het realiseren van een aansluiting op het riool en het elektriciteitsnet. Ook is meegedacht over het parkeren op eigen terrein. Om dat mogelijk te maken blijkt een uitbreiding van het terrein in Natura 2000 gebied noodzakelijk. Daarvoor moet een procedure worden doorlopen. Het schap is bereid de vereniging hierbij te assisteren. Voor de tussentijd is een tijdelijke exclusieve parkeervoorziening gerealiseerd op openbaar terrein.

Brouwerseiland

Door het schap is een reactie gegeven op het voorontwerp bestemmingsplan en de - concept - MER voor Brouwerseiland, die beide begin 2016 ter visie gingen.

Verder is ambtelijk deelgenomen aan de werkgroep surfbaai, die gezamenlijk met de windsurfers heeft gezocht naar compensatie voor de windsurfbaai.

In overleg met belanghebbenden is tevens een voorlopig ontwerp gemaakt voor de compensatie van de ligplaatsen voor watersporters (liggeldregeling) in de Middelpaathaven en Kabbelaarsbank.

Met de initiatiefnemer en Rijkswaterstaat is een deal gesloten over de verplaatsing van de loswal naar het Springersdiep.

Programma Zicht op Haringvliet

De voortgang van het programma Zicht op Haringvliet is diverse keren in het bestuur aan de orde geweest. Dit jaar lag de nadruk in het opstarten van de gebiedsontwikkelingen Quackstrand, Expostrand en Hellegat. Stakeholders zijn betrokken en gezamenlijk zijn er 3 voorlopige ontwerpen (VO's) gemaakt voor de gebieden. Aan de Landschapstafel Haringvliet zijn de projecten van Zicht op Haringvliet ingebracht in het gebiedsdocument "Haringvliet in een Stroomversnelling". Hierbij is cofinanciering vanuit de Provincie Zuid-Holland en het Droomfonds mogelijk om de projecten te kunnen realiseren.

Vaarverbindingen

Veerdiensten (pontjes)

Met de schepen Linqunda en de Heicondias zijn drie-jarige overeenkomsten aangegaan (2016-2018). Dekking komt voor de Heicondias uit het programma Zicht op Haringvliet en voor de Linqunda uit de reguliere bijdrage vanuit de Algemene Reserve aan de pontjes.

Met name de Linqunda lijkt last te hebben gehad van de pilot van de Waterbus in 2016 en heeft minder succesvol gedraaid als de voorgaande jaren. De Heicondias heeft, op een slecht voorseizoen na, vergelijkbaar met andere jaren gedraaid. In het naseizoen zijn de veerdiensten en de Waterbus geëvalueerd. Hieruit zijn aanpassingen gekomen voor het vaarseizoen 2017.

Historische Vaarverbindingen en vloot (o.a. Bruine Vloot)

De historische vaarverbindingen bieden kansen voor arrangementen op het Haringvliet. De eerste Haringvlietdag is georganiseerd vanuit het Droomfonds, waarbij de historische vloot nog geen rol heeft gespeeld. Voor 2017 zijn hier nieuwe mogelijkheden. Voor de restauratie van de Beugsloep MD10 in Middelharnis is € 2000,- toegezegd als bijdrage vanuit Zicht op Haringvliet.

Knooppunten (zit/beleefpunten)

Het gekozen ontwerp is voor de vier locaties uitgewerkt en er is vergunning aangevraagd en verleend voor drie van de vier locaties. De locatie Middelharnis is vooralsnog afgefallen, omdat geen overeenstemming kon worden bereikt met het Waterschap Hollandse Delta en de gemeente Goeree-Overflakkee. Plaatsing staat gepland voor begin april.

Moorings

De wensen voor nieuwe moorings zijn besproken met Rijkswaterstaat en opgenomen in het project Oevertoegankelijkheid en Steigers. Realisatie na toestemming 2017.

Gebiedsontwikkelingen

Gebiedsontwikkeling Quackstrand

In het voorjaar heeft het schap alle partijen aan tafel gekregen om samen tot een voorlopig ontwerp (VO) te komen. Dit ontwerp is gepresenteerd aan betrokkenen en direct omwonenden. Opmerkingen en suggesties naar aanleiding van deze presentatie zijn door het landschapsbureau verwerkt en doorgerekend. Voor de gemeente Hellevoetsluis is het plan gepresenteerd aan de commissie Werk Wonen en Integratie. Voor het plan is ook een beheerraming volgens TBM gemaakt. Samen met Sportvisserij NL, partner Droomfonds, en Rijkswaterstaat zijn de mogelijkheden voor de botenhelling en steiger halverwege de dam nader verkend. Het verplaatsen van de botenhelling is de eerste stap in de uitvoering van het totaalplan, inclusief de zandsuppletie. Rijkswaterstaat heeft uitvoering in 2018 toegezegd, maar het streven is dit nog te vervroegen naar eind 2017 (voor het recreatieseizoen 2018).

Gebiedsontwikkeling Hellegat (De Banaan)

Voor dit gebied is samen met de stakeholders een Voorlopig Ontwerp (VO) gemaakt. Dit ontwerp is in het najaar gepresenteerd aan alle betrokkenen. Het ontwerp is positief ontvangen, met de kanttekening dat de zwembaai eerst aangepakt moet worden om de overige plannen kans van slagen te geven. Verdiepen van de baai om de zwemkwaliteit te verbeteren en de botenhelling mogelijk te maken vergen eerst nader onderzoek naar de bodem. De bedoeling is dit begin 2017 te laten uitvoeren en met die resultaten nadere stappen te ondernemen. Ook hier is intensieve samenwerking met Sportvisserij NL, als partner van het Droomfonds. De watervoorzieningen zijn onderdeel van het project Oevertoegankelijkheid en Steigers, zoals benoemd bij de landschapstafel.

Gebiedsontwikkeling Expostrand (Stellendam)

In dit project werkt het schap samen met Rijkswaterstaat, de gemeente Goeree-Overflakkee, het Rijksvastgoedbedrijf en de provincie Zuid-Holland als onderdeel van de gebiedsontwikkeling Stellendam – Poort van de Delta. Op verzoek van de werkgroep is het schap gevraagd trekker te zijn van het vliegwiel recreatie. Als trekker hiervan heeft het schap een Voorlopig Ontwerp (VO) laten maken in samenwerking met de stakeholders. Dit Voorlopig Ontwerp is overgedragen naar de stuurgroep van de gebiedsontwikkeling Stellendam. Rijkswaterstaat is naar aanleiding van dit ontwerp gestart met een interne verkenning naar de mogelijkheden tot realisatie van deze plannen. Hieruit zijn al diverse knelpunten naar voren gekomen die tot herziening van de plannen zullen leiden. Het schap zal de ontwikkelingen in 2017 volgen en desgevraagd advies uitbrengen vanuit haar beheerrol.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Planvorming & gebiedsontwikkeling	Lasten	135.400	134.500	134.500	134.500	0 V
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(135.400)	(134.500)	(134.500)	(134.500)	0 V

Toelichting:

De werkelijke lasten zijn conform de begroting en betreffen de doorberekende lasten dienstverlening G.Z-H.

Marketing en productontwikkeling

De inzet op marketing en productontwikkeling maakt integraal onderdeel uit van de lopende projecten vallend onder de programma's Zicht op het Haringvliet en Zicht op Grevelingen 2.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Marketing & productontwikkeling	Lasten	16.400	16.300	16.300	16.300	-
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(16.400)	(16.300)	(16.300)	(16.300)	-

Toelichting:

De werkelijke lasten zijn conform de begroting en betreffen de doorberekende lasten dienstverlening G.Z-H.

Diverse lasten en baten		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Diverse lasten		336.941	-	-	-	-
Diverse baten		-	-	-	-	-
Saldo		(336.941)	-	-	-	-

Toelichting:

Onder de diverse lasten is in 2015 ca. € 336.000 begrepen wegens niet door subsidie van derden gedekte lasten van de realisatie van het Inspiratiecentrum. In 2016 zijn er geen diverse lasten en baten.

Kredieten

Naam krediet Haringvliet	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2015	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Realisatie t/m 2016	Restant krediet	% lasten t.o.v. totaal krediet
Zicht op Haringvliet e.o.	2017	50.505	8.586	0	0	8.586	41.919	17%
- Dekking uit Algemene Reserve HV		15.000	0	0	0	0	15.000	
- Dekking bijdragen derden		35.505	8.586	0	0	8.586	26.919	
Zicht op Haringvliet	2017	713.191	126.715	315.884	175.266	301.981	411.210	42%
- Dekking uit reserve Zicht op Haringvliet		551.591	124.757	203.884	120.533	245.290	306.301	
- Dekking uit reserve Compensatie Windenergie		111.600	1.958	62.000	23.993	25.951	85.649	
- Dekking bijdragen derden		50.000	0	50.000	30.740	30.740	19.260	
bijdrage derden ZOH Vaarverb. Historische Vloot		20.000	0	20.000	740	740	19.260	
bijdrage derden ZOH Vaarverb. Knooppunten		30.000	0	30.000	30.000	30.000	0	
ZOH Algemeen		53.624	21.422	16.370	21190	42.612	11.012	
ZOH Verdienpotentieel		48.500	405	31.379	1170	1.575	46.925	
ZOH Vaarverb. Pontjes		61.000	21.692	24.185	19758	41.450	19.550	
ZOH Vaarverb. Historische Vloot		36.100	46.887	-13.330	0	46.887	-10.787	
ZOH Vaarverb. Knooppunten		47.767	24.810	34.282	12740	37.550	10.217	
ZOH Vaarverb. Moorings		11.300	158	11.143	158	316	10.985	
ZOH Vaarverb. Marketing en promotie		43.500	113	30.000	3805	3.918	39.582	
ZOH Quackstrand		208.000	5.152	39.000	38254	43.406	164.594	
ZOH Hellegat		111.600	1.958	62.000	23993	25.951	85.649	
ZOH Expostrand		21.300	4.028	25.800	23458	27.486	-6.186	
ZOH Ontwikkeloket		13.500	45	0	0	45	13.455	
ZOH Ecolodges		7.000	45	5.055	0	45	6.955	
Totaal programma 3 Haringvliet		763.096	135.301	315.884	175.266	310.567	453.129	
- Dekking uit Algemene Reserve HV		15.000	0	0	0	0	15.000	
- Dekking uit reserve Zicht op Haringvliet		551.591	124.757	203.884	120.533	245.290	306.301	
- Dekking uit reserve Compensatie Windenergie		111.600	1.958	62.000	23.993	25.951	85.649	
- Dekking bijdragen derden		85.505	8.586	50.000	30.740	39.326	46.179	

Naam krediet Grevelingen	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2015	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Realisatie t/m 2016	Restant krediet	% lasten t.o.v. totaal krediet
Slikken van Flakkee	2017	1.963.298	153.545	1.717.626	649.858	803.403	1.159.895	41%
- Dekking uit Algemeen Reserve ZWD		469.933	0	377.806	0	0	469.933	
- Dekking uit reserve ZOG II		476.330	71.667	404.663	393.996	465.663	10.667	
- Dekking bijdragen derden		1.017.035	81.878	935.157	255.861	337.739	679.296	
Maatregelen Beheerplan Natura 2000	2017	23.125	0	0	8.380	8.380	14.745	36%
- Dekking bijdragen derden		23.125	0	0	8.380	8.380	14.745	
ZOG II Algemeen	2018	446.440	398.780	15.000	208.451	607.231	-160.791	136%
- Dekking uit reserve ZOG II		446.440	398.780	15.000	208.451	607.231	-160.791	
ZOG II Programamanagement	2018	180.000	0	90.000	0	0	180.000	0%
- Dekking uit reserve ZOG II		180.000	0	90.000	0	0	180.000	
ZOG II Communicatie	2018	16.000	2.125	3.000	370	2.495	13.505	16%
- Dekking uit reserve ZOG II		16.000	2.125	3.000	370	2.495	13.505	
ZOG II Duurzame jachthaven van de toekomst	2018	25.000	13.648	11.352	1.820	15.468	9.532	62%
- Dekking uit reserve ZOG II		25.000	13.648	11.352	1.820	15.468	9.532	
Entree Catpoint	2018	40.000	21.285	18.715	21.668	42.953	-2.953	107%
- Dekking uit reserve ZOG II		40.000	21.285	18.715	21.668	42.953	-2.953	
ZOG II Verwijderen drempel Brouwershaven	2016	186.000	40.460	145.540	37.140	77.600	108.400	42%
- Dekking uit reserve ZOG II		186.000	40.460	145.540	37.140	77.600	108.400	
ZOG II Voortoets Bommeneede	2016	5.000	1.560	0	0	1.560	3.440	31%
- Dekking uit reserve ZOG II		5.000	1.560	0	0	1.560	3.440	
ZOG II Groene Impuls	2017	1.315.000	0	50.000	12.470	12.470	1.302.530	1%
- Dekking uit reserve ZOG II		1.315.000	0	50.000	12.470	12.470	1.302.530	
ZOG II Ecohotel de Punt	2017	185.000	159.372	25.000	825	160.197	24.803	87%
- Dekking uit reserve ZOG II		185.000	159.372	25.000	825	160.197	24.803	
ZOG II Ecohotel Onderzoek	2016	50.000	8.299	41.701	65.361	73.660	-23.660	147%
- Dekking uit Algemeen Reserve ZWD		50.000	8.299	41.701	65.361	73.660	-23.660	
Totaal programma 3 Grevelingen		4.134.863	799.074	2.117.934	1.096.343	2.605.117	2.629.446	
- Dekking uit Algemeen Reserve ZWD		519.933	8.299	419.507	65.361	73.660	446.273	
- Dekking uit reserve ZOG II		2.874.770	708.897	763.270	676.740	1.385.637	1.489.133	
- Dekking bijdragen derden		1.040.160	81.878	935.157	264.241	346.119	694.041	

Zicht op Haringvliet (tabel Krediet Haringvliet)

De uitgaven in 2016 zijn lager dan de prognose voor 2016. De personele uitgaven in 2016 zijn gelijk aan de planning - met enige verschuiving tussen projecten - maar vanwege de benodigde cofinanciering voor de gebiedsontwikkelingen zijn er nog nauwelijks uitvoeringskosten in 2016 gemaakt. Bij de knooppunten (zit/beleefobjecten) zorgde de vertraging in vergunningverlening voor vertraging in de uitvoering en dus ook de uitvoeringskosten. Het uitvoeringsbudget schuift mee naar 2017. Het krediet Zicht op Haringvliet is een totaalkrediet waardoor eventuele overschrijdingen op deelkredieten geen probleem is aangezien dit opgevangen wordt binnen het totale krediet Zicht op Haringvliet.

Slikken van Flakkee

Het project Slikken van Flakkee is aanbesteed, gegund aan aannemerscombinatie Verboom/Vervat en deels in 2016 uitgevoerd. Het eerste kwartaal wordt het project afgerond. De feestelijke opening zal zijn in april 2017. Het krediet is bij de najaarsnota reeds verlengd tot en met 2017.

Maatregelen beheerplan Natura 2000

De maatregelen worden met name in 2017 uitgevoerd. Het krediet is bij de Najaarsnota verlengd tot en met 2017.

Zicht op Grevelingen (tabel Krediet ZOG II).

De uitgaven in 2016 zijn lager dan begroot aangezien de uitvoering achterblijft bij de planning. Het project Verwijderen Drempel Brouwershaven zal derhalve verlengd moeten worden tot eind 2017 zoals hierboven reeds is aangegeven. De totale inzet van G.Z-H is geboekt onder het deelkrediet ZOG II Algemeen en is niet verdeeld over de diverse deelkredieten waardoor dit tot een overschrijding leidt op dit deelkrediet. Dit wordt gecompenseerd door de onderschrijdingen op de overige deelkredieten. In 2017 wordt via een bestuursvoorstel een voorstel gedaan voor samenvoeging van het deelkrediet voor programmamanagement met het deelkrediet "ZOG II Algemeen".

Het deelkrediet Voortoets Bommenede is inmiddels afgerond en kan worden afgesloten.

Op het deelkrediet ZOG II Groene impuls zijn in 2016 kosten voor planvoorbereiding gemaakt. In 2017 zullen de eilanden worden gerealiseerd.

Het krediet Ecohotel Onderzoek is ook afgerond en kan ook worden afgesloten. Het bestuur heeft in 2016 tweemaal gesproken over dit onderzoek n.a.v. het onderzoek van AT Osborne en besloten over de financiële afwikkeling. Het bestuur heeft besloten tot een vervolgonderzoek waardoor het krediet is overschreden.

Mutaties in reserves

Onttrekkingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Reserve Afkoopsom Rijk	340.000	340.000	340.000	340.000	0
Algemene Reserve ZWD			419.507	65.361	354.146
Reserve ZOG II	239.815		763.270	676.740	86.530
Reserve Zicht op Haringvliet	124.757		203.884	120.533	83.351
Reserve Compensatie Windenergie	1.958		62.000	23.993	38.007
Algemene Reserve GR	357.679				0
Reserve ZOG II	56.805				0
Totaal	1.121.014	340.000	1.788.661	1.226.627	562.034

Toelichting:

Het resultaat ad € 562.034 wordt veroorzaakt door het saldo op de kredieten. Er is aanzienlijk minder uitgegeven op de kredieten dan begroot.

Toevoegingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve ZWD baten Eco-hotel		150.000	122.600	122.600	0
Reserve ZOG II	480.000	480.000	480.000	480.000	0
Reserve Groen/Blauw II	120.000	120.000	120.000	120.000	0
Algemene Reserve GR	13.750				0
Reserve Compensatie Windenergie	475.000				0
Totaal	1.088.750	750.000	722.600	722.600	0

Toelichting:

De toevoegingen aan de reserves zijn conform de begroting 2016.

3.4 Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Deelnemersbijdrage	-	-	-	-	-
Overige structurele lasten	-	9.200	9.200	-	9.200 V
Totaal lasten	-	9.200	9.200	-	9.200 V
Baten					
Deelnemersbijdrage	801.022	766.788	766.788	766.788	-
Totaal baten	801.022	766.788	766.788	766.788	-
Saldo gewone bedrijfsvoering	801.022	757.588	757.588	766.788	9.200 V
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	-	-	-	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-	-
Saldo kredieten	-	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	801.022	757.588	757.588	766.788	9.200 V
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	10.507	-	128.308	128.308	-
Onttrekking reserves	-	-	280.300	280.300	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	(10.507)	-	151.992	151.992	-
Gerealiseerd resultaat	790.515	757.588	909.580	918.780	9.200 V

Het voordelige resultaat van € 9.200 op de structurele lasten wordt veroorzaakt door het feit dat het budget voor onvoorzien 2016 niet is ingezet c.q. benodigd was.

Deelnemersbijdragen

Verdeling deelnemersbijdrage	Aandeel in nadelig exploitatiesaldo	percentage
Natuur- en Recreatieschap Grevelingen		
Provincie Zuid-Holland	271.791	35%
Provincie Zeeland	108.717	14%
Gemeente Goeree-Overflakkee	31.875	4%
Gemeente Schouwen-Duiveland	22.483	3%
Natuur- en Recreatieschap Haringvliet		
Provincie Zuid-Holland	66.384	9%
Gemeente Cromstrijen	24.817	3%
Gemeente Goeree-Overflakkee	93.813	12%
Gemeente Nissewaard	35.195	5%
Gemeente Hellevoetsluis	111.713	15%
Totaal	766.788	

De deelnemersbijdrage is conform de begroting 2016.

Mutaties in reserves

Onttrekkingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve GR	0		280.300	280.300	0
Totaal	0	0	280.300	280.300	0

De onttrekkingen aan de Algemene Reserve zijn conform de begroting en betreffen de derde en vierde begrotingswijziging 2016.

Toevoegingen aan reserves	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Algemene Reserve ZWD			128.308	128.308	0
Algemene Reserve GR	10.507				0
Totaal	10.507	0	128.308	128.308	0

De toevoeging aan de reserve is conform de begroting 2016.

4. Paragrafen

4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen weerspiegelt de mate waarin het schap in staat is middelen vrij te maken om de risico's die zich in de praktijk voordoen op te vangen, zonder dat dit betekent dat het beleid wijzigt of verandert.

Conform de nota weerstandsvermogen wordt de ratio weerstandsvermogen berekend om te bepalen of het schap in staat is voldoende financiële middelen vrij te maken voor het dekken van de risico's op het moment dat de risico's zich voordoen. Voor de waardering van de toereikendheid van het weerstandsvermogen wordt de volgende tabel gehanteerd.

Ratio weerstandsvermogen

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	$> 2,0$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$< 0,6$	Ruim onvoldoende

Risicoanalyse

Risico	Aard van het risico	Financiële omvang risico	Kans van optreden	Impact (uitgaande van vier jaar)*
1. Liquidatie van het oude Schap De Grevelingen kan nog niet plaatsvinden	incidenteel	p.m.	hoog	p.m.
2. Inspiratiecentrum Grevelingen	incidenteel	177.000	hoog	141.600
3. Hogere onderhoudskosten	structureel	50.000	middel	25.000
4. Invoering van de Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsondernemingen	structureel	50.000	laag	10.000
5. Zandsuppletie	incidenteel	25.000	middel	12.500
6. Compensatie Brouwerseiland	incidenteel	p.m.	middel	p.m.

7. Uittreden Provincie Zeeland	structureel	p.m.	laag	p.m.
8. Verwijderen onderwaterdrem- pel Brouwershaven	incidenteel	p.m.	laag	p.m.
Totaal		302.000		189.100

* De financiële impact wordt berekend door bij een hoog risico 80%, bij een gemiddeld risico 50% en bij een laag risico 20% van het bedrag van de financiële omvang te nemen.

Risico 1 - Liquidatie van het oude schap De Grevelingen kan nog niet plaatsvinden

Ook in 2016 waren de inspanningen erop gericht om zo spoedig als mogelijk tot liquidatie van de oude schappen Haringvliet en De Grevelingen te komen. Voor Haringvliet werd de jaarrekening 2014 als slotbalans beschouwd, zodat dit Schap in 2015 is geliquideerd.

Voor De Grevelingen is toestemming van Staatsbosbeheer benodigd voor de overdracht van de erfpachtrechten van De Grevelingen naar het nieuwe Deltaschap. Tot op heden is de toestemming van SBB nog niet gegeven, maar wel toegezegd. Aangezien deze toestemming niet voor het einde van het jaar 2016 is afgegeven, zal het Grevelingschap voorlopig nog blijven bestaan.

Risico 2 - Inspiratiecentrum Grevelingen

In programma 2 is ingegaan op de situatie die met betrekking tot het Inspiratiecentrum in 2016 is ontstaan. In 2017 moet tot een nieuwe invulling worden gekomen, eventueel via een tijdelijke constructie. In de decembervergadering heeft het bestuur aan Staatsbosbeheer gevraagd om met een voorstel voor een tijdelijke exploitatie van het Inspiratiecentrum te komen. Een consultatie van publieke en private belanghebbenden, waaronder de natuurorganisaties en de in het gebied actieve ondernemingen, is daarbij noodzakelijk. Ten behoeve van de selectie van een nieuwe exploiterende partij is aanbesteding op de markt en een daarop volgend selectieproces te overwegen. Te maken keuzes hierover worden, uiteraard in samenhang met de relevante financiële aspecten, aan het bestuur ter besluitvorming voorgelegd.

Risico 3 - Hogere onderhoudskosten

In het gebiedsdeel Grevelingen wordt de uitvoering van het regulier onderhoud gestuurd op het door het bestuur vastgestelde budget uit de herijkte begroting Zuidwestelijke Delta. Doordat vanaf 2016 ingegroeid wordt in een hoger budget, zal het regulier onderhoud in dit gebiedsdeel de komende jaren naar verwachting stapsgewijs kunnen worden omgebogen van budgetgestuurd onderhoud naar planmatig en duurzaam beheer. Voor het gebiedsdeel Haringvliet zijn met de invoering van het Terrein Beheer Model inmiddels voldoende middelen beschikbaar om de instandhouding van de recreatierreinen en -voorzieningen te kunnen borgen. Echter, zolang nog niet alle extensiveringsmaatregelen zijn geïmplementeerd en zolang in het verleden opgelopen onderhoudsachterstanden nog niet weggewerkt zijn door het uitvoeren van Groot Onderhoud blijft het risico bestaan dat extra kosten gemaakt moeten worden om te voorkomen dat calamiteiten met eventueel ernstige gevolgen ontstaan. Dit wordt ingeschat als een midden risico met een financiële omvang van € 50.000. Beheermaatregel: regelmatig visuele inspecties uitvoeren en alert reageren op meldingen van recreanten.

Risico 4 - invoering van de Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsondernemingen

Met ingang van 1 januari 2016 is de Vpb-plicht voor overheidslichamen, waaronder gemeenschappelijke regelingen, ingevoerd. De vennootschapsbelastingrisico's zijn inmiddels in beeld

gebracht. Daarbij is uitgegaan van de begroting 2016. Per activiteit of cluster van activiteiten is beoordeeld of met de uitvoering van de betreffende activiteit een onderneming in fiscaalrechtelijke zin wordt gedreven. Er is sprake van een fiscale onderneming indien aan elk van de volgende drie voorwaarden is voldaan:

1. Duurzame organisatie van kapitaal en arbeid;
2. Deelname aan het economisch verkeer;
3. Winstoogmerk en/of concurrentie.

Voor een aantal activiteiten die vallen onder economisch beheer (huren en erfpacht) is waarschijnlijk geen sprake van een fiscale onderneming, omdat geen sprake is van deelname aan het economisch verkeer. Aan dit criterium is niet voldaan aangezien de activiteiten beperkt zijn tot 'normaal vermogensbeheer'. Bij het schap kan worden gesteld dat sprake is van normaal vermogensbeheer, omdat er slechts beperkt arbeid wordt verricht en er geen causaal verband is tussen arbeid en rendement.

Op basis van de uitgevoerde risico scan, zal voor de meeste overige activiteiten van de gemeenschappelijke regeling waarschijnlijk sprake zijn van een fiscale onderneming. Aan alle voorwaarden wordt namelijk voldaan. Daarbij is van belang dat voor de winstoets de bijdrage van de deelnemers door de belastingdienst als opbrengst wordt gezien. De verwachting is echter dat hiervoor een zogenaamde vrijstelling voor samenwerkingsverbanden kan worden toegepast. Hierdoor is dan geen vennootschapsbelasting verschuldigd.

Op basis van de huidige standpunten, zal worden verzocht om geen aangifte vennootschapsbelasting te hoeven indienen, zodat de administratieve lasten beperkt blijven. Wel moet jaarlijks worden gemonitord of de vennootschapsbelasting positie niet wijzigt, bijvoorbeeld doordat nieuwe activiteiten worden ontplooid of andere financieringsbronnen worden gevonden. Mocht in de toekomst blijken dat voor een belaste activiteit de vrijstelling niet van toepassing is, dan dient alsnog voor alle activiteiten die een fiscale onderneming vormen een fiscale openingsbalans te worden opgesteld en zullen de administratieve lasten substantieel toenemen. De uiteenzetting dat het schap geen vennootschapsbelasting is verschuldigd en ook geen fiscale administratie hoeft te voeren is begin november 2016 aan de belastingdienst voorgelegd en begin januari 2017 besproken. De belastingdienst heeft mondeling aangegeven dat, hoewel men de feiten (nog) niet heeft gecontroleerd, de aanpak en uitwerking met betrekking tot de Vpb van het schap kan onderschrijven.

Aangezien de belastingdienst nog niet schriftelijk heeft ingestemd met de zienswijze blijft de vennootschapsbelasting een risico. Het risico wordt als laag ingeschat en de financiële omvang wordt ingeschat op € 50.000.

Risico 5 - Zandsuppletie

De reserve zandsuppletie ten behoeve van het Quackstrand is in het verleden ingezet om andere uitgaven mee te dekken, zoals groot onderhoud. Het risico bestaat dat hierdoor onvoldoende middelen ter beschikking zullen zijn om de benodigde werkzaamheden op het Quackstrand uit te voeren wanneer Rijkswaterstaat het strand heeft aangevuld met zand. Deze post met een bedrag van € 25.000 is opgenomen als risico. Het blijft echter moeilijk in te schatten wat de kosten zullen zijn bij calamiteiten. Het bedrag kan echter behoorlijk oplopen afhankelijk van het strandoppervlakte dat op dat moment beschadigd wordt door weersomstandigheden.

Risico 6 – Compensatie Brouwerseiland

Om te voorkomen dat er zoals bij de windsurfers, een draagvlak risico ontstaat bij de watersporters, wordt verkend hoe de ligplaatsen die vallen onder de liggeldregeling van het schap kunnen worden gecompenseerd. Het betreft de ligplaatsen Middelpaathaven en Kabellaarsbank. Vertegenwoordigers uit de sector en gebruikers gaan met elkaar in gesprek. In de begroting is voorsnog geen rekening gehouden met eventuele compensatie voor partijen die hier aanspraak op denken te kunnen maken. De kans op optreden wordt ingeschat op 'middel' en de financiële impact is op dit moment nog niet goed in te schatten.

Risico 7 – Uittreden provincie Zeeland

De provincie Zeeland heeft evenals PZH het besluit genomen om uit te treden uit het schap ZWD. Zeeland heeft bestuurlijk de intentie aangegeven onder dezelfde randvoorwaarden te willen uittreden als PZH. Op dit moment is er nog geen definitief besluit genomen over de wijze van financiële afbouw.

Risico 8 - Verwijderen onderwaterdrempel Brouwershaven

In dit project wordt de bij ontgraving van de onderwaterbodem vrijkomende grond deels verwerkt als verondieping van een nabij gelegen oever, en deels op een stortlocatie verwerkt. Bij het doorlopen van het vergunningentraject bleek voor de werkzaamheden een ontgravingsvergunning noodzakelijk, echter de proceduredtijd van deze vergunning was niet voorzien. De beschikbare periode voor realisatie stond daardoor sterk onder druk.

Bij het Bevoegd gezag Natuurbeschermingswet 2015 (Provincie Zeeland) is een onderbouwde zienswijze ingediend om ontheffing te krijgen op de bepaling dat de werkzaamheden binnen 20 dagen en vóór 1 november 2016 gereed zijn.

Projectrisico: In eerdere afstemming is op ons voorstel gunstig gereageerd. Indien onze argumenten de Provincie Zeeland niet overtuigen, en zij hier niet gunstig op beschikt, is uitvoering in 2016 niet meer realistisch. De werkzaamheden kunnen dan pas worden uitgevoerd na het broedseizoen 2017.

Bestuurlijk risico: Bestuurlijke afspraken met de vereniging Beroepsvissers en Staatsbosbeheer worden niet nagekomen (imago schade); de visserij zal (opnieuw) een alternatieve aanlegplaats verlangen, waardoor ongewenste transportbewegingen ontstaan binnen het grondgebied van de gemeente Schouwen-Duiveland.

Eind 2016 is het bestuursvoorstel over het vervolg aangehouden (mede vanwege verschil van inzicht bij partijen omtrent de natuurcompensatie), dit in afwachting van nader overleg.

Ratio Weerstandsvermogen

Zoals hiervoor aangegeven wordt de ratio weerstandsvermogen berekend om te bepalen of het schap in staat is voldoende financiële middelen vrij te maken voor het dekken van de risico's op het moment dat de risico's zich voordoen.

De stand van de Algemene Reserve is per eind 2016 € 5,3 miljoen en na verwerking van het voorstel van de resultaatbestemming van deze jaarrekening is de stand van de Algemene Reserve ca. € 5,0 miljoen.

De claim op de Algemene Reserve (aan de hand van de restantkredieten 2016) bedraagt ca. € 0,5 miljoen.

Rekening houdend met het voorstel van de resultaatbestemming van deze jaarrekening en de claims bedraagt de Algemene Reserve ca. € 4,5 miljoen. De gekwantificeerde risico's bedragen ca. € 189.100. Daarmee is de ratio van het Weerstandsvermogen uitstekend te noemen.

Kengetallen BBV

In het BBV (=financiële regelgeving voor gemeenten, provincies, gemeenschappelijke regelingen) staat dat er in de jaarstukken enkele kengetallen moeten worden opgenomen.

De kengetallen staan in onderstaande tabel.

Kengetallen	Rekening 2016
netto schuldquote	-201%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-382%
solvabiliteitsratio	85%
structurele exploitatieruimte	-1%

Deze kengetallen geven enig inzicht in de financiële positie en de financiële weerbaar- en wendbaarheid van de organisatie.

De netto schuldquote geeft een beeld van het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Bij de "netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen" worden ook de verstrekte leningen meegenomen. Een negatieve schuldquote geeft in feite aan dat er per saldo geen sprake is van een schuld.

De solvabiliteitsratio wordt berekend als het percentage van het totale eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen van het schap. Dit geeft inzicht in de mate waarin het schap in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan of de structurele baten groter zijn dan de structurele lasten. Dit wordt in het kengetal als percentage van de totale baten uitgedrukt. Dit kengetal zegt in feite iets over het structurele jaarrekeningsaldo, d.w.z. zonder alle incidentele baten en lasten.

4.2 Onderhoud kapitaalgoederen

Het goed onderhouden van de gebieden is een belangrijke taak voor het schap om duurzaam gebruik mogelijk te maken. Als basis voor het plannen van regulier en groot onderhoud en vervangingsinvesteringen wordt het Terrein Beheer Model (TBM) gehanteerd. Dit model is gebaseerd op zogenaamde doeltypes (bijvoorbeeld speel- en ligweide, strand of bos) waarvoor een gestandaardiseerde inrichting met daarbij behorende onderhoudscycli en normkosten zijn bepaald. Het totaal aan oppervlaktes, stuks en lengte van de aanwezige doeltypes bepaalt, met de cycli en de normkosten, de geplande uitgaven voor meerjarig duurzaam onderhoud.

De geplande uitgaven van groot onderhoud fluctueren van jaar tot jaar. Dit kan een direct en groot effect hebben op het jaarresultaat en daarmee op de jaarlijkse deelnemersbijdrage. Om dit ongewenste effect zoveel mogelijk te voorkomen heeft het schap ervoor gekozen om een egalisatievoorziening groot onderhoud in te stellen. Jaarlijks wordt een vastgestelde dotatie ten laste van de exploitatie gebracht en de werkelijke onderhoudslasten worden ten laste van de voorziening verantwoord.

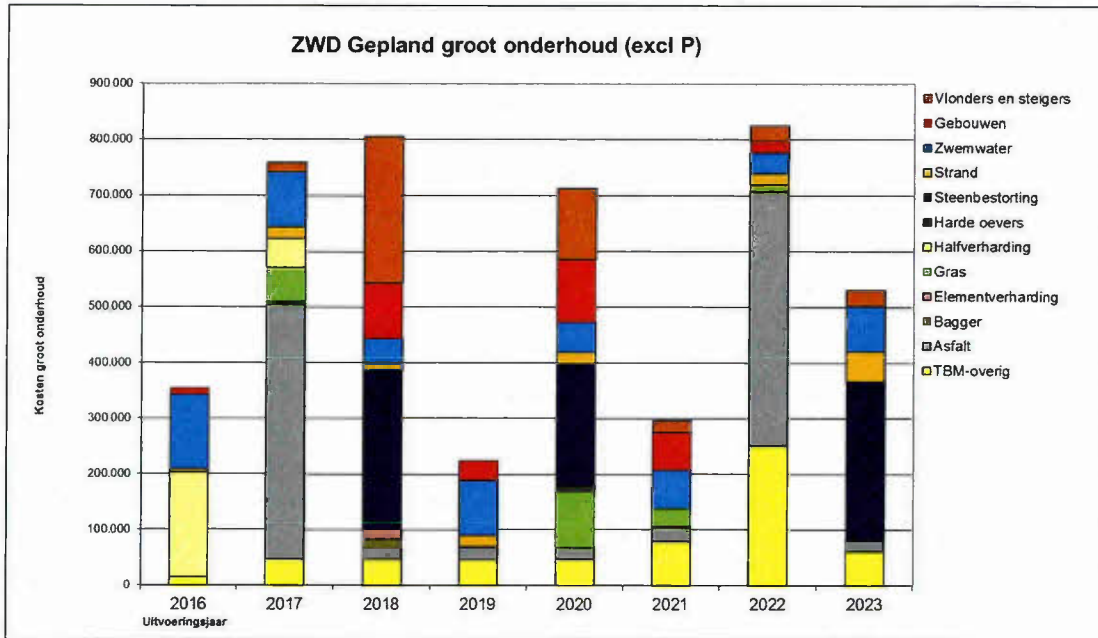
Jaarlijks worden de geplande uitgaven, de dotatie en de werkelijke kosten gemonitord. Elke vier jaar wordt de dotatie opnieuw berekend en vastgesteld tenzij uit de monitoring volgt dat eerder een bijstelling nodig is. In 2015 heeft voor het laatst een herijking van TBM plaatsgevonden die tot een nieuwe dotatie heeft geleid. Over deze herijking en de consequenties bent u geïnformeerd via de Jaarstukken 2014 en de Najaarsnota 2015.

Programma groot onderhoud

In de Programmabegroting 2016 is de onttrekking aan de voorziening Groot Onderhoud jaarschijf 2016 geraamd op € 715.986. Bij de najaarsrapportage 2016 is deze bijgesteld naar € 432.868. In de najaarsrapportage is vermeld dat voor een aantal onderdelen van het programma groot onderhoud (in hoofdzaak in het gebiedsdeel Haringvliet) nog bepaald moest worden of de uitvoering van de werkzaamheden nog in 2016 zou plaatsvinden of dat deze doorgeschoven zouden worden naar latere uitvoeringsjaren. Nadere inspecties hebben erin geresulteerd dat een belangrijk deel van deze werkzaamheden doorgeschoven is.

De gerealiseerde onttrekking bedraagt € 140.483. Er is groot onderhoud uitgevoerd aan o.a. aan de onderwatertaluds en stranden op zwemlocaties.

Het meerjarenonderhoudsplan is gerelateerd aan het Terrein Beheer Model en de daarin opgenomen doeltypes. Sommige doeltypes kennen fluctuaties in de uitgaven en vragen een planning met een meerjarenperspectief. Deze doeltypes zijn ondergebracht in specifieke categorieën, zoals baggeren of asfalt. In onderstaand staafdiagram zijn de geplande uitgaven (alleen de materiële lasten) op de verschillende categorieën weergegeven.

In onderstaande tabel is het geplande verloop van de voorziening Groot Onderhoud voor het gehele Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta te zien voor de komende jaren.

In 2016 is bij de Najaarsrapportage de dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud verhoogd met € 144.000 in verband met de invoering van het TBM-model voor het gebied Haringvliet.

Elk jaar wordt bij de jaarrekening de actuele meerjarenplanning financieel doorgerekend. Ten opzichte van de Najaarsrapportage leidt dit voor enkele categorieën groot onderhoud tot bijstellingen in de verwachte uitgaven in de komende 20 jaar. Dit betreft zowel het gebied Haringvliet als Grevelingen.

Hoewel de regel is om bijstellingen in de dotatie eens per 4 jaar te doen, leidt de actualisatie in dit geval tot een benodigde bijstelling van de dotatie. Concreet is de dotatie in 2016 met ca. € 65.000 verlaagd tot een bedrag van € 775.000. Dit zal ook worden verwerkt in de begroting 2017 en verder.

STAND VOORZIENING	2016	2017	2018	2019	2020
Stand voorziening per 1/1	719.763	1.354.280	952.942	743.623	1.244.931
Dotatie	775.000	775.000	775.000	775.000	775.000
Onttrekking	140.483	1.176.338	984.319	273.692	870.286
Stand voorziening per 31/12	1.354.280	952.942	743.623	1.244.931	1.149.646

4.3 Financiering

Kasgeldlimiet

Tot het kasgeld behoren alle vlottende schulden < 1 jaar, de contante gelden in kas, de uitgaande gelden < 1 jaar en de tegoeden / schulden rekening-courant. Doel van de kasgeldlimiet is het beperken van de renterisico's op de korte schuld. De korte schuld is bedoeld voor de lopende uitgaven en zodoende is de limiet gekoppeld aan het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet is bij ministeriële regeling vastgesteld op 8,5 % van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. In 2016 zijn geen kasgeldleningen afgesloten.

Tot en met 2015 waren eveneens geen kasgeldleningen afgesloten.

Renterisiconorm

De renterisiconorm stelt een limiet aan het renterisico over de lange termijn financiering. Het renterisico is het geldbedrag aan leningen dat in een bepaald jaar aan renteherziening en herfinanciering onderhevig is. Het renterisico mag maximaal 20% van het begrotingstotaal per 1 januari van het betreffende kalenderjaar bedragen. De renterisiconorm benadrukt het belang van een goede spreiding van de leningenportefeuille en de renterisico's. In 2016 zijn geen vaste geldleningen aangegaan. Tot en met 2015 waren er eveneens geen geldleningen aangegaan.

Schatkistbankieren

Bij het schatkistbankieren wordt dagelijks het saldo bij een vastgesteld drempelbedrag overgeboekt op een bankrekening ten gunste van de rekening-courant die een decentrale overheid heeft bij de schatkist. Omgekeerd kan het saldo ook worden aangevuld ten laste van de rekening-courant die een decentrale overheid heeft bij de schatkist. Voor het schap zijn de benodigde overeenkomsten met het Rijk afgesloten. In 2016 is het drempelbedrag van € 250.000 overschreden. Zie verder het overzicht in de toelichting op de balans, onderdeel Schatkistbankieren.

4.4 Grondbeleid

Algemeen

Het dagelijks bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta heeft begin 2016 de nota grondbeleid vastgesteld. Binnen dit grondbeleid staan enkele uitgangspunten centraal.

- Grond is een middel en geen doel.
- Bij en met de inzet van grond wordt financiële optimalisatie nagestreefd.
- Bij en met de inzet van grond wordt samenwerking met gebiedspartijen gezocht.
- Hoewel het schap zelf geen grond- of opstalexploitaties voert, heeft zij in haar aanpak een actieve houding. Hierbij stuurt zij – in samenwerking met de andere gebiedspartijen - actief op programmering, kostenbeheersing en opbrengstoptimalisatie.
- Het schap werkt innovatief en extern gericht, zoekt naar nieuwe verbanden en geeft waar mogelijk ruimte aan nieuwe technologieën en duurzame toepassingen.
- Het schap zet in op risicomangement dat past bij het specifieke risicoprofiel. Daarbij geldt dat het schap in beginsel niet risicodragend deelneemt in gebieds- en vastgoedontwikkelingen en niet zelf grond-of opstalexploitaties voert..
- Bij de inzet van grond en vastgoed werkt het schap transparant en marktconform.

Naast de nota grondbeleid is ook voor de eerste maal een Grondprijnsbrief opgesteld. Hoewel in 2016 nog niet bestuurlijk vastgesteld, zijn de hierin benoemde kaders wel richtsnoer geweest bij specifieke transacties.

Financieel

Naast het algemene uitgangspunt van financiële optimalisatie is de inzet vooral gericht geweest op het behoud van het huidige niveau van inkomsten in de schapsbegroting. Ondanks de signalen van fragiel economisch herstel, is de investeringsbereidheid van ontwikkelende partijen zeer beperkt en staat de financiële positie van gevestigde ondernemingen in het schapsgebied onder druk.

Schapsspecifiek

In programma 2 van de jaarrekening wordt ingegaan op de specifieke grond- en vastgoedontwikkelingen in het schap en de daarbij gerealiseerde resultaten. Daarnaast wordt verwezen.

Grondpositie

Oppervlakte:	31-12-2016	31-12-2015	Toelichting mutatie:
Eigendom	4 ha	4 ha	n.v.t
Erfpacht	8.019 ha	8.019 ha	n.v.t
Totaal	8.023 ha	8.023 ha	

4.5 Bedrijfsvoering

De afspraken over de dienstverlening door G.Z-H aan het schap zijn vastgelegd in de Dienstverleningsovereenkomst (DVO). In verband met de op 1 juli 2014 in werking getreden nieuwe gemeenschappelijke regeling Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta, is de dienstverleningsovereenkomst 2015 niet meer met de "oude" Schappen Haringvliet en Grevelingen, maar tussen het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta en de provincie Zuid-Holland aangegaan. In de vergadering van 4 december 2015 heeft het Algemeen Bestuur van ZWD besloten de vervangende DVO tussen ZWD en PZH aan te gaan voor de periode 1-1-2016 tot 1-1-2017.

De activiteiten die in het kader van de reguliere dienstverlening worden uitgevoerd, zijn per programma toegelicht in de programmaverantwoording.

De personele component van de dienstverlening door G. Z-H blijkt uit de volgende tabel:

Productomschrijving	1. Bestuur	2. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	3. Ontwikkeling	Algemene dekkingsmiddelen	Totaal
Bestuursproducten	103.800				103.800
Juridische ondersteuning & advisering	17.100				17.100
Financiën	75.600				75.600
Gebiedsbeheer		317.200			317.200
Economisch beheer		74.300			74.300
Regelgeving & handhaving		150.300			150.300
Communicatie		50.100			50.100
Planvorming & gebiedsontwikkeling			134.500		134.500
Marketing en productontwikkeling			16.300		16.300
Subtotaal	196.500	591.900	150.800	0	939.200
Dienstverlening in uitgaven voorziening					
Groot Onderhoud		18.850			18.850
Dienstverlening inzake uitgesteld grootonderhoud		3.340			3.340
Dienstverlening inzake kredieten	2.275	2.730	245.052		250.057
Totaal	198.775	616.820	395.852	0	1.211.447

JAARREKENING 2016

5.1 Balans per 31 december 2016

ACTIVA	31 december 2016	31 december 2015
Vaste activa		
Materiële vaste activa	225.910	282.464
Investeringen met economisch nut	225.910	282.464
Financiële vaste activa	7.193.831	7.604.667
Overige langlopende leningen	6.760.451	7.154.667
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	433.380	450.000
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar	4.163.464	2.954.770
Vorderingen op openbare lichamen	263.756	230.168
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < dan 1 jaar	3.821.571	2.609.122
Overige vorderingen	78.137	115.480
Liquide middelen	2.639.798	2.659.761
Banksaldi	2.639.798	2.659.761
Overlopende activa	1.286.137	2.789.722
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	1.232.984	1.226.000
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	53.153	1.563.722
Totaal	15.509.140	16.291.384
PASSIVA		
	31 december 2016	31 december 2015
Vaste passiva		
Eigen vermogen	13.123.020	14.760.132
Algemene reserve	5.263.648	5.755.829
Bestemmingsreserves	8.030.574	9.003.183
Gerealiseerde resultaat	171.202-	1.120
Voorzieningen	1.354.280	719.763
Onderhoudsegalisatievoorzieningen	1.354.280	719.763
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	-	500
Waarborgsommen	-	500
Vlottende passiva		
Netto-vlottende schulden rentetypische looptijd < 1 jaar	543.173	208.597
Overige schulden	543.173	208.597
Overlopende passiva	488.667	602.392
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	460.677	407.682
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	26.839	194.199
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	1.151	511
Totaal	15.509.140	16.291.384

5.2 Overzicht van baten en lasten 2016

Programma	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Programma 1. Bestuurlijke aangelegenheden	218.603	187.500	235.700	246.205	10.505 N
Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie	3.635.517	2.787.403	3.593.611	3.757.959	164.348 N
Programma 3. Ontwikkeling	151.800	150.800	150.800	150.800	0 V
Algemene dekkingsmiddelen	-	9.200	9.200	-	9.200 V
Totaal lasten	4.005.919	3.134.903	3.989.311	4.154.964	165.653 N
Baten					
Programma 1. Bestuurlijke aangelegenheden	341.758	308.733	308.733	316.293	7.560 V
Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie	2.205.938	2.158.550	2.288.850	2.342.053	53.203 V
Programma 3. Ontwikkeling	-	-	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen	801.022	766.788	766.788	766.788	-
Totaal baten	3.348.718	3.234.071	3.364.371	3.425.134	60.763 V
Saldo gewone bedrijfsvoering	(657.201)	99.168	(624.940)	(729.830)	104.890 N
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	337.082	-	-	211	211 N
Diverse baten	476.625	-	-	301	301 V
Saldo diverse lasten en baten	139.543	-	-	90	90 V
Kredieten					
Lasten kredieten	542.736	-	2.498.528	1.201.613	1.296.915 V
Baten kredieten (bijdragen derden)	54.016	-	985.157	294.981	690.176 N
Saldo kredieten	(488.720)	-	(1.513.371)	(906.632)	606.739 V
Totaal saldo van baten en lasten	(1.006.378)	99.168	(2.138.311)	(1.636.372)	501.940 V
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	1.428.437	1.158.503	1.164.303	1.164.303	-
Onttrekking reserves	2.435.935	1.059.335	3.302.614	2.629.472	673.142 N
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.007.498	(99.168)	2.138.311	1.465.169	673.142 N
Gerealiseerd resultaat	1.120	-	-	(171.202)	171.202 N

Het overzicht van lasten en baten is als volgt opgebouwd:

Reguliere lasten en baten bedrijfsvoering

Dit onderdeel betreft de exploitatielasten en -baten van de structurele activiteiten. Dit zijn de jaarlijks min of meer in dezelfde vorm terugkerende activiteiten. Op basis van deze informatie kunnen meerjarige trends en ontwikkelingen worden geschetst.

Diverse lasten en baten bedrijfsvoering

In tegenstelling tot de reguliere lasten en baten komen deze exploitatielasten en -baten slechts incidenteel voor, door de aard ervan en/of de oorzaak. Het gaat hierbij om o.a. de effecten van periodieke herzieningen van voorzieningen, de financiële consequenties van uitspraken op beroeps- en bezwaarschriften die niet voorzien kunnen worden en terugontvangen bedragen. Deze zaken, welke niet zijn begroot, worden separaat gepresenteerd om de vergelijkbaarheid over de jaren heen eenvoudiger te maken.

Kredieten

De kredieten hebben betrekking op uitgaven gerelateerd aan activiteiten die zorgen voor veranderingen in de natuur- en recreatiegebieden, zoals investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte. Deze uitgaven worden gedekt vanuit bijdragen derden (subsidies, bijdragen) en/of onttrekkingen aan de algemene of bestemmingsreserves.

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Dit onderdeel omvat alle mutaties (stortingen en onttrekkingen) in de reserves.

5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften, die het Besluit begroting en verantwoording (BBV) daarvoor geeft. Voor zover niet anders vermeld, worden de activa en passiva gepresenteerd in afgeronde bedragen van € 1.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten worden slechts genomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Baten en lasten worden verantwoord tot hun brutobedrag.

Balans

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met de daarop verrichte lineaire afschrijvingen. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. De afschrijvingen geschieden op basis van de verkrijgings- of aanschaffingsprijs en de geschatte economische levensduur.

De volgende richtlijnen zijn grotendeels gehanteerd voor de afschrijvingstermijnen:

- gronden en terreinen	geen afschrijving
- bedrijfsgebouwen	35 jaar
- grond- weg- en waterbouwkundige werken	35 jaar
- machines, apparaten en installaties	10 jaar
- overige materiële vaste activa	30 jaar

Het BBV onderscheidt de navolgende investeringen:

1. Investerings met economisch nut
2. Investerings met maatschappelijk nut in de openbare ruimte

Investerings met economisch nut

Investerings hebben een economisch nut wanneer ze verhandelbaar zijn en/of kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Investerings met economisch nut boven € 25.000 worden geactiveerd.

Investerings met maatschappelijk nut in de openbare ruimte

Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut worden niet geactiveerd, tenzij het algemeen bestuur van het schap in een specifiek geval besluit dit wel te doen, bijvoorbeeld wanneer vanuit financieel oogpunt belangrijke investeringen in de openbare ruimte anders niet gedaan kunnen worden. Indien dergelijke investeringen wel geactiveerd worden, zal dit specifiek in het bestuursbesluit worden opgenomen conform het vastgestelde beleid.

Indien investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut worden geactiveerd, vindt de afschrijving hiervan eveneens lineair plaats waarbij resultaatafhankelijke extra afschrijvingen zijn toegestaan mits de financiële positie dat toelaat. Eventuele extra afschrijvingen zullen in de begroting of via een separaat voorstel aan het bestuur ter goedkeuring worden voorgelegd.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa (overige langlopende leningen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd langer van één jaar of langer) worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar

De vorderings worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Liquide middelen

De banksaldi worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overlopende activa

De overlopende activa (nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen) worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Eigen vermogen

Dit betreft de Algemene Reserve, de bestemmingsreserves en het gerealiseerde resultaat.

Voorzieningen

De onderhoudsregulatievoorzieningen zijn gebaseerd op een meerjarenraming van het uit te voeren grootonderhoud aan de kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid ter zake nader uiteengezet.

De voorzieningen van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden, worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, de netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en de overlopende passiva
Deze posten worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

5.4 Toelichting op de balans

Vaste activa

Materiële vaste activa

Investerings met een economisch nut

De boekwaarde van de investeringen met een economisch nut had het volgende verloop:

Investerings met een economisch nut	Boekwaarde 1-1-2016	Investerings	Extra afschrijvingen	Afschrijvingen	Bijdrage van derden	Afwaarderingen	Boekwaarde 31-12-2016
Bedrijfsgebouwen	49.076	0	0	12.895	0	0	36.180
Grond- weg- en waterbouwkundige werken	159.341	0	0	36.254	0	0	123.087
Machines, apparaten en installaties	74.047	0	0	7.405	0	0	66.642
	282.464	0	0	56.554	0	0	225.910

Toelichting:

De categorie bedrijfsgebouwen betreft het beheerskantoor Bommene. De grond-, weg- en waterbouwkundige werken betreffen de inrichtingskosten van de waterjump, Strand Grevelingendam, surfgebied Kabbelaarsbank en catamaranlocatie Den Osse.

Het Natuur- en Recreatieschap ZuidWestelijke Delta heeft 4 ha grond in eigendom. In totaal is er 8.019 ha grond in erfpacht. Een groot deel van de grond die tot op heden door Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen in (onder)erfpacht is uitgegeven is eigendom van Staatsbosbeheer. Eerder is reeds beschreven dat voor de overdracht van de erfpachtrechten van het voormalige schap Grevelingen medewerking nodig is van Staatsbosbeheer als bloot eigenaar.

Financiële vaste activa

Overige langlopende leningen

	2016	2015
Boekwaarde 1 januari	7.154.667	7.520.443
Af: aflossing	394.216	365.776
Saldo 31 december	6.760.451	7.154.667

Deze post betreft de langlopende onderhandse geldlening die aan de Bank Nederlandse Gemeenten is verstrekt.

Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

	2016	2015
Overige uitzettingen	433.380	450.000
Saldo 31 december	433.380	450.000

Inzake het Windpark Hellegatsplein is een projectovereenkomst gesloten waarin onder meer is vastgelegd dat de exploitant het schap compenseert voor het verlies aan recreatieve waarde door een bijdrage van in totaal € 525.000. De bijdrage wordt voldaan in jaarlijkse termijnen van € 25.000.

Vlottende activa

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar

Vorderingen op openbare lichamen

	2016	2015
Debiteuren	263.747	230.168
Rekening-courant met Natuur- en recreatieschap De Grevelingen	9	0
Totaal	263.756	230.168

Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

	2016	2015
Uitzettingen in 's Rijks schatkist < 1 jaar	3.821.571	2.609.122
	3.821.571	2.609.122

Sinds 2014 is het schatkistbankieren van toepassing. Hieronder zijn de bedragen weergegeven die op kwartaalbasis in de schatkist zijn aangehouden en de drempel die van toepassing was. De drempel is in 2016 overschreden.

Benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)				
	Verslagjaar			
Drempelbedrag	250			
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	2.676	2.680	2.686	2.665
Ruimte onder het drempelbedrag				
Overschrijding van het drempelbedrag	2.426	2.430	2.436	2.415

Overige vorderingen

	2016	2015
Debiteuren	307.242	194.386
Voorziening dubieuze debiteuren	229.105	78.906
Per saldo	78.137	115.480

Onder de post voorziening dubieuze debiteuren is o.a. een vordering opgenomen op de exploitant van het inspiratiecentrum (DAM 25).

Liquide middelen

Banksaldi

	2016	2015
Rekening-courant bank	197.921	235.057
Deposito	2.441.877	2.424.704
Totaal	2.639.798	2.659.761

Overlopende activa

Van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkering met een specifiek bestedingsdoel

Project	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Saldo 31-12-2016
Subsidie natuurbeheer (GR)	1.226.000	1.226.000	1.225.016	1.226.984
Erfgoed Goeree-Overflakkee fase 2		30.000	24.000	6.000
Totaal	1.226.000	1.256.000	1.249.016	1.232.984

Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen

	2016	2015
Vooruit betaalde bedragen	20.126	72.671
Rentebaten lening u/g	7.613	17.173
Te verrekenen BCF	21.624	20.766
Door te berekenen GZH	3.775	3.775
Door te berekenen SBB	15	0
Ondernemers BTW	0	10.502
Rekening-courant met Natuur- en recreatieschap De Grevelingen	0	1.438.835
Totaal	53.153	1.563.722

Vaste passiva

Eigen vermogen

Het verloop van de reserves in 2016 wordt in het hierna volgende overzicht weergegeven.

	Stand per 01-01-2016	Bestemming Resultaat 2015	Toevoegingen in 2016	Onttrekkingen in 2016	Stand per 31-12-2016
Algemene Reserve Zuidwestelijke Delta	0	1.120	255.570	230.091	26.599
Algemene Reserve HV	26.164	0	0	0	26.164
Algemene Reserve GR	5.729.665	0	0	518.780	5.210.885
Bestemmingsreserves					
Reserves Zuidwestelijke Delta					
Investeringsreserve	0		0	0	0
Reserves Haringvliet					
Investeringsreserve compartiment HV	25.486		0	0	25.486
Reserve Quackstrand	91.699		0	5.532	86.167
Zicht op Haringvliet	224.672		0	121.273	103.399
Reserve Compensatie Windenergie	523.042		0	23.992	499.050
Reserves Grevelingen					
Investeringsreserve compartiment GR	300.079		0	0	300.079
Egalisatiereserve afkoopsom Rijk	6.550.916		308.733	1.042.948	5.816.701
Afschrijvingsreserve ZOG	43.493		0	10.855	32.638
Zicht op de Grevelingen II	523.795		480.000	676.741	327.054
Reserve Groen/Blauw II	240.000		120.000	0	360.000
Reserve Natuurinv./garantiefonds	480.000		0	0	480.000
Totaal	14.759.011	1.120	1.164.303	2.630.212	13.294.222

ALGEMENE RESERVE

De algemene reserve heeft als belangrijkste functie het vormen van een buffer voor financiële tegenvallers.

Algemene reserve Zuidwestelijke Delta

	2016	2015
Saldo 1 januari	0	
Bij: bestemming resultaat 2015	1.120	
Bij: toevoegingen	255.570	
Af: Onttrekkingen	230.091	
Saldo 31 december	26.599	0

Specificatie toevoegingen:

- Resultaat tot en met 1e begr. wijz.	132.970
- Baten Ecohotel cf primaire begroting en 1e begr. wijz.	122.600
Totaal toevoegingen	255.570

Specificatie onttrekkingen:

- Aanbesteding nieuwe accountant	3.000
- Aanvullende dotatie groot onderhoud TBM Haringvliet	144.000
- Kosten krediet TBM Haringvliet	2.730
- Krediet Grevelingenweek 2016	15.000
- Krediet onderzoek Ecohotel	65.361
Totaal onttrekkingen	<u>230.091</u>

Algemene reserve compartiment Haringvliet

	2016	2015
Saldo 1 januari	26.164	29.314
Bij: toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	0	3.150
Saldo 31 december	<u>26.164</u>	<u>26.164</u>

Algemene reserve compartiment Grevelingen

	2016	2015
Saldo 1 januari	5.729.665	6.569.623
Bij: toevoegingen	0	28.920
Af: Onttrekkingen	518.780	868.878
Saldo 1 januari openingsbalans	<u>5.210.885</u>	<u>5.729.665</u>

Specificatie onttrekkingen:

- Krediet Liquidatie	2.275
- Uitgesteld Groot Onderhoud Grevelingen	236.205
- Resultaat tot en met 4e begr. wijz.	280.300
Totaal onttrekkingen	<u>518.780</u>

BESTEMMINGSRESERVES HARINGVLIET

a. Investeringsreserve compartiment Haringvliet

Deze reserve is bestemd voor het dekken van investeringen in het compartiment Haringvliet.

	2016	2015
Saldo 1 januari	25.486	25.486
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	0	0
Saldo 31 december	25.486	25.486

b. Reserve Quackstrand Haringvliet

De bestemmingsreserve Quackstrand is gevormd voor het uitvoeren van afrondende werkzaamheden, nadat zandsuppletie heeft plaatsgevonden. Zandsuppletie wordt door Rijkswaterstaat drie keer in 20 jaar uitgevoerd. Het doel van de reserve is om één keer in de zeven jaar de suppletie te kunnen financieren.

	2016	2015
Saldo 1 januari	91.699	97.231
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	5.532	5.532
Saldo 31 december	86.167	91.699

Specificatie onttrekkingen:

- onttrekking conform Begroting 2016	5.532
Totaal onttrekkingen	5.532

c. Reserve Zicht op Haringvliet

Met deze reserve worden de projecten en onderzoeken gefinancierd die het gebied een duurzame ontwikkeling bieden.

	2016	2015
Saldo 1 januari	224.672	349.429
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	121.273	124.757
Saldo 31 december	103.399	224.672

Specificatie onttrekkingen:

Krediet Zicht op Haringvliet	121.273
Totaal onttrekkingen	121.273

d. Reserve Compensatie Windenergie Haringvliet

Deze reserve is gevormd voor het dekken van de kosten van natuur- en/of recreatieve voorzieningen binnen de gemeente Oostflakkee, zo dicht mogelijk bij het Windpark Hellegatsplein. De voorzieningen zijn ter compensatie van het verlies van toeristisch-recreatieve mogelijkheden door de plaatsing van windturbines op het recreatieterrein Hellegatsplein.

	2016	2015
Saldo 1 januari	523.042	50.000
Bij: Toevoegingen	0	475.000
Af: Onttrekkingen	23.992	1.958
Saldo 31 december	499.050	523.042

Specificatie onttrekkingen:

Voorzieningen Hellegatsplein

23.992

Totaal onttrekkingen

23.992

BESTEMMINGSRESERVES GREVELINGEN

a. Investeringsreserve compartiment Grevelingen

Het doel van de investeringsreserve is het dekken van de kosten van nieuwe investeringen.

	2016	2015
Saldo 1 januari	300.079	300.079
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	0	0
Saldo 31 december	300.079	300.079

b. Egalisatiereserve afkoopsom Rijk, Grevelingen

De afkoopsom in verband met het uittreden van het Rijk uit het Natuur en Recreatieschap De Grevelingen is gestort in de egalisatiereserve afkoopsom Rijk. De storting betreft de ontvangen rente op de afkoopsom. De jaarlijkse onttrekking bestaat uit de niet ontvangen deelnemersbijdrage van het Rijk.

	2016	2015
Saldo 1 januari	6.550.916	7.256.692
Bij: Toevoegingen	308.733	324.517
Af: Onttrekkingen	1.042.948	1.030.293
Saldo 31 december	5.816.701	6.550.916

Specificatie toevoegingen:

- toevoeging conform Begroting 2016

308.733

Totaal toevoegingen

308.733

Specificatie onttrekkingen:

- onttrekking conform Begroting 2016, programma 2

702.948

- onttrekking conform Begroting 2016, programma 3

340.000

Totaal onttrekkingen

1.042.948

c. Afschrijvingsreserve Zicht op de Grevelingen

De reden voor vorming van deze reserve is dat de afschrijvingstermijnen van de projecten ontwikkeld en uitgevoerd vanuit het Uitvoeringsprogramma Zicht Op de Grevelingen langer lopen dan het uitvoeringsprogramma. Om te voorkomen dat het schapsbestuur na afloop van het uitvoeringsprogramma in de programmabegroting met afschrijvingslasten wordt geconfronteerd, worden de benodigde middelen om de Investering volledig af te kunnen schrijven, toegevoegd aan een reserve waaruit de jaarlijkse afschrijvingslast gedekt kan worden.

	2016	2015
Saldo 1 januari	43.493	54.348
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	10.855	10.855
Saldo 31 december	<u>32.638</u>	<u>43.493</u>

Specificatie onttrekkingen:

- onttrekking conform Begroting 2016	<u>10.855</u>
Totaal onttrekkingen	<u>10.855</u>

d. Reserve Zicht op de Grevelingen II

Met deze reserve worden de projecten en onderzoeken gefinancierd die het gebied een duurzame ontwikkeling bieden.

	2016	2015
Saldo 1 januari	523.795	283.610
Bij: Toevoegingen	480.000	480.000
Af: Onttrekkingen	676.741	239.815
Saldo 31 december	<u>327.054</u>	<u>523.795</u>

Specificatie toevoegingen:

- toevoeging conform Begroting 2016	<u>480.000</u>
Totaal toevoegingen	<u>480.000</u>

Specificatie onttrekkingen:

- krediet ZOG II Slikken van Flakkee	393.997
- krediet ZOG II Algemeen	208.451
- krediet Entree Catpoint	21.668
- krediet ZOG II Communicatie	370
- krediet ZOG II Duurzame jachthaven van de toekomst	1.820
- krediet ZOG II Ecohotel de Punt	825
- krediet ZOG II Groene impuls	12.470
- krediet ZOG II Verwijderen drempel Brouwershaven	37.140
Totaal onttrekkingen	<u>676.741</u>

e. Reserve Groen / Blauw II Grevelingen

Uit deze reserve worden projecten gefinancierd die de recreatie- en natuurfunctie versterken.

	2016	2015
Saldo 1 januari	240.000	120.000
Bij: Toevoegingen	120.000	120.000
Af: Onttrekkingen	0	0
Saldo 31 december	360.000	240.000

Specificatie toevoegingen:

- toevoeging conform Begroting 2016	120.000
Totaal toevoegingen	120.000

f. Reserve Natuurinvesteringsfonds / Garantiefonds Grevelingen

Het Natuurinvesteringsfonds heeft tot doel een belangrijke bijdrage te leveren aan een goede balans tussen natuur en recreatie in de Grevelingen en is specifiek bedoeld voor de financiering van natuurprojecten.

	2016	2015
Saldo 1 januari	480.000	480.000
Bij: Toevoegingen	0	0
Af: Onttrekkingen	0	0
Saldo 31 december	480.000	480.000

Gerealiseerd resultaat

	2016	2015
Gerealiseerd resultaat	-171.202	1.120
	-171.202	1.120

Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen in 2016 wordt in het hierna volgende overzicht weergegeven.

	Stand per 01-01-2016	Toevoegingen in 2016	Onttrekkingen in 2016	Stand per 31-12-2016
Voorziening Groot Onderhoud	719.763	775.000	140.483	1.354.280
Totaal	719.763	775.000	140.483	1.354.280

ONDERHOUDSEGALISATIEVOORZIENINGEN

a) Voorziening groot onderhoud

Het doel van deze voorziening is het gelijkmatig verdelen van de lasten van groot onderhoud over de jaren. Hiertoe wordt jaarlijks een gelijkblijvende dotatie ten laste van de exploitatie gebracht. De werkelijke groot onderhoudskosten worden direct ten laste van de voorziening verantwoord.

	2016	2015
Saldo 1 januari	719.763	93.893
Bij: Toevoegingen	775.000	815.800
Af: Aanwendungen	140.483	189.930
Saldo 31 december	<u>1.354.280</u>	<u>719.763</u>

Specificatie toevoegingen:

- toevoeging conform Begroting 2016	775.000
Totaal toevoegingen	<u>775.000</u>

Specificatie aanwendungen:

- uitgevoerde werkzaamheden grootonderhoud	140.483
Totaal aanwendungen	<u>140.483</u>

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

Waarborgsommen

	2016	2015
Boekwaarde 1 januari	500	0
Vermeerderingen	0	500
Aflossingen	500	0
Saldo 31 december	<u>0</u>	<u>500</u>

Vlottende passiva

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Overige schulden

	2016	2015
Crediteuren	543.173	208.597
Totaal	543.173	208.597

Overlopende passiva

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

	2016	2015
Diensten derden	0	242.587
Accountantskosten	13.200	30.000
Dienstverlening GZH	160.921	115.776
Nog te betalen energielasten	781	0
Nog te betalen lasten	65.010	2.037
Dienstverlening Staatsbosbeheer 4e kwartaal	216.017	0
Te betalen Ondernemers BTW	4.748	17.282
Totaal	460.677	407.682

In de jaarrekening 2015 was er een bedrag van € 242.587 opgenomen onder de post "Diensten derden". Dit betrof met name een bedrag van € 203.000 in verband met de dienstverlening van Staatsbosbeheer (4^e kwartaal). In deze jaarstukken 2016 is het nog te betalen bedrag in een aparte regel opgenomen onder "Dienstverlening Staatsbosbeheer 4^e kwartaal".

De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren

De specificatie van deze balanspost is als volgt:

Project	Saldo 1-1-2016	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen of terugbetaalde bedragen	Saldo 31-12-2016
Zicht op Grevelingen-Slikken v. Flakkee	143.360	112.501	255.861	0
Zicht op Haringvliet	26.839	0	0	26.839
Haringvliet- Erfgoed Goeree-Overflakkee	24.000	0	24.000	0
Totaal	194.199	112.501	279.861	26.839

Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen

	2016	2015
Vergunningen, ontheffingen en toestemmingen 2016	1.151	511
Totaal	1.151	511

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Langlopende verplichtingen

De meerjarige contracten zijn geïnventariseerd. Het betreft met name contracten voor groot onderhoud en meerjarige bestekken voor regulier onderhoud (bv hygiëne, gras en water).

De belangrijkste resterende verplichtingen (> € 100.000) per eind 2016 voor dit schap zijn:

- Bestek regulier onderhoud gras en water € 337.600
- Bestek regulier onderhoud gras, water en hygiëne € 227.086

5.5 Toelichting op het overzicht van baten en lasten 2016

Programma 1 – Bestuurlijke aangelegenheden

Programma 1. Bestuurlijke aangelegenheden	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Bestuurlijke aangelegenheden	218.603	187.500	235.700	246.205	10.505 N
Totaal lasten	218.603	187.500	235.700	246.205	10.505 N
Baten					
Bestuurlijke aangelegenheden	341.758	308.733	308.733	316.293	7.560 V
Totaal baten	341.758	308.733	308.733	316.293	7.560 V
Saldo gewone bedrijfsvoering	123.155	121.233	73.033	70.088	2.945 N
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	6.300	-	15.210	2.275	12.935 V
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-	-
Saldo kredieten	(6.300)	-	(15.210)	(2.275)	12.935 V
Totaal saldo van baten en lasten	116.855	121.233	57.823	67.813	9.990 V
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	324.517	388.503	308.733	308.733	-
Onttrekking reserves	6.300	-	15.210	5.275	9.935 N
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	(318.217)	(388.503)	(293.523)	(303.458)	9.935 N
Gerealiseerd resultaat	(201.362)	(267.270)	(235.700)	(235.645)	55 V

Toelichting:

De overschrijding ad € 10.505 bij de lasten wordt met name veroorzaakt door een overschrijding van de juridische kosten (veroorzaakt door extra juridische ondersteuning inzake de problematiek omtrent de exploitant van het Inspiratiecentrum), alsmede een overschrijding bij het product financiën, veroorzaakt door hogere accountantskosten.

De rentebaten zijn uiteindelijk € 7.560 hoger uitgekomen dan geprognostiseerd in de begroting 2016 na wijziging.

De werkelijke lasten 2016 voor het krediet liquidatie schap zijn € 12.935 lager dan begroot, waardoor de onttrekking uit de Algemene Reserve ook lager is uitgevallen. Daarnaast wordt er een bedrag van € 3.000 uit de Algemene Reserve onttrokken ten behoeve van de inzet voor de aanbesteding van de accountant conform vastgestelde besluitvorming door het Algemeen Bestuur, waardoor de onttrekking aan de algemene reserve per saldo € 9.935 bedraagt..

Overzicht van de incidentele baten en lasten

Incidentele baten			Incidentele lasten		
Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging	Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging
<i>Kredieten</i>			Aanbesteding accountant	3.000	0
-			<i>Kredieten</i>		
			- Diverse kredieten, zie tabel in programma-verantwoording programma 1	2.275	15.210
<i>Onttrekkingen aan reserves</i>			<i>Toevoegingen aan reserves</i>		
- Dekking kredieten uit Algemene Reserve GR	2.275	15.210	- Reserve Afschrijving Rijk	308.733	308.733
- Dekking aanbesteding accountant uit Algemene Reserve ZWD	3.000	0			
Totaal	5.275	15.210	Totaal	314.008	323.943
Saldo				308.733	308.733

Programma 2 - Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Inrichting, beheer en exploitatie	3.397.527	2.597.003	3.347.211	3.510.543	163.332 N
Regelgeving & handhaving	151.200	91.800	150.300	150.300	-
Communicatie	86.790	98.600	96.100	97.116	1.016 N
Totaal lasten	3.635.517	2.787.403	3.593.611	3.757.959	164.348 N
Baten					
Inrichting, beheer en exploitatie	2.205.938	2.158.550	2.288.850	2.342.053	53.203 V
Regelgeving & handhaving	-	-	-	-	-
Communicatie	-	-	-	-	-
Totaal baten	2.205.938	2.158.550	2.288.850	2.342.053	53.203 V
Saldo gewone bedrijfsvoering	(1.429.579)	(628.853)	(1.304.761)	(1.415.906)	111.145 N
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	(141)	-	-	(211)	211 N
Diverse baten	476.625	-	-	301	301 V
Saldo diverse lasten en baten	476.484	-	-	90	90 V
Kredieten					
Lasten kredieten	15.000	-	49.500	17.730	31.770 V
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-	-
Saldo kredieten	(15.000)	-	(49.500)	(17.730)	31.770 V
Totaal saldo van baten en lasten	(968.095)	(628.853)	(1.354.261)	(1.433.546)	79.285 N
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	4.663	20.000	4.662	4.662	-
Onttrekking reserves	1.308.621	719.335	1.218.443	1.117.270	101.173 N
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.303.958	699.335	1.213.781	1.112.608	101.173 N
Gerealiseerd resultaat	335.863	70.482	(140.480)	(320.937)	180.457 N

Toelichting:

De lasten van de post Inrichting, beheer en exploitatie zijn € 163.332 hoger dan gebudgetteerd. Dit wordt met name veroorzaakt door een dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren ad € 211.160 inzake de exploitant van het Inspiratiecentrum DAM 25.

Daarnaast is de dotatie aan de voorziening Groot Onderhoud verlaagd met ca. € 65.000. Elk jaar wordt bij de jaarrekening de actuele meerjarenplanning financieel doorgerekend. Ten opzichte van de Najaarsrapportage leidt dit voor enkele categorieën groot onderhoud tot bijstellingen in de verwachte uitgaven in de komende 20 jaar. Dit betreft zowel het gebied Haringvliet als Grevelingen. Hoewel de regel is om bijstellingen in de dotatie eens per 4 jaar te doen, leidt de actualisatie in dit geval tot een benodigde bijstelling van de dotatie. Concreet is de dotatie in 2016 met ca. € 65.000 verlaagd tot een bedrag van € 775.000. Dit zal ook worden verwerkt in de begroting 2017 en verder.

Op de baten is een voordelig resultaat ad € 53.203 gerealiseerd. Dit voordeel wordt in hoofdzaak veroorzaakt doordat er een hogere opbrengst uit betaald parkeren is gerealiseerd (€ 41.369). Daarnaast is er een hogere bijdrage subsidie Natuurbeheer ontvangen ad € 8.816.

Het programma Uitgesteld Groot Onderhoud is inmiddels volledig afgerond met een voordelig resultaat van € 69.403 ten opzichte van de bijgestelde begroting. Dit verschil is ontstaan doordat

het project Uitgesteld Groot Onderhoud Kunstwerken Grevelingen tegen lagere kosten uitgevoerd kon worden.

Overzicht van de incidentele baten en lasten

Incidentele baten			Incidentele lasten		
Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging	Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging
			- Uitgesteld grootonderhoud 2016	236.205	305.608
Diverse baten			Diverse lasten		
- Diverse kleine posten	301	0	- Diverse kleine posten	211	0
Kredieten			Kredieten		
-			- Diverse kredieten, zie tabel in programma-verantwoording programma 2	17.730	49.500
Onttrekkingen aan reserves			Toevoegingen aan reserves		
- Algemene Reserve ZWD	161.730	193.500	- Algemene Reserve ZWD	4.662	4.662
- Reserve Afkoopsom Rijk	702.948	702.948			
- Afschrijvingsreserve Zicht op de Grevelingen	10.855	10.855			
- Reserve Quackstrand	5.532	5.532			
- Onttrekking Algemene Reserve GR UGO 2016	236.205	305.608			
Totaal	1.117.571	1.218.443	Totaal	258.808	359.770
Saldo	858.763	858.673			

Programma 3 - Ontwikkeling

Programma 3. Ontwikkelingen	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Planvorming & gebiedsontwikkeling	135.400	134.500	134.500	134.500	0 V
Marketing & productontwikkeling	16.400	16.300	16.300	16.300	-
Totaal lasten	151.800	150.800	150.800	150.800	0 V
Baten					
Planvorming & gebiedsontwikkeling	-	-	-	-	-
Marketing & productontwikkeling	-	-	-	-	-
Totaal baten	-	-	-	-	-
Saldo gewone bedrijfsvoering	(151.800)	(150.800)	(150.800)	(150.800)	0 V
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	336.941	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	(336.941)	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	521.436	-	2.433.818	1.181.608	1.252.210 V
Baten kredieten (bijdragen derden)	54.016	-	985.157	294.981	690.176 N
Saldo kredieten	(467.420)	-	(1.448.661)	(886.627)	562.034 V
Totaal saldo van baten en lasten	(956.161)	(150.800)	(1.599.461)	(1.037.427)	562.034 V
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	1.088.750	750.000	722.600	722.600	-
Onttrekking reserves	1.121.015	340.000	1.788.661	1.226.627	562.034 N
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	32.265	(410.000)	1.066.061	504.027	562.034 N
Gerealiseerd resultaat	(923.896)	(560.800)	(533.400)	(533.400)	0 V

Toelichting:

Het saldo van de kredieten is € 562.034 lager dan begroot; derhalve is de onttrekking aan de reserves ook € 562.034 lager dan begroot. Dit betekent dat het resultaat van programma 3 nihil bedraagt.

Overzicht van de incidentele baten en lasten

Incidentele baten			Incidentele lasten		
Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging	Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging
Kredieten			Kredieten		
- Dekking bijdragen derden	294.981	985.157	- Diverse kredieten, zie tabel in programma-verantwoording programma 3	1.181.608	2.433.818
Onttrekkingen aan reserves			Toevoegingen aan reserves		
- Reserve Aankoopsovereenkomst Rijk	340.000	340.000	- Algemene Reserve ZWD	122.600	122.600
- Dekking kredieten uit Algemene Reserve ZWD	65.361	419.507	- Reserve ZOG II	480.000	480.000
- Dekking kredieten uit reserve ZOG II	676.740	763.270	- Reserve Groen/Blauw II	120.000	120.000
- Dekking kredieten uit reserve ZOH	120.533	203.884			
- Dekking kredieten uit reserve compensatie windenergie	23.993	62.000			
Totaal	1.521.608	2.773.818	Totaal	1.904.208	3.156.418
Saldo			Saldo	382.600	382.600

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Deelnemersbijdrage	-	-	-	-	-
Overige structurele lasten	-	9.200	9.200	-	9.200 V
Totaal lasten	-	9.200	9.200	-	9.200 V
Baten					
Deelnemersbijdrage	801.022	766.788	766.788	766.788	-
Totaal baten	801.022	766.788	766.788	766.788	-
Saldo gewone bedrijfsvoering	801.022	757.588	757.588	766.788	9.200 V
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	-	-	-	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-	-
Saldo kredieten	-	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	801.022	757.588	757.588	766.788	9.200 V
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	10.507	-	128.308	128.308	-
Onttrekking reserves	-	-	280.300	280.300	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	(10.507)	-	151.992	151.992	-
Gerealiseerd resultaat	790.515	757.588	909.580	918.780	9.200 V

Toelichting:

Het voordelige resultaat van € 9.200 op de structurele lasten wordt veroorzaakt doordat het budget voor onvoorzien 2016 niet is ingezet c.q. benodigd was.

Overzicht van de incidentele baten en lasten

Incidentele baten			Incidentele lasten		
Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging	Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging
Onttrekkingen aan reserves			Toevoegingen aan reserves		
- Algemene Reserve GR	280.300	280.300	- Algemene Reserve ZWD	128.308	128.308
Totaal	280.300	280.300	Totaal	128.308	128.308
Saldo	151.992	151.992			

Overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Onttrekkingen reserves	Raming mutaties reserves begrotingsjaar na wijziging		Realisatie mutaties reserves begrotingsjaar	
	Baten (onttrekking reserve)	Waarvan structureel	Baten (onttrekking reserve)	Waarvan structureel
Omschrijving programma				
Programma 1	15.210		5.275	
Programma 2	1.218.443		1.117.270	713.803
Programma 3	1.788.661		1.226.627	340.000
Algemene dekkingsmiddelen	280.300		280.300	
Totaal	3.302.614	0	2.629.472	1.053.803

Toevoegingen reserves	Raming mutaties reserves begrotingsjaar na wijziging		Realisatie mutaties reserves begrotingsjaar	
	Lasten (toevoeging reserve)	Waarvan structureel	Lasten (toevoeging reserve)	Waarvan structureel
Omschrijving programma				
Programma 1	308.733		308.733	308.733
Programma 2	4.662		4.662	4.662
Programma 3	722.600		722.600	
Algemene dekkingsmiddelen	128.308		128.308	
Totaal	1.164.303	0	1.164.303	313.395

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op het natuur- en recreatieschap van toepassing zijnde regelgeving: (het algemeen WNT-maximum)

Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2016 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

In 2015 en in 2016 is op basis van de afgesloten dienstverleningsovereenkomsten door de dienstverlener Provincie Zuid-Holland (Groenvoorziening Zuid-Holland) een (algemeen) directeur ingezet bij de Natuur- en Recreatieschappen Dobbplas, Midden Delfland, IJsselmonde, Rottemeren, Voorne Putten Rozenburg, Grevelingen, Groenalliantie, Zuidwestelijke Delta en het Koepelschap Buitenstedelijk Groen. In 2015 en 2016 hebben de heer A.F. Koeneman respectievelijk heer T.A.M. Arts invulling gegeven aan de functie van algemeen directeur bij deze Natuur- en Recreatieschappen.

De directeur heeft vanuit het mandaat van de Algemeen Besturen feitelijk leiding gegeven aan de diverse rechtspersonen.

De in onderstaande tabellen opgenomen bezoldigingen (kosten) zijn niet als zodanig in rekening gebracht bij het natuur- en recreatieschap. De inzet (dienstverlening) van de algemeen directeur valt namelijk onder de standaard dienstverlening aan het natuur- en recreatieschap en de hiermee samenhangende kosten zijn conform de begroting 2016 in rekening gebracht bij het natuur- en recreatieschap (fixed-price).

Het specifiek toerekenen van de totale beloning van de ingezette directeuren aan de betreffende schappen bleek niet mogelijk. Derhalve is ervoor gekozen om in de jaarrekening de totale bezoldiging te vermelden die hij ontvangen heeft in 2015 en 2016 voor de uitoefening van de functie van directeur bij de hiervoor genoemde rechtspersonen. De Provincie Zuid Holland (Groenvoorziening Zuid Holland) heeft de totale bezoldiging aan de vermelde topfunctionarissen betaald.

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking kalendermaand 1-12 [indien van toepassing.

Voor de fulltime inzet van de heer T.A.M. Arts geldt voor de periode 1 juli 2015 tot en met 31 december 2015 en de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 de volgende bezoldiging (alle bedragen in €):

Omschrijving	2015	2016
Beloning	67.966	117.769
Vaste onkostenvergoeding	n.v.t.	n.v.t.
Variabele onkostenvergoeding	1.502	3.034
Voorziening beloning betaalbaar op termijn	3.090	5.535
Totaal bezoldiging	72.558	126.338

In de beloning over 2015 is een eenmalige uitkering ambtsjubileum begrepen.

Uitgaande van het dienstverband bedragen de WNT normen voor 2015 en 2016 respectievelijk € 89.000 en € 179.000. In beide jaren is de norm niet overschreden.

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

De bezoldiging van de heer A. F. Koeneman is in de volgende tabel weergegeven. De kosten van de inzet van de heer A.F. Koeneman in 2015 gaan de WNT norm niet te boven.

bedragen x € 1		Dhr. A. F. Koeneman
Functiegegevens		Directeur
Aanvang en einde functievervulling (uiterlijk maand 12)		01/01/2015 – 31/08/2015
Aantal uren functievervulling in 2015		975
Individueel WNT-maximum		
2015		Dhr. A.F. Koeneman Arts, o.b.v. 8 mnd (incl. overdracht) € 153.649
Uitgekeerde bezoldiging in 2015 (januari t/m augustus)		144.684
Bezoldiging per uur 2015		148
-/- Onverschuldigd betaald bedrag		n.v.t. n.v.t.
Totaal bezoldiging 2015		144.684
Verplichte motivering indien overschrijding		PM PM

Nadere Toelichting:

In de jaarrekening 2015 is verzuimd het WNT overzicht voor de inzet van beide directeuren op te nemen. Door opname hiervan in de jaarrekening 2016 is deze omissie alsnog hersteld. Omdat de bezoldiging van beide directieleden onder het bezoldigingsmaximum lag, heeft dit niet geleid tot een (correctie) van de onverschuldigde betaling.

bestuurslid	functie(s)	beloning	sociale verzekeringspremies	belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen	voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn	duur van het dienstverband in het boekjaar (hele jaar = 1)	uitkeringen wegens beëindiging van dienstverband met specificaties dienstverband
dhr. F.J. Tollenaar	voorzitter	0	0	0	0	1	0
mw. C.M.M. Schönknecht-Vermeulen	vice-voorzitter	0	0	0	0	1	0
dhr. R.A.M. van der Sande		0	0	0	0	1	0
dhr. J.F. Weber		0	0	0	0	1	0
dhr. C.H. van den Bos		0	0	0	0	0,5	0
dhr. P.D. Hofman		0	0	0	0	1	0
dhr. F.J. Flieringa		0	0	0	0	1	0
dhr. M. Hamerslag		0	0	0	0	1	0

In de kolom "duur van het dienstverband" is de duur van het bestuurslidmaatschap vermeld. De genoemde vergoedingen zijn over 2016 nihil en liggen dus onder de daarvoor gestelde wettelijke grens van € 179.000.

5.6 Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich na de balansdatum geen gebeurtenissen voorgedaan die de jaarcijfers beïnvloeden.

Samenstelling van het bestuur in het verslagjaar

Leden Dagelijks Bestuur

Naam	Gemeente / organisatie	Functie
dhr. F.J. Tollenaar	Goeree-Overflakkee	voorzitter
mw. C.M.M. Schönknecht-Vermeulen	Provincie Zeeland	vice-voorzitter
dhr. H.J. Flieringa	Cromstrijen	

Leden Algemeen Bestuur

Naam	Gemeente / organisatie	Plaatsvervanger
dhr. F.J. Tollenaar	Goeree-Overflakkee	voorzitter
mw. C.M.M. Schönknecht-Vermeulen	Provincie Zeeland	vice-voorzitter
dhr. J.F. Weber	Provincie Zuid-Holland	
dhr. C. H. van den Bos	Schouwen-Duiveland	
dhr. P.D. Hofman	Hellevoetsluis	
dhr. H.J. Flieringa	Cromstrijen	
dhr. M. Hamerslag	Nissewaard	

Natuur- en recreatieschap
Zuidwestelijke Delta

JAARSTUKKEN 2016

Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta in de openbare vergadering op 6 juli 2017 te Middelharnis

bestuurssecretaris
J.J. de Geus

voorzitter
F.J. Tollenaar

Accountants

Aan het algemeen bestuur van
Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta

Baker Tilly Berk N.V.
Bijster 55
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta te Schiedam gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: ZWD2016-569559049).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. het overzicht van baten en lasten over 2016;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Regeling Controleprotocol WNT (wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector) 2016 vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 65.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur van Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het algemeen en dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: ZWD2016-569559049).

In dit kader is het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar nodig relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het Normenkader rechtmatigheid (intern kenmerk: ZWD2016-569559049), de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 16 juni 2017
Baker Tilly Berk N.V.

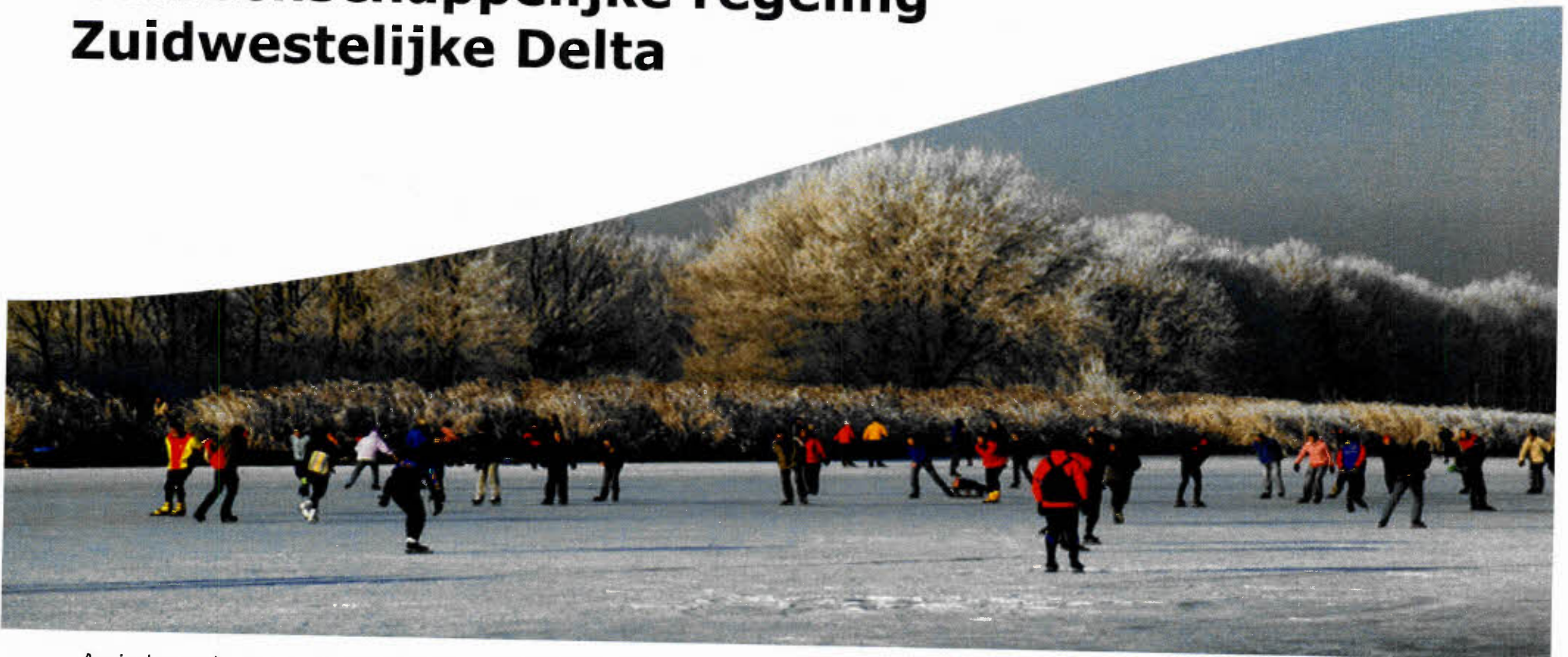
Was getekend,

drs. R. Opendorp RA

Accountantsverslag

Boekjaar 2016

Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta

An independent member of Baker Tilly International

Inhoudsopgave

	Pagina
1. Bestuurlijke samenvatting	4
2. Accountantscontrole	5
3. Kwaliteit verslaggeving	13
4. Financiële positie en resultaat	14
6. Overige aandachtspunten	15
7. Actuele ontwikkelingen	17

1. Bestuurlijke samenvatting

Als accountant van Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta hebben wij de controle van de jaarrekening uitgevoerd op basis van de kaders en normen die door de wetgever als ook door u als algemeen bestuur aan ons zijn meegegeven. In dit accountantsverslag doen wij verslag van de uitkomsten van ons onderzoek naar de getrouwheid en de rechtmatige totstandkoming van de lasten en baten en de activa en passiva in de jaarrekening 2016.

In hoofdstuk 2 van dit accountantsverslag gaan wij met name in op die zaken die van belang zijn voor u als algemeen bestuur. Wij ondersteunen u daarbij in uw controlerende rol en uw besluitvorming rondom de jaarrekening. Bij de jaarrekening die voorligt zijn wij voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken voor het aspect getrouwheid als ook voor het aspect rechtmatigheid.

In hoofdstuk 3 gaan wij in op de kwaliteit van het jaarverslag. Als accountant hebben wij op basis van wet- en regelgeving de taak om de jaarrekening te controleren en het jaarverslag te toetsen. In het jaarverslag legt het dagelijks bestuur verantwoording af over de uitvoering van het beleid en wat bereikt is. Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en dat het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van het BBV vereist is.

In hoofdstuk 4 geven wij u inzicht in de financiële positie en het resultaat. Wij constateren dat het weerstandsvermogen ruim voldoende is. In 2016 is een resultaat na bestemming behaald van € 171.202 negatief.

In hoofdstuk 5 gaan wij in op een aantal verplichte onderwerpen waarover wij dienen te rapporteren.

Hoofdstuk 6 sluit ten slotte af met de relevante ontwikkelingen in de BBV die, na uitbrenging van onze managementletter waarin ook diverse ontwikkelingen zijn geschetst, op dit moment spelen.

VERTROUWELIJK

Aan het algemeen bestuur van Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta
Overschieeweg 204
3112 NB Schiedam

Breda, maart 2017

Betreft: Accountantsverslag bij de jaarrekening 2016

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2016 van Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta afgerond. In dit accountantsverslag informeren wij u over onze bevindingen.

De onderwerpen die in dit verslag aan de orde komen, hebben onderdeel uitgemaakt van onze overwegingen bij de bepaling van de aard, het tijdstip van uitvoering en de diepgang van de controlemaatregelen die zijn toegepast bij de uitvoering van de controle van de jaarrekening.

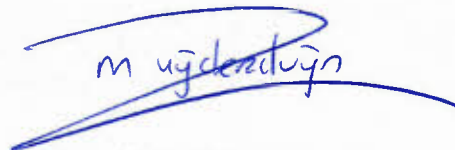
Wij bedanken de medewerkers van Staatsbosbeheer voor de open en constructieve samenwerking bij het verrichten van onze controlewerkzaamheden en de totstandkoming van ons accountantsverslag.

Wij vertrouwen erop u hiermede van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,
Baker Tilly Berk N.V.

drs. R. Opendorp RA
Partner

drs. M. Zijderduijn RA
Manager

2. Accountantscontrole

2.1 Dekking en reikwijdte van de controle zijn conform de opdrachtbevestiging

Wij hebben van u de opdracht gekregen om de jaarrekening 2016 van de Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta te controleren. In onze vaktechnische opdrachtbevestiging is deze opdracht in detail verder uitgewerkt.

Bij deze controle hanteren wij de in het 'Normenkader Rechtmatigheid 2016' vastgelegde marges. De maximaal toe te passen marges zijn vastgelegd in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (het Bado). U heeft geen lagere marge vastgesteld waardoor wij het wettelijke kader als uitgangspunt hebben gehanteerd. De bij onze controle van de jaarrekening 2016 toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% (€ 65.000) en voor onzekerheden 3% (€ 195.000) van de totale lasten.

Onze controle houdt in dat wij niet alle transacties controleren. Onze aanpak heeft als doel om belangrijke onjuistheden en onrechtmatigheden te ontdekken.

In het accountantsverslag worden fouten en onzekerheden gerapporteerd die € 3.250,- overschrijden en worden overige bijzonderheden die van belang zijn voor de behandeling van de jaarrekening door uw algemeen bestuur gerapporteerd. In het door u vastgestelde normenkader is geen rapportagetolerantie aangegeven. Om die reden is de rapporteringstolerantie door ons bepaald op basis van professional judgement.

2. Accountantscontrole

2.2 Geconstateerde niet-gecorrigeerde afwijkingen en onzekerheden (wegen mee in de oordeelsvorming)

Wij hebben geen afwijkingen geconstateerd die niet gecorrigeerd zijn. Wij hebben één onzekerheid in de jaarrekening geconstateerd:

Voorziening Groot Onderhoud

Door de organisatie is een beoordeling uitgevoerd op de dotatie van de voorziening groot onderhoud. De organisatie hanteert bij het beoordelen van de hoogte van de voorziening het volgende uitgangspunt:

- De organisatie vergelijkt de bestuurlijk vastgestelde dotatie met de dotatie die volgt uit de huidige meerjaren onderhoudsplanning (MJOP). Bij afwijkingen > 10% wordt beoordeeld of de dotatie aangepast moet worden;

Tijdens de controle is geconstateerd dat de dotatie die volgt uit de huidige MJOP 12% afwijkt van de bestuurlijk vastgesteld dotatie. De organisatie heeft in 2016 de planning voor onderhoud aan het zwemwater nader beoordeeld. Uit de beoordeling bleek dat het zwemwater een stabielere ondergrond heeft, waardoor minder onderhoud noodzakelijk is. De dotatie op basis van de huidige MJOP is € 102.239 lager dan de bestuurlijke dotatie. Echter vormt de organisatie slechts enkele jaren een onderhoudsvoorziening voor de Haringvliet. Voor dit gebied wordt pas recent gewerkt met het terreinbeheer model (TBM) en is recent een meerjarenplanning opgesteld. In de meerjarenplanning zijn mogelijk nog niet alle elementen geïnventariseerd en op de juiste manier vertaald in geld en tijd. In 2017 wordt de planning waar nodig aangevuld en aangescherpt. Vanwege de onzekerheid heeft de organisatie besloten om (voorzichtigheidshalve) de werkelijke dotatie € 65.448 lager te verantwoorden dan de bestuurlijke dotatie. Hierdoor resteert een onzekerheid van € 36.786 (verschil tussen de dotatie op basis van het huidige MJOP en de werkelijke dotatie). Deze constatering doet geen afbreuk aan ons oordeel (Wij verwijzen ook naar paragraaf 2.8 voor een toelichting op de schattingsposten).

2. Accountantscontrole

2.3 Goedkeurende controleverklaring 2016

Bij de jaarrekening over boekjaar 2016 zijn wij voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken voor het aspect getrouwheid als ook voor het aspect rechtmatigheid waarvan de oordeelparagraaf als volgt luidt:

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van de Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: ZWD2016-569559049).

Hierbij gaan wij er vanuit dat de jaarrekening en de prognoses waar deze op is gebaseerd niet zal worden gewijzigd.

2.4 Geen (materiële) afwijkingen die in het oordeel moeten worden betrokken in het kader van begrotingsrechtmatigheid

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op Artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door het algemeen bestuur zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting, via de verordening op het financieel beheer en het Normenkader Rechtmatigheid 2016.

Het systeem van budgetbeheer en –bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan het algemeen bestuur, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan het algemeen bestuur van budgetoverschrijdingen brengt het risico met zich mee dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van het algemeen bestuur.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de kadernota rechtmatigheid die door de commissie BBV is uitgebracht. Een belangrijke inhoudelijke aanvulling betreft de vaststelling, dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat het algemeen bestuur nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij open-einde regelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat het algemeen bestuur geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende controleverklaring kan worden gegeven, wordt betrokken. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

2. Accountantscontrole

2.4 Geen (materiële) afwijkingen die in het oordeel moeten worden betrokken in het kader van begrotingsrechtmatigheid (vervolg)

Daarnaast moet de accountant in het verslag van bevindingen deze kostenoverschrijdingen, waarvan het dagelijks bestuur in de jaarrekening aan moet geven dat ze nog dienen te worden geautoriseerd, aan de orde te stellen. Extra lasten die worden gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten, en het algemeen bestuur nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In de jaarstukken 2016 legt het dagelijks bestuur in het overzicht van baten en lasten toelichting daarop verantwoordelijk af over de realisatie van de lasten en baten ten opzichte van de begroting.

Wij constateren dat sprake is van een overschrijding van de lasten op programma 1 en programma 2

Programma 1

De overschrijding (€ 11.389) wordt veroorzaakt door een overschrijding van de juridische kosten die samenhangen met de afhandeling van de zaken omtrent het inspiratiecentrum. Tevens heeft dit geleid tot extra accountantskosten. De kosten passen binnen het bestaande beleid. Eerdere rapportage aan het bestuur was in de tijd niet mogelijk.

Programma 2

De reden van de overschrijding (€ 164,348) op programma 2 is met name de voorziening dubieuze debiteuren die gevormd is voor de vordering op de exploitant van het inspiratiecentrum. In de jaarrekening is een voorziening gevormd voor € 211.160. De kosten passen binnen het bestaande beleid en waren door de organisatie niet eerder in te schatten.

In de jaarrekening is in hoofdstuk 5.5 'Toelichting op het overzicht van de baten en lasten 2016' een verklaring gegeven op de overschrijdingen. Wij kunnen ons vinden in deze verklaring.

2. Accountantscontrole

2.5 Verslaggevingsgrondslagen

Wij hebben de aanvaardbaarheid van de gehanteerde waarderingsgrondslagen, de consistente toepassing daarvan alsmede de duidelijkheid en volledigheid van de jaarverslaggeving beoordeeld. Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta heeft gedurende 2016 geen wijzigingen doorgevoerd in de keuze of de toepassing van belangrijke verslaggevingsgrondslagen.

Wij concluderen dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen aanvaardbaar zijn en dat de toepassing daarvan, samen met de in de jaarrekening opgenomen toelichtingen, een getrouw beeld geeft van de financiële positie van de Zuidwestelijke Delta.

2.6 Opvolging actiepunten uit managementletter 2016

Wij zijn van mening dat de organisatie een voldoende beheersing heeft van haar bedrijfsprocessen.

Belangrijkste constatering uit de managementletter betreft de naleving van de Wet Normering Topinkomens (WNT) welke in 2015 niet correct in de jaarrekening is uitgewerkt. In de jaarrekening 2016 is hier op juiste wijze opvolging aan gegeven.

2. Accountantscontrole

2.7 Bevindingen uit de eindejaarscontrole

Bestemmingsreserves

Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta maakt in hoge mate gebruik van bestemmingsreserves om investeringen te realiseren. Wij hebben geconstateerd dat een aantal bestemmingsreserves aangehouden wordt, terwijl hier niet altijd een concreet project of investering aan gerelateerd is. Hierdoor is een deel van de bestemmingsreserves nog beschikbaar om eventuele risico's op te vangen. Bij de berekening van het weerstandvermogen wordt nu alleen de algemene reserve betrokken, terwijl het deel van de bestemmingsreserves waar nog geen feitelijke claim op ligt hiervoor ook aangewend zou kunnen worden. Wij adviseren om jaarlijks de claim per reserve inzichtelijk te maken in de jaarrekening en het niet geclaimde deel als weerstandsvermogen aan te merken. Hierdoor blijft er goed zicht op het beschikbare deel van de reserves en de weerstandscapaciteit van de organisatie.

Archivering van documentatie

Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta niet altijd direct kon beschikken over de documentatie die de onderbouwing vormt van balansposten en /of exploitatiekosten. Het ging hierbij met name om documenten, waarbij de administratieplicht van minimaal 7 jaar al was verstreken, maar waarvoor per balansdatum nog steeds balansposten in de jaarrekening 2016 aanwezig waren. Wij hebben de rechtmatigheid, nauwkeurigheid en volledigheid van de balansposten en exploitatierekening alsnog kunnen vaststellen. Deze constatering heeft geen gevolgen voor de strekking van de controleverklaring.

Wij adviseren Recreatieschap Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta om documentatie, die balans en/of exploitatierekening onderbouwen, zolang te blijven bewaren totdat de betreffende posten volledig zijn afgewikkeld (ook al duurt dat langer dan 7 jaar).

Schatkistbankieren

De organisatie heeft bij ons aangegeven dat de huidige medewerkers geen bevoegdheden hebben om transacties uit te voeren op de bankrekeningen van de ING Bank. Op 31 december 2016 bedroeg het saldo van deze bankrekening meer dan € 2 miljoen. Doordat de organisatie niet in staat is het saldo van deze rekening over te boeken naar de bankrekening van het schatkistbankieren, voldoet de organisatie op dit moment niet aan de wet Schatkistbankieren. Wij adviseren u om zorg te dragen dat de juiste personen bevoegd worden om banktransacties te verrichten. Op deze manier kan de organisatie voldoen aan de wet Schatkistbankieren en zijn de gelden beschikbaar voor gebruik. Het niet voldoen aan de verplichtingen tot schatkistbankieren leidt tot onrechtmatigheden. Deze onrechtmatigheden worden echter alleen (formeel) gerapporteerd en wegen niet mee in ons oordeel inzake de rechtmatigheid

2. Accountantscontrole

2.7 Bevindingen uit de eindejaarscontrole (vervolg)

Transparantiemethode

Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta maakt gebruik van de transparantiemethode voor het terugvorderen van de BTW. Deze regeling houdt in dat het schap de in rekening gebrachte, niet voor aftrek in aanmerking komende omzetbelasting naar de compensatiegerechtigde deelnemers doorschuift. De deelnemers kunnen de doorgeschoven omzetbelasting vervolgens voor de toepassing van de Wet BCF beschouwen als ware deze rechtstreeks aan hen in rekening gebracht waardoor compensatie van deze omzetbelasting mogelijk wordt.

Deze methode kan worden toegepast als het schap niet als ondernemer kwalificeert en de activiteiten door één of meerdere deelnemende compensatie gerechtigde lichamen niet worden uitgevoerd als ondernemer. Het schap heeft op dit moment niet gedocumenteerd/onderbouwd op welke wijze aan bovenstaande voorwaarde voldaan is. Wij adviseren bovenstaande te documenteren en periodiek te beoordelen of nog steeds aan deze voorwaarde wordt voldaan.

Consistente waardering van afkoopsommen

Wij hebben vastgesteld dat op de balans een afkoopsom verantwoord is. In het verleden is de ontvangst van een afkoopsom niet altijd consistent verantwoord, echter wel op basis van geldende verslaggevingsvoorschriften. De commissie BBV beveelt aan om afkoopsommen als volgt te verantwoorden:

- Afkoopsom erfpacht: Verantwoording als langlopende vooruitontvangen bedrag; waarbij jaarlijks het gedeelte dat betrekking heeft op het boekjaar vrijvalt als baten;
- Afkoopsom onderhoud (eenmalig); Verantwoording als incidentele baten in het jaar dat de afkoopsom overeengekomen wordt. Verondersteld wordt dat de kosten van onderhoud opgenomen worden in de reguliere begroting/meerjarenbegroting. De begroting zou een afspiegeling moeten zijn van de lasten die nodig zijn voor het uitvoeren van de taken, om die reden worden de baten ineens in het resultaat verantwoord.

Wij adviseren om de structurele lasten te dekken via de meerjarenbegroting en daarmee bovenstaande lijn te volgen.

2. Accountantscontrole

2.8 Schattingen

Inherent aan het opmaken van de jaarrekening is dat de organisatie schattingen moet maken. Bepaalde schattingen zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en de waarschijnlijkheid dat toekomstige gebeurtenissen significant afwijken van de verwachtingen van het bestuur. Als onderdeel van de controle hebben wij de aanvaardbaarheid van de schattingen beoordeeld. De belangrijkste schatting in de jaarrekening betreft de voorziening groot onderhoud.

Voorziening groot onderhoud

Eén van de belangrijkste taken van het schap is het onderhoud en het beheer van het gebied. De onderhoudskosten kunnen over de jaren heen echter sterk fluctueren. Om de invloed van deze fluctuatie te beperken heeft u ervoor gekozen om een voorziening groot onderhoud op te nemen in de balans. Via een jaarlijks gelijkblijvende dotatie worden de kosten van groot onderhoud geëgaliseerd.

Eén van de eisen die de BBV stelt aan een voorziening groot onderhoud is, dat de onderhoudsplanning financieel onderbouwd is. Wij hebben begrepen dat twee jaar geleden de financiële onderbouwing opnieuw beoordeeld is. Afgelopen jaren heeft de organisatie deze voorziening steeds gedetailleerder onderbouwd.

Jaarlijks wordt door de organisatie zelf beoordeeld of de voorziening nog toereikend is. De organisatie doet dit op de volgende wijze:

- De organisatie maakt een vergelijking tussen de huidige meerjaren onderhoudsplanning (MJOP) en de MJOP van voorgaand jaar. Verschillen worden verklaard;
- De organisatie vergelijkt de bestuurlijk vastgestelde dotatie met de dotatie die volgt uit de huidige MJOP. Bij afwijkingen > 10% wordt beoordeeld of de dotatie aangepast moet worden;
- De organisatie evalueert of de verwachte stand van de voorziening ontoereikend (debet stand van de voorziening) is in de komende 20 jaar. Wanneer de eindstand altijd groter is dan 1 jaardotatie, wordt door de organisatie beoordeeld of een deel van de voorziening kan vrijvallen; en
- De organisatie beoordeelt jaarlijks of de onttrekkingen uit de voorziening nauwkeurig zijn. Alleen kosten die opgenomen zijn in de MJOP mogen onttrokken worden uit de voorziening.

Wij kunnen ons vinden in de wijze waarop de voorziening gewaardeerd wordt en de wijze waarop de controles plaats vinden. Naar aanleiding van onze constatering is er een onzekerheid in de omvang van dotatie. Zie paragraaf 2.2 in dit verslag voor de verdere toelichting.

2. Accountantscontrole

2.8 Schattingen (vervolg)

VPB

Vanaf 2016 is de VPB vrijstelling voor overheidslichamen vervallen. Voor het schap betekent dit dat zij mogelijk VPB moet afdragen. Door de organisatie is, in samenwerking met een externe fiscalist, geanalyseerd of sprake is van belastbare activiteiten. Vanuit deze analyse is geconcludeerd dat voor het schap geen sprake is van belastbare activiteiten. De organisatie heeft contact gehad met de belastingdienst om dit af te stemmen. Tot op heden heeft de belastingdienst geen formele bevestiging gegeven dat het schap geen belastbare activiteiten heeft.

Wij kunnen ons vinden in het standpunt van de organisatie dat het schap geen belastbare activiteiten uitvoert. Om die reden schatten wij in dat er geen materiële onzekerheid is over de VPB last. Wij verwijzen hierbij tevens naar de paragraaf Weerstandsvermogen in de jaarrekening waarin de organisatie het risico op de VPB last toelicht.

Overige schattingsposten

Belangrijkste schattingen	Beoordeling	Toelichting
Verwachte levensduur voor de materiële vaste activa	Akkoord	De verwachte levensduur voor de verschillende activa categorieën en daarmee de afschrijvingspercentages zijn in lijn met wat gebruikelijk is.
Waardering van de vorderingen	Akkoord	Wij kunnen ons vinden in de waardering van de vorderingen.
Waardering van de overige schulden	Akkoord	Wij kunnen ons vinden in de waardering van de schulden.

3. Kwaliteit verslaggeving

3.1 Diepgang controle jaarverslag

De jaarstukken voor boekjaar 2016 bestaan uit het jaarverslag (inclusief de paragrafen en de programmaverantwoording) en de jaarrekening. Conform de gewijzigde wetgeving voor de accountantscontrole hebben wij het jaarverslag onderzocht om vast te stellen of het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat en of het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van de Gemeentewet is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

3.2 Wet Normering Topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is op 1 januari 2013 in werking getreden. De WNT stelt maxima aan de bezoldiging van topfunctionarissen. In de WNT wordt het begrip topfunctionaris nader gedefinieerd; het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' benadrukt dat alleen sprake is van een topfunctionaris als sprake is van leidinggeven aan de gehele organisatie. In de WNT worden ook maxima aan bezoldiging van de topfunctionaris gesteld. De bezoldiging van topfunctionarissen in deeltijd of met een aanstelling korter dan 12 maanden in een boekjaar, wordt omgerekend naar een voltijdsbezoldiging. De WNT bevat een openbaarmakingsverplichting van de bezoldiging van topfunctionarissen via de jaarrekening van de organisatie en inzending aan de (vak)minister. Voor andere functionarissen geldt alleen een openbaarmakingsverplichting bij overschrijding van de bezoldigingsnorm.

In de jaarrekening van Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta over boekjaar 2016 is op juiste wijze rekening gehouden met de bepalingen uit de WNT.

4. Financiële positie en resultaat

4.1 Algemene beschouwing

In de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in het jaarverslag is opgenomen hoeveel risico's zich met welke frequentie en omvang naar alle waarschijnlijkheid voor zullen doen ten aanzien van het schap. De 8 grootste risico's zijn hierbij specifiek benoemd. Tevens is berekend welk weerstandsvermogen benodigd is ter dekking van deze risico's. Daarnaast is aangegeven welke weerstandscapaciteit beschikbaar is en wat het ratio van het weerstandsvermogen is. Wij willen u erop wijzen dat niet voor alle risico's al een kwantitatieve inschatting gemaakt is, omdat deze lastig te bepalen is.

Ultimo 2016 resulteert dit in een benodigd weerstandscapaciteit van € 189.100. Hierbij wordt verondersteld dat niet alle risico's zich gelijktijdig zullen voordoen. Wij onderschrijven deze veronderstelling. Beschikbaar is een weerstandscapaciteit van € 4.757.605,- (algemene reserve +/- claims) Dit resulteert in een ratio van het weerstandsvermogen van 25,2. Dit wordt geclassificeerd als uitstekend.

Het negatieve resultaat voor toevoegingen en onttrekkingen aan reserves bedraagt bedraagt in 2016 € 1.636.372,- (2015: € 1.006.378,- negatief). De (per saldo) onttrekkingen aan de reserves bedragen € 1.465.169,- (2015: € 1.007.498,-) waardoor het resultaat na bestemming € 171.202 nadelig bedraagt (2015: € 1.120 voordelig). Bij de aangepaste begroting is uitgegaan van een gerealiseerd resultaat na bestemming van nihil. De afwijking wordt veroorzaakt door meerdere zaken en is in de jaarrekening nader toegelicht.

5. Overige aandachtspunten

5.1 Overige dienstverlening -> onafhankelijkheid accountant

Baker Tilly Berk heeft diverse organisatorische maatregelen getroffen om zijn onafhankelijkheid en die van zijn medewerkers te waarborgen. Deze maatregelen omvatten onder meer:

- Voorschriften en procedures omtrent onafhankelijkheid. Deze voorschriften voor professioneel gedrag op het gebied van kwaliteit en onafhankelijkheid zijn opgenomen in de Gedragscode van Baker Tilly Berk. Deze Gedragscode geldt voor iedere medewerker van Baker Tilly Berk en wordt natuurlijk steeds geactualiseerd;
- Jaarlijkse bevestiging van onafhankelijkheid door partners en medewerkers van Baker Tilly Berk en ondersteunende stafdiensten;
- Cliënt- en opdrachtacceptatieprocedures, waaronder een beoordeling, of er sprake is van mogelijk conflicterende diensten;
- Intern en extern kwaliteitsonderzoek;
- Reviews door externe toetsers die niet bij de opdracht betrokken zijn, ter waarborging van een deugdelijke grondslag/deskundig oordeel; en
- Roulatie van partners op de opdracht.

Wij zijn van mening dat wij in relatie tot uw organisatie onafhankelijk, in overeenstemming met de ViO (Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants), hebben gefunctioneerd en dat de objectiviteit van onze oordeelsvorming in het afgelopen jaar niet is aangetast.

5.2 Fraude

Bij de uitvoering van de werkzaamheden hanteren wij onder andere de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NV COS) 240: "De verantwoordelijkheid van de accountant voor het onderkennen van het risico van fraude in het kader van de controle van financiële overzichten".

Het dagelijks bestuur is primair verantwoordelijk voor de preventie van fraude. Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor een cultuur van eerlijkheid en ethisch verantwoordelijk gedrag. Zij dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude zo veel mogelijk te beperken, zodat de integriteit van de financiële verslaggeving is gewaarborgd.

Tijdens de controle van de jaarrekening inventariseren wij de frauderisico's binnen uw organisatie en beoordelen wij de interne beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het voorkomen en ontdekken van fraude. Tijdens de beoordeling bleek ons dat binnen uw organisatie reeds de nodige aandacht wordt besteed aan de onderwerpen fraude en integriteit. U heeft aangegeven belang te hechten aan een adequate beheersing van frauderisico's.

Volledigheidshalve wijzen wij erop dat onze controle niet specifiek gericht is op het ontdekken van fraude.

5. Overige aandachtspunten

5.3 Geautomatiseerde gegevensverwerking

Wij brengen u verslag uit omtrent onze bevindingen ter zake van de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De accountantscontrole van de jaarrekening is niet specifiek gericht op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking en behoeft derhalve niet te leiden tot bevindingen die bij een speciaal daarop gericht onderzoek wel naar voren zouden kunnen komen.

In het kader van de jaarrekeningcontrole zijn met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking bij Gemeenschappelijke regeling Zuidwestelijke Delta geen bijzonderheden te melden welke voor vermelding in het accountantsverslag in aanmerking komen. In de managementletter zijn wij nader op de geautomatiseerde gegevensverwerking ingegaan. De bevindingen zoals opgenomen in de managementletter zijn niet van een zodanige significantie dat deze de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking in gevaar brengen.

6. Actuele ontwikkelingen

In deze paragraaf nemen wij actuele ontwikkelingen op die een rol spelen binnen uw sector.

6.1 Wijzigingen BBV

Op 5 maart 2016 zijn door Commissie BBV de wijzigingen gepubliceerd die vanaf boekjaar 2017 (voor gemeenschappelijke regelingen vanaf boekjaar 2018) van kracht worden. De doelstelling van de wijzigingen betreft een versterking van de horizontale sturing door provinciale staten en raad.

Wijzigingen

De voorgenomen wijzigingen gaan in op de volgende onderwerpen:

- Uitvoeringsinformatie
- Beleidsindicatoren
- Inzicht in overhead en kosten
- Het stelsel van baten en lasten
- Activeren van investeringen met een maatschappelijk nut

Uitvoeringsinformatie

Gemeenschappelijke regelingen moeten gegevens volgens de uniforme taakvelden en nieuwe categorieën met ingang van de begroting 2018 al aan het CBS aanleveren, met als advies om tegelijk de taakvelden in de administratie van de gemeenschappelijke regeling te integreren.

Beleidsindicatoren

Naast de uniforme taakvelden, wordt in het herziene BBV voorgeschreven dat organisaties een basisset van beleidsindicatoren hanteren voor de begroting en de verantwoordingsstukken. Zij kunnen er zelf voor kiezen om daar eigen indicatoren, toegesneden op lokale situatie, aan toe te voegen. De indicatoren worden opgenomen in de beleidsbegroting bij de programma's en zijn relevant voor een nadere onderbouwing van het beleid.

6. Actuele ontwikkelingen

6.1 Wijziging BBV (vervolg)

Inzicht in overhead en kosten

Onder overhead wordt verstaan het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. In het gewijzigde BBV worden baten en lasten van overhead niet meer onder de afzonderlijke beleidsprogramma's geregistreerd maar centraal onder een afzonderlijk taakveld. Hiermee vervalt de noodzaak van een complexe en veelal ondoorzichtige kostentoerekening aan alle taken en activiteiten. Deze methodiek wordt ook van toepassing op de toerekening van rente. Hiermee winnen begroting en verantwoording aan transparantie; de directie kan beter sturen op de bedrijfsvoering. Bovendien kan door het hanteren van een eenduidige systematiek een betere vergelijking worden gemaakt met andere organisaties.

Het stelsel van baten en lasten

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo wordt in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven en het meerjarig opnemen van het EMU-saldo in een begrotingsparagraaf. Het EMU-saldo moet op grond van nieuwe BBV worden opgenomen in een begrotingsparagraaf, in de meerjarenraming en in een paragraaf in het jaarverslag. Dit zorgt ervoor dat er meer (verplichte) aandacht is voor het EMU-saldo in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing. Het bestuur kan meer grip uitoefenen op het EMU-saldo, onder meer omdat de relatie met de referentiewaarden beter kan worden gelegd.

Activeren van investeringen met maatschappelijk nut

De systematiek van activering en afschrijving voor alle investeringen wordt gelijk getrokken. Dit om te bewerkstelligen dat de kosten van de investeringen ten laste komen van burgers en bedrijven die er profijt van hebben. Investeringen met een maatschappelijk nut worden, evenals investeringen met een economisch nut, geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur afgeschreven. Daarmee wordt tegelijkertijd een betere vergelijkbaarheid van deze kosten verkregen.

De verplichting om alle investeringen te activeren volgens de nieuwe methode geldt alleen voor investeringen die vanaf het begrotingsjaar 2018 worden gedaan. De keuze voor geleidelijke invoering betekent dat pas over 30 tot 40 jaar alle investeringen op een gelijke manier worden afgeschreven. Dit betekent dat de financiële vergelijkbaarheid – op dit punt – geleidelijk zal verbeteren.

Contactgegevens:

drs. R. (Rik) Opendorp RA

Partner RA

M: 06 - 10 09 04 64

E: r.opendorp@bakertillyberk.nl

drs. M. (Martijn) Zuijderduijn RA

Manager

M: 06 - 52 76 53 85

E. m.zuijderduijn@bakertillyberk.nl

Kantoorgegevens:

Baker Tilly Berk N.V.

Bijster 55

Postbus 3814

4800 DV Breda

T: 076 - 525 00 00

Reactie van het Dagelijks Bestuur op het accountantsverslag 2016

Het Dagelijks Bestuur heeft kennis genomen van het accountantsverslag over de jaarstukken 2016.

De jaarstukken 2016 zijn door een nieuwe accountant gecontroleerd, namelijk Baker Tilly Berk. De samenwerking met deze accountant is goed verlopen.

De jaarstukken en het accountantsverslag zijn conform planning opgeleverd en er is sprake van een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

De toon van het accountantsverslag is positief te noemen. Het aantal aanbevelingen in het accountantsverslag is relatief klein. In het accountantsverslag adviseert de accountant om documenten, waarvan de wettelijke bewaartermijn is verlopen maar die voor de jaarstukken nog steeds van belang zijn, langer te bewaren. Hier zal in 2017 meer aandacht voor zijn.

Het bestuur onderschrijft de overige punten, die in het accountantsverslag aan bod komen. De meeste punten zijn eerder door de organisatie onderkend en waar nodig zijn reeds maatregelen genomen om tot verbetering te komen. In 2016 is de al eerder ingezette kwaliteitsslag voor de p&c producten verder doorgezet. Voorbeelden zijn een verdere verbetering van de processen en meer (tussentijdse) interne controles. Daarnaast is tijdig met de accountant afgestemd over van te voren benoemde (boekhoudkundige) aangelegenheden.

We adviseren het AB om kennis te nemen van het accountantsverslag en de jaarstukken 2016 vast te stellen.

NATUUR- EN RECREATIESCHAP ZUID-WESTELIJKE DELTA
HET ALGEMEEN BESTUUR
06 JULI 2017

2E BEGROTINGSWIJZIGING 2017 NATUUR- EN RECREATIESCHAP ZUID-WESTELIJKE DELTA

	Geactualiseerde begroting 2017	2e begrotings- wijziging 2017	Begroting 2017 na wijziging
<i>Gewone bedrijfsvoering</i>			
Lasten			
P1 Bestuurlijke aangelegenheden	265.600	-	265.600
P2 Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	3.354.850	3.400	3.358.250
P3 Ontwikkeling	151.700	-	151.700
Algemene dekkingsmiddelen	9.200	-	9.200
Totaal lasten	3.781.350	3.400	3.784.750
Baten			
P1 Bestuurlijke aangelegenheden	291.722	-	291.722
P2 Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	2.515.450	-104.000	2.411.450
P3 Ontwikkeling	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen	745.045	-	745.045
Totaal baten	3.552.217	-104.000	3.448.217
Saldo gewone bedrijfsvoering	-229.133	-107.400	-336.533
Diverse lasten en baten			
Diverse lasten	-	-	-
Diverse baten	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-
Kredieten			
Kredieten lasten	1.050.056	321.984	1.372.040
Dekking kredieten (bijdrage derden)	-	33.300	33.300
Saldo kredieten	-1.050.056	-288.684	-1.338.740
Totaal saldo van baten en lasten	-1.279.189	-396.084	-1.675.273
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Toevoeging reserves	985.702	-	985.702
Onttrekking reserves	2.264.891	396.084	2.660.975
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.279.189	396.084	1.675.273
Resultaat	-	-	-

ALDUS VASTGESTELD DOOR HET HET ALGEMEEN BESTUUR VAN NATUUR- EN RECREATIESCHAP ZUID-WESTELIJKE DELTA IN DE OPENBARE VERGADERING VAN 06 JULI 2017

DE SECRETARIS, DHR. J.J. DE GEUS

DE VOORZITTER, DHR. F.J. TOLLENAAR

Natuur- en recreatieschap
Zuidwestelijke Delta

PROGRAMMABEGROTING 2018

Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta in de openbare vergadering op 6 juli 2017 te Middelharnis

bestuurssecretaris
J.J. de Geus

voorzitter
F.J. Tollenaar

Programmabegroting 2018

Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta

13 april 2017

Inhoudsopgave

1. Bestuurlijke samenvatting	2
2. Uitgangspunten	5
3. Programmaplan	6
3.1 Programma 1: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	6
3.2 Programma 2: Ontwikkeling	12
3.3 Algemene dekkingsmiddelen	18
3.4 Overzicht Overhead	20
4. Paragrafen	23
4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	23
4.2 Onderhoud kapitaalgoederen	28
4.3 Financiering	30
4.4 Grondbeleid	31
4.5 Bedrijfsvoering	33
5 Financiële begroting	34
6 Bijlagen	43

1. Bestuurlijke samenvatting

Op het moment van het opstellen van deze programmabegroting (najaar 2016) is nog onduidelijk of het Schap in het programmajaar nog operationeel zal zijn. Per 1 januari 2018 zal in ieder geval de provincie Zuid-Holland geen deel meer uit maken van de gemeenschappelijke regeling. De provincie Zeeland heeft eenzelfde besluit genomen. In het Schapsbestuur zitten dan alleen de gemeenten. Naast deze ontwikkeling speelt de intentie dat het Schap in 2017 afstand heeft gedaan van de erfpachtrechten in de Grevelingen.

Inhoud begroting 2018

Zoals gezegd bestaat er voor 2018 onduidelijkheid over het voortbestaan van het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De bij het schap behorende gebieden Grevelingen en Haringvliet vergen de nodige aandacht in beheer maar ook nog in ontwikkeling. Dit betekent dat er voor 2018 weer een begroting wordt opgesteld waarbij eventueel benodigde middelen voor beheer en onderhoud geborgd zijn. Ook lopen er diverse gebiedsontwikkelingen en programma's die in 2018 nog niet afgerond zijn.

Lopende programma's

Zicht op Grevelingen 2

Medio 2016 is het programma Zicht op Grevelingen 2 vastgesteld. Dit programma geeft uitvoering aan de zogenaamde "Groene Impuls". In 2017/2018 zullen een aantal vogeleilanden voor broedvogels worden aangebracht in de Grevelingen.

Ook de onderwaterkwaliteit is een zorg. Op het moment van schrijven is er nog geen duidelijkheid over de Rijksstructuurvisie. Dit betekent dat er nog geen zicht is op het terugbrengen van (beperkt) getij in de Grevelingen. Door deze situatie dient de onderwaterkwaliteit gemonitord te worden. Ook in 2018 zal dit het geval zijn. Ook al komt er duidelijkheid over het terugbrengen van getij, dan zal dit ook in 2018 nog niet zijn geëffectueerd.

Onderdeel van ZOG 2 is ook de vismigratie. In samenwerking met het Waterschap wordt bezien of het mogelijk is om meerdere passages te maken voor de trekvis.

Zicht op Haringvliet

Gebiedsontwikkelingen.

In 2016 zijn voor een drietal locaties in het Haringvliet ontwikkelplannen opgesteld. Dit betreft de gebieden Quackstrand, Hellegat en Expo. In de gebieden Quackstrand en Expo is het Schap betrokken bij de recreatieve ontwikkeling van de gebieden. Het Schap heeft hier geen grondpositie. In het gebied Hellegat heeft het Schap wel een grondpositie. De gronden zijn namelijk in erfpacht van Staatsbosbeheer. In 2018 zal het Schap betrokken zijn bij de verdere doorontwikkeling van dit gebied.

Inspiratiecentrum

Het Inspiratiecentrum is een belangrijk toeristisch-recreatief gebouw in de Grevelingen. Eind 2016 is de samenwerking met de exploitant beëindigd en is op zoek gegaan naar een nieuwe exploitant. De exploitatie van het bezoekersdeel vergt voortdurend de aandacht om dit onderdeel aantrekkelijk en uitdagend te maken voor de toeristen.

Brouwerseiland

Als alles naar verwachting verloopt zal in 2018 Brouwerseiland grotendeels gerealiseerd worden. Dit betekent dat het Schap in 2017/2018 voorzieningen zal moeten verplaatsen zoals o.a. de parkeervoorzieningen. Aandacht gaat ook uit naar het verplaatsen van de steigers op een alternatieve locatie.

Bestuurlijke aangelegenheden

Zoals aangegeven heeft het bestuur de intentie uitgesproken om per 1 januari 2018 daadwerkelijk te komen tot het afstand doen van de rechten van erfpacht van de gronden in de Grevelingen. Ook zullen op die datum naar verwachting de provincies Zuid-Holland en de provincie Zeeland uit het Schap zijn getreden. Een belangrijke stap voor het Schap is het besluit om ook per 1 januari 2018 afstand te doen van de erfpachtrechten in de Grevelingen. Staatsbosbeheer wordt dan volledig eigenaar van de gebieden in de Grevelingen. Op moment van het schrijven van deze bestuurlijke samenvatting is formeel de intentie nog niet uitgesproken. Als de gronden daadwerkelijk worden overgedragen dan heeft dit verstrekkende gevolgen voor de onderhavige begroting.

Gelet op bovenstaande ontwikkelingen zal in 2017 nader onderzoek worden gedaan naar een nieuwe samenwerkingsvorm tussen gemeenten en Staatsbosbeheer om uitvoering te geven aan de ontwikkelingen op het gebied van recreatie en natuur. Daarbij is het niet ondenkbaar dat per bekken zal worden gekozen voor een verschillende uitvoeringsmodaliteit.

Ontwikkelingen

Landschapstafel

Voor het gebied Haringvliet is een zogenaamde Landschapstafel ingericht. Deze tafel heeft een belangrijke functie bij de ontwikkelingen in het Haringvliet. Het gaat hierbij met name om de besteding van de zogenaamde Droomfondsmiddelen. Het Schap is hierbij nauw betrokken.

Rijksstructuurvisie

Het Rijk heeft al een aantal jaren het voornemen om beperkt getij terug te brengen in de Grevelingen met het doel dat de waterkwaliteit in de diepere delen van de Grevelingen verbetert. In 2016 is hiertoe al de Flakkeese spuisluis aangelegd. Hiermee is een start gemaakt met de verbetering van de waterkwaliteit van het Grevelingenmeer. Het wachten is nog op een definitief besluit van het Rijk om een doorlaat te maken in de Brouwersdam. Als dit het geval is zal dit ook gevolgen hebben voor de gebieden die door het Schap in beheer zijn. Als er een besluit valt, dan zal dit voor het jaar 2018 nog geen financiële consequenties hebben.

Wijziging in verslaggeving met ingang van 2018

De verslaggevingsvoorschriften voor gemeenten en provincies zijn met ingang van 2017 gewijzigd. Voor gemeenschappelijke regelingen gelden deze wijzigingen vanaf 2018. Voor het schap leidt dit in hoofdlijn tot de volgende aanpassingen:

- Overhead wordt niet meer onder de afzonderlijke beleidsprogramma's verantwoord, maar wordt voortaan centraal in een apart overzicht opgenomen.
- Investerings met maatschappelijk nut moeten voortaan worden geactiveerd. In de praktijk gaat het hier om de uitgaven op kredieten (projecten). Voorheen werden deze uitgaven rechtstreeks binnen de programma's (exploitatie) verantwoord. Voortaan zullen de uitgaven moeten worden geactiveerd. Vervolgens zal hier op worden afgeschreven. De afschrijvingslasten worden wel binnen de programma's (exploitatie) verantwoord.

Hieronder wordt in meer detail toegelicht wat de veranderingen betekenen voor de opzet van de begroting.

- Het voormalige programma 1 (was Bestuurlijke Aangelegenheden) is voortaan het nieuwe Overzicht Overhead. Dit overzicht is opgenomen in paragraaf 3.4. Hieronder vallen de producten Bestuursondersteuning, Financiën en Juridische Zaken (voor zover betrekking hebbend op het taakveld overhead). Voor de bepaling van de overhead is aangesloten bij de taakvelden zoals beschreven in het gewijzigde Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).
- De voormalige programma's 2 (Beheer, onderhoud en exploitatiegebieden) en 3 (Ontwikkeling) zijn programma 1 respectievelijk 2 geworden.
- In de bijlage is een nieuw overzicht van de programma's, producten en de voorgeschreven taakvelden opgenomen.

Zoals aangegeven worden investeringen met maatschappelijk nut vanaf 2018 verplicht geactiveerd. Op deze investeringen wordt jaarlijks afgeschreven. Voorgesteld wordt om een reserve in te stellen ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Financiële samenvatting

Voor 2018 ligt er een sluitende begroting met een deelnemersbijdrage van € 724.280. Zoals besloten in het AB van 18 juni 2015 is de deelnemersbijdrage bij de deelnemers van het voormalig schap Grevelingen met 5 % gedaald. Voor een nadere specificatie van de lasten en baten wordt verwezen naar de diverse programma's. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de meerjarenraming en de vermogenspositie.

2. Uitgangspunten

Met ingang van 1 januari 2015 is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) gewijzigd. Deze wetsaanpassing heeft onder meer gevolgen voor de indieningstermijn van de programmabegroting. In de praktijk betekent dit dat de programmabegroting half april voorafgaand aan het betreffende begrotingsjaar gereed moet zijn.

Het uitgangspunt voor de programmabegroting 2018 is het bestaande en aanvaarde beleid, zoals vastgelegd in de programmabegroting 2017, de Najaarsrapportage 2016 en de besluiten van het Algemeen Bestuur tot 1 maart 2017. De opbrengsten uit huren, pachten, e.d. worden conform de actuele contracten bijgesteld en ook worden eventuele nieuwe (externe) ontwikkelingen (bij bestaand beleid) meegenomen. Bij het opstellen van de voorliggende begroting 2018 waren de uitkomsten van de Jaarstukken 2016 nog niet bekend. De structurele effecten die voortkomen uit de jaarrekening 2016 zullen worden verwerkt in een begrotingswijziging 2017 en in de eerste begrotingswijziging 2018.

Voor de prijsstijging op de ramingen voor 2018 is een indexatie van 0,1% toegepast, overeenkomstig het indexeringspercentage van de Kring van gemeentesecretarissen. Deze indexering wordt toegepast op alle lasten, met uitzondering van belastingen, verzekeringen, rentelasten en afschrijvingen. De indexering wordt in principe niet toegepast op de baten (voorzichtigheidsbeginsel). Voor de meerjarenraming 2019 tot en met 2021 is geen indexering toegepast.

De begroting 2018 en de meerjarenraming 2019-2021 moeten, conform de uitgangspunten in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV), structureel en reëel in evenwicht zijn. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Als dit niet het geval zou zijn, zou de kans groot zijn dat er op termijn een begrotingstekort ontstaat. De nadere uitwerking is opgenomen in de financiële begroting (zie hoofdstuk 5).

Vanaf 2017 wordt de dienstverlening niet meer afgenomen van G.Z-H, maar van Staatsbosbeheer. In de voorliggende begroting 2018 is de dienstverlening van Staatsbosbeheer opgenomen overeenkomstig de dienstverleningsbedragen uit de begroting 2017.

De Provincie Zuid-Holland heeft besloten om per 1 januari 2018 uit het Schap te treden. Door het sluiten van een financieringsovereenkomst met de provincie Zuid-Holland (voor de periode 2017-2021) blijft de provinciale bijdrage gelijk. Derhalve is in deze begroting 2018 er van uitgegaan dat de middelen vanuit de provincie Zuid-Holland voor het recreatieschap beschikbaar blijven. Deze bijdrage PZH 2018 is niet meer zichtbaar onder de deelnemersbijdragen maar opgenomen als subsidiebijdrage.

3. Programmaplan

Het programmaplan is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- *Programma 1 Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden*
- *Programma 2 Ontwikkeling*
- *Algemene dekkingsmiddelen*
- *Overzicht Overheadkosten*

In dit hoofdstuk wordt per programma een toelichting gegeven op de ambities, de voorgestelde aanpak om deze ambities te realiseren en wat de kosten hiervoor zijn.

3.1 Programma 1: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Ambitie: Wat willen we bereiken?

De natuur- en recreatiegebieden vallend binnen de gemeenschappelijke regeling worden onderhouden conform het principe 'schoon, heel en veilig' voor een optimaal gebruik door de bezoekers. Onder het beheer van de gebieden vallen tevens diverse exploitaties, die bijdragen aan de recreatieve kwaliteit.

De netto-opbrengsten in de gebieden zijn optimaal.

Passend bij de ambitie van het bestuur om een duurzaam sluitende meerjarenbegroting te ontwikkelen, zijn de oplossingsrichtingen uit de in 2015 vastgestelde Herijking Meerjarenbegroting Grevelingen, verwerkt in deze programmabegroting. Door in te groeien in de onderhoudsbudgetten en door implementatie van het Terrein Beheer Model (TBM) in het gebiedsdeel Haringvliet (besloten in 2016), kan het beheer steeds verder worden omgebogen van risico- en budgetgestuurd onderhoud, naar planmatig en duurzaam beheer. Verder worden ontwikkeling en beheer integraal aangepakt door aan te sluiten bij de programma's ZOG2 en ZOH (zie programma 3: Ontwikkeling)

Aanpak: Wat gaan we daarvoor doen?

Het beheer, onderhoud en de exploitatie van de gebieden wordt gerealiseerd door middel van de volgende producten:

1. Gebiedsbeheer
2. Economisch beheer
3. Regelgeving en handhaving
4. Communicatie

Ad.1 Gebiedsbeheer

Het product gebiedsbeheer betreft het doen onderhouden van de natuur- en recreatiegebieden en de daarbij behorende beheertaken. De basis voor de reguliere onderhoudswerkzaamheden is beschreven in het zogenaamde 'terreinbeheermodel' (TBM). Dit model is opgebouwd uit doeltypen met specifieke recreatieve doelen en maatregelen gerelateerd aan marktconforme normprijzen per doeltype. Continue evaluatie van de onderhoudswerkzaamheden draagt bij aan het voortdurend actualiseren van het terreinbeheermodel en het beheersbaar houden van zowel de te treffen onderhoudsmaatregelen als de kosten.

Ten behoeve van de werkzaamheden voor het groot onderhoud wordt gebruik gemaakt van een jaarlijks geactualiseerde meerjarenonderhoudsprognose. Hiermee worden voorzieningen getroffen voor toekomstig groot onderhoud. Met behulp van het uitvoeren van diverse inspecties, wordt de staat van het beoogde groot onderhoud getoetst. De bevindingen uit deze voortdurende evaluatie worden verwerkt alvorens de werkzaamheden worden uitgevoerd.

Het product gebiedsbeheer bestaat verder uit:

- inventariseren en selecteren partijen die in staat zijn om (een deel van het) natuur-en recreatieschap te onderhouden;
- maken van afspraken met partijen

In 2015 zijn de resultaten van de herijking van de meerjarenbegroting 2015-2019 vastgesteld. Eén van de onderdelen van de herijking betreft het vanaf 2016 stapsgewijs ingroeien in een hoger budget voor regulier onderhoud in het gebiedsdeel Grevelingen. Dit leidt ertoe dat dit gebiedsdeel vanaf 2017 planmatig en duurzaam beheerd kan worden.

Voor het gebiedsdeel Haringvliet heeft het bestuur in 2016 besloten TBM in te voeren met een aantal aanpassingen van de huidige inrichting (extensiveren) of het selectief meenemen van vervangingen. Ook dit gebiedsdeel kan vanaf 2017 planmatig en duurzaam beheerd worden.

Ad.2 Economisch beheer

De taken die binnen economisch beheer worden uitgevoerd zijn:

- Beheer grondposities
- Beheer exploitaties

Beheer grondposities

Het beheer van grondposities betreft het actief beheer van de grondpositie (gronden en opstallen binnen het werkingsgebied), zodanig dat dit bijdraagt aan de lange termijn strategie van het natuur- en recreatieschap. Het resultaat hiervan is dat voldaan wordt aan de rechten en plichten die het bezit van grond met zich meebrengt. Hieronder valt ook het afstoten van posities die geen recreatief belang dienen, alsmede het verwerven van gronden die van belang kunnen zijn voor toekomstige ontwikkelingen van het natuur- en recreatieschap.

Bepalend voor de inzet op dit programmaonderdeel is de uitkomst van de discussie met Staatsbosbeheer over het al dan niet beëindigen van de erfpachtpositie in de gehele Grevelingen. Naar verwachting zijn hierover in 2017 bindende afspraken gemaakt..

Beheer exploitaties

Het beheer van exploitaties heeft betrekking op het aangaan van overeenkomsten met derden gericht op de exploitatie en/of het gebruik van schapsgronden en –opstallen (passend binnen de huidige ambities van het natuur- en recreatieschap), alsmede het actief administratief, financieel, juridisch en relationeel beheren van deze overeenkomsten.

Het resultaat is het vastleggen en actief beheren van privaatrechtelijke afspraken, waarbij een optimale netto-opbrengst wordt nagestreefd. Er wordt ingezet op tijdige indexering en gebruikmaking van de contractuele herzieningsmomenten. Naar verwachting is in 2017 een nieuwe invulling van het Inspiratiecentrum Grevelingen gevonden.

Ad.3 Regelgeving en handhaving

Regelgeving en handhaving bestaat uit de volgende onderdelen:

- Vergunningen, ontheffingen en toestemmingen
- Toezicht en handhaving

Vergunningen, ontheffingen en toestemmingen

De natuur- en recreatiegebieden kunnen gebruikt worden voor het recreëren door individuen en door groepen. Voor beide vormen van gebruik geldt dat niet alles altijd mag en kan. Wanneer een gebruiker of organisatie een bepaalde activiteit wil uitvoeren binnen het natuur- en recreatieschap, vraagt hij hiervoor een vergunning, ontheffing of toestemming aan bij G.Z-H. Dit komt voort uit het oogpunt van de doelstellingen van de gemeenschappelijke regeling en de openbare orde en veiligheid. G.Z-H verleent vergunningen en ontheffingen uitsluitend als er een vastgestelde verordening van kracht is voor het schap. Toestemmingen worden vanuit de eigenstandige privaatrechtelijke bevoegdheid van het schap zelf gegeven.

Toezicht en handhaving

Toezicht en handhaving bestaan uit de onderdelen gastheerschap, daadwerkelijke handhaving en de regierol bij samenwerking. De invulling van de drie onderdelen leidt tot een compleet palet van activiteiten op de doelstelling 'schoon, heel en veilig' in een gebied. Dit palet (vertaalt in het toezichts- en handhavingsbeleid) wordt ingevuld op basis van de aard en het gebruik van het gebied.

Basisuitgangspunten voor de inzet van toezicht en handhaving zijn, de veiligheid van de gebruikers van de gebieden zo goed mogelijk waarborgen en de eigendommen van het schap heel houden. Indien de keuze wordt gemaakt om geen financiering beschikbaar te stellen voor het gehele palet, vindt primair inzet op daadwerkelijke handhaving plaats. Hiermee wordt prioriteit gegeven aan de veiligheid van de recreant en worden andere zaken alleen aangepakt als de beschikbare middelen niet volledig aan handhaving besteed moeten worden.

Aandachtspunten

- Visserij: regelmatige controles op variërende tijdstippen om de randverschijnselen van het sportvissen, zoals illegaal kamperen en achterlaten (slacht)afval bij het illegaal krabvissen als mede ook de overtredingen Visserijwet tegen te gaan.
- Loslopende honden op ligweides en strandjes
- Afvaldumpingen
- Illegaal kamperen door eigenaren van campers
- Kitesurfers op oneigenlijke locaties
- Te hard varen
- Betreden natura 2000-gebieden
- Duikers in verboden zones

Ad.4 Communicatie

Het bestuur wordt gefaciliteerd in het vertalen van haar ambities naar het publiek en het op een positieve wijze beïnvloeden van de publieke opinie. Daarnaast wordt de promotie van de recreatiegebieden verzorgd, zodat de bekendheid wordt vergroot en het bezoek aan de gebieden wordt gestimuleerd. Hiervoor zal een mix aan communicatiekanalen – en middelen worden

ingezet. Om het budget voor communicatie zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten, wordt de methodiek van de Leefstijlen voor Dagrecreatie gebruikt in het benaderen van de doelgroepen.

De communicatieactiviteiten zullen onder het motto 'Rust én actie' worden uitgevoerd, waarbij de nadruk ligt in het benadrukken van de natuurlijke kwaliteit van de recreatiegebieden. Bij het realiseren van communicatiemiddelen zal steeds meer gebruik worden gemaakt van de huisstijl van Staatsbosbeheer.

Financiën: Wat gaat het kosten?

Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	Rekening 2016	Begroting 2017 na wijziging	Begroting 2018
Lasten			
Gebiedsbeheer	2.945.699	2.832.350	2.925.600
Economisch beheer	564.844	274.600	274.800
Regelgeving & handhaving	150.300	151.500	151.700
Communicatie	97.116	96.700	96.800
Totaal lasten	3.757.959	3.355.150	3.448.900
Baten			
Gebiedsbeheer	2.023.808	1.599.100	1.600.500
Economisch beheer	318.245	916.350	917.200
Regelgeving & handhaving	-	-	-
Communicatie	-	-	-
Totaal baten	2.342.053	2.515.450	2.517.700
Saldo gewone bedrijfsvoering	1.415.906-	839.700-	931.200-
Diverse lasten en baten			
Diverse lasten	211	-	-
Diverse baten	301	-	-
Saldo diverse lasten en baten	90	-	-
Kredieten			
Lasten kredieten	17.730	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-
Saldo kredieten	17.730-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	1.433.545-	839.700-	931.200-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Toevoeging reserves	4.662	-	845.649
Onttrekking reserves	1.117.270	874.835	1.732.986
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.112.608	874.835	887.337
Resultaat	320.937-	35.135	43.863-

De resultaten van de herijking meerjarenbegroting Grevelingen zijn in bovenstaande tabel verwerkt.

De lasten van de post gebiedsbeheer wijken voor 2018 € 93.000 af ten opzichte van de begroting 2017. Eén van de onderdelen van de herijking betreft het vanaf 2016 stapsgewijs ingroeien in een hoger budget voor regulier onderhoud in het gebiedsdeel Grevelingen. Dit leidt ertoe dat dit

gebiedsdeel vanaf 2017 planmatig en duurzaam beheerd kan worden. Tevens heeft het bestuur in 2016 besloten voor het gebiedsdeel Haringvliet TBM in te voeren. De combinatie van deze ontwikkelingen leidt tot een hogere last bij gebiedsbeheer van € 93.000.

De erfpachtbaten bij het schap “De Grevelingen” zijn vanaf de begroting 2017, dus ook in 2018, integraal opgenomen onder de baten van economisch beheer. Er is bij het opstellen van de begroting 2018 van uitgegaan dat het recreatieschap “De Grevelingen” in 2018 is geliquideerd.

De toevoeging aan de reserves van € 845.649 betreft de reserve Afschrijvingen. Zoals in de bestuurlijke samenvatting aangegeven dienen investeringen met maatschappelijk nut voortaan geactiveerd te worden. In 2018 betreft het een totaalbedrag van € 845.649 (zie ook de toelichting in programma 2). Op de geactiveerde kredieten (projecten) zal vervolgens jaarlijks worden afgeschreven. De afschrijvingslasten worden wel binnen de programma’s (exploitatie) verantwoord. In 2018 zijn er nog geen afschrijvingslasten begroot omdat afschrijving start in het jaar nadat het krediet volledig is afgerond. Voorgesteld wordt om een bestemmingsreserve Afschrijvingslasten in te stellen ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten starten vanaf 2019. De reserve wordt in 2018 volledig gevoed met de uitgaven in 2018, zodat er in de reserve precies genoeg geld zit om de afschrijvingslasten in de hele periode (waarin wordt afgeschreven) te dekken.

Tegenover de toevoeging van € 845.649 aan de reserve Afschrijvingen staan onttrekkingen aan de reserves ZOH, ZOG II en compensatie windenergie, in totaal voor hetzelfde bedrag (zie ook de toelichting in programma 2).

Daarnaast zijn er in 2018 nog andere onttrekkingen aan reserves. Dit betreft de begrote onttrekkingen aan de reserve Quackstrand, de reserve afkoopsom Rijk, de reserve afschrijvingen ZOG-projecten en de Algemene Reserve inzake het Groot Onderhoud Haringvliet.

In de baten van gebiedsbeheer zijn de SNL-gelden verwerkt. Dit betreft een totaalbedrag van € 1.225.000; de bijdrage van de provincie Zeeland bedraagt € 417.000 en de bijdrage van de provincie Zuid-Holland bedraagt € 808.000. Deze bedragen worden ingezet als dekking voor de uitgaven van Regulier Onderhoud en Groot Onderhoud. Zie voor een specificatie de volgende tabel.

Periode	Ontvangen SNL-subsidie (jaarlijks)	Kosten vast (natuur-) onderhoud door SBB (jaarlijks)	Kosten groot onderhoud (jaarlijks)	Kosten Handhaving en toezicht (jaarlijks)	Overige kosten terreinbeheer (jaarlijks)
2006 - 2011	€ 1.140.452	€ 618.000 tot € 620.000	€ 411.000 tot € 556.500	€ 64.000 tot € 67.000	€ 224.000 tot € 236.000
2012	€ 963.948	€ 621.000	€ 860.000	€ 68.000	€ 225.000
2013 - heden	€ 1.225.000	€ 622.000 tot € 628.000	€ 811.800 tot € 1.045.500	€ 69.000	€ 224.000 tot € 294.500

Kosten natuurbeheer ten opzichte van de totale beheerkosten

- SBB voert (als beheerder) reguliere (natuur)onderhoudswerkzaamheden uit;
- SBB verzorgt (als dienstverlener) de handhaving van milieu- en natuurregelgeving;
- Jaarlijks wordt 'gespaard' voor groot en variabel onderhoud aan de natuur- en recreatieve voorzieningen, zoals de baggerwerkzaamheden en het periodieke herstel van natuurlijke oeverbeschermingen. Tenminste 25% hiervan heeft betrekking op het (variabel) natuurbeheer;
- SBB verzorgt (als dienstverlener) het beheer en assetmanagement in het gebied. Tenminste 25% van deze inzet heeft betrekking op natuurgebieden;
- De werkelijke uitgaven voor natuurbeheer kunnen per jaar verschillen van de begrote kosten bijvoorbeeld als gevolg van marktwerking (lagere aanbestedingskosten) en jaarlijkse fluctuaties in de werkzaamheden (slechte zomers hebben doorgaans invloed op het uit te voeren werkzaamheden);

Kredieten

Geen.

3.2 Programma 2: Ontwikkeling

Ambitie: Wat willen we bereiken?

Het bestuur zal in 2018 advies krijgen over de implementatie van mogelijke nieuwe ontwikkelingen die passen binnen de doelstelling van de gemeenschappelijke regeling en die een recreatieve meerwaarde opleveren of de natuurwaarde versterken. Daarbij zal nauwe afstemming zijn met de planvorming en ontwikkeling in het kader van de uitvoering RGV/getijdencentrale in de Brouwersdam

De programma's Zicht op Grevelingen 2 (Groene Impuls) en Zicht op Haringvliet (m.n. de gebiedsontwikkelingen) worden voltooid en zullen leiden tot concrete resultaten in het gebied.

Aanpak: Wat gaan we daarvoor doen?

Het bestuur wordt geadviseerd over in te nemen standpunten ten aanzien van initiatieven die de doelstelling van het schap raken. Daarbij wordt geanticipeerd op de nieuwe governance structuur die in 2019 zal ingaan. Dat wil zeggen dat er een opgave ligt om dossiers op een goede manier over te dragen aan beheerder, dan wel aan het bevoegd gezag.

Planvorming en gebiedsontwikkeling

Het schap biedt een gemeenschappelijk kader voor de gewenste ontwikkeling in het werkingsgebied Grevelingen en Haringvliet. Ontwikkelingen gaan in overleg met de betrokkenen stakeholders (o.a. in de NRAC).

Kader en ontwikkelingen sluiten aan op de ambitie van het bestuur, de vraag van de recreant (leefstijlen) en het aanbod (positionering van het specifieke gebied). Daarbij worden de voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden gedaan die noodzakelijk zijn om (een deel) van het gebied te (her)ontwikkelen conform de ambitie van het bestuur. Daarbij wordt samen met de omgeving van het schap ingespeeld op actuele trends en veranderingen in beleid, besturing en beheer.

Op basis van de ambities en de bestuursvoorstellen (in voorbereiding) zijn de volgende ontwikkelingen in 2018 beoogd:

- Realisatie van de herstart van het IC Grevelingen;
- Realisatie en (proces)begeleiding compenserende maatregelen Brouwerseiland (o.a. loswal en ligplaatsen recreatievaart);
- Mogelijk: opstellen ontwikkelagenda Grevelingen 2019-2024;
- Mogelijk: opstellen ontwikkelagenda Haringvliet 2019-2024;
- Realisatie en voltooiing van de projecten binnen de Groene Impuls als onderdeel van het natuurontwikkelprogramma voor de Grevelingen (ZOG2);
- Participatie in Europees programma Life IP;
- Mogelijk: bijdrage leveren aan nieuw besturingsmodel voor Grevelingen en Haringvliet;
- Mogelijk: implementatie Rijksstructuurvisie VGZ/getijdencentrale Brouwersdam;
- Aanbieden van een integraal netwerk van veerdiensten op het Haringvliet (ZOH);
- Realisatie en voltooiing van de gebiedsontwikkeling Quackstrand (ZOH);
- Realisatie en voltooiing van de gebiedsontwikkeling strand Hellegat (ZOH);
- Opstellen beheervisie Expostrand Stellendam (ZOH);
- Eindafrekening van de Gebiedsontwikkeling Slikken van Flakee (ZOG2);
- Eindafrekening project Drempel Brouwershaven/natuurontwikkeling 'Dwars in de Weg'

Vanwege de voltooiing van de gebiedsprogramma's ZOG2 en ZOH zal worden nagedacht over het vervolg na 2017.

Marketing en productontwikkeling

De marketing is gericht zich op de regionale positionering en profilering van de natuur- en recreatiegebieden in de Zuidwestelijke Delta. Deze zal worden overgedragen aan daarvoor meest geëigende instantie(s). Zoals het er nu naar uitziet, zal het beheer na 2018 per bekken afzonderlijk zijn georganiseerd.

Financiën: Wat gaat het kosten?

Programma 2. Ontwikkeling	Rekening 2016	Begroting 2017 na wijziging	Begroting 2018
Lasten			
Planvorming & gebiedsontwikkeling	134.500	135.300	135.400
Marketing & productontwikkeling	16.300	16.400	16.400
Totaal lasten	150.800	151.700	151.800
Baten			
Planvorming & gebiedsontwikkeling		-	-
Marketing & productontwikkeling		-	-
Totaal baten	-	-	-
Saldo gewone bedrijfsvoering	150.800-	151.700-	151.800-
Diverse lasten en baten			
Diverse lasten		-	-
Diverse baten		-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-
Kredieten			
Lasten kredieten	1.181.608	1.050.056	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	294.981	-	-
Saldo kredieten	886.627-	1.050.056-	-
Totaal saldo van baten en lasten	1.037.427-	1.201.756-	151.800-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Toevoeging reserves	722.600	673.750	165.000
Onttrekking reserves	1.226.627	1.390.056	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	504.027	716.306	165.000-
Resultaat	533.400-	485.450-	316.800-

Toelichting:

De toevoeging reserves betreft de begrote toevoeging aan de investeringsreserve.

Kredieten

Naam krediet Haringvliet	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2016	Begroting 2017	Prognose 2018	Prognose t/m 2018	% lasten t.o.v. totaal krediet
Zicht op Haringvliet e.o.	2017	50.505	8.586	-	-	8.586	17%
- Dekking bijdragen derden		35.505	8.586	-	-	8.586	
- Dekking uit Algemene Reserve HV		15.000	-	-	-	-	
Zicht op Haringvliet	2017	713.191	301.981	176.636	235.649	714.266	100%
- Dekking uit reserve ZOH		551.591	245.290	157.376	150.000	552.666	
- Dekking uit reserve compensatie windenergie		111.600	25.951	-	85.649	111.600	
- Dekking bijdragen derden		50.000	30.740	19.260	-	50.000	
bijdragen derden ZOH Vaarverb. Historische		20.000	740	19.260	-	20.000	
bijdragen derden ZOH Vaarverb. Knooppunten		30.000	30.000	-	-	30.000	
ZOH Algemeen		53.624	42.612	14.000	-	56.612	
ZOH Verdienpotentieel		48.500	1.575	46.925	-	48.500	
ZOH Vaarverb. Pontjes		61.000	41.450	16.000	20.000	77.450	
ZOH Vaarverb. Historische Vloot		36.100	46.887	10.787	-	36.100	
ZOH Vaarverb. Knooppunten		47.767	37.550	10.217	-	47.767	
ZOH Vaarverb. Moorings		11.300	316	10.984	-	11.300	
ZOH Vaarverb. Marketing en promotie		43.500	3.918	39.582	-	43.500	
ZOH Quackstrand		208.000	43.406	23.500	120.000	186.906	
ZOH Hellegat		111.600	25.951	-	85.649	111.600	
ZOH Expostrand		21.300	27.486	-	10.000	37.486	
ZZOH Ontwikkeloket		13.500	45	-	-	45	
ZOH Ecolodges		7.000	45	6.955	-	7.000	
Totaal programma 3		763.696	310.567	176.636	235.649	722.852	
- Dekking uit Algemene Reserve HV		15.000	-	-	-	-	
- Dekking uit reserve ZOH		551.591	245.290	157.376	150.000	552.666	
- Dekking uit reserve compensatie windenergie		111.600	25.951	-	85.649	111.600	
- Dekking bijdragen derden		85.505	39.326	19.260	-	58.586	

Naam krediet Grevelingen	Sluitdatum	Totaal krediet	Realisatie t/m 2016	Begroting 2017	Prognose 2018	Prognose t/m 2018	% lasten t.o.v. totaal krediet
ZOG II Algemeen	2018	446.440	413.780	952.156	-	1.365.936	306%
- Dekking uit reserve ZOG II		446.440	413.780	952.156	-	1.365.936	
ZOG II Programmamanagement	2018	180.000	90.000	-	30.000	120.000	67%
- Dekking uit reserve ZOG II		180.000	90.000	-	30.000	120.000	
ZOG II Communicatie	2018	16.000	5.125	-	-	5.125	32%
- Dekking uit reserve ZOG II		16.000	5.125	-	-	5.125	
ZOG II Duurzame jachthaven van de toekomst	2018	25.000	25.000	-	-	25.000	100%
- Dekking uit reserve ZOG II		25.000	25.000	-	-	25.000	
Entree Catpoint	2018	40.000	40.000	-	-	40.000	100%
- Dekking uit reserve ZOG II		40.000	40.000	-	-	40.000	
ZOG II Verwijderen drempel Brouwershaven	2016	186.000	186.000	-	-	186.000	100%
- Dekking uit reserve ZOG II		186.000	186.000	-	-	186.000	
ZOG II Voortoets Bommenede	2016	1.560	-	-	-	-	0%
- Dekking uit reserve ZOG II		1.560	-	-	-	-	
ZOG II Groene Impuls	2016	1.315.000	50.000	-	580.000	630.000	48%
- Dekking uit reserve ZOG II		1.315.000	50.000	-	580.000	630.000	
ZOG II Ecohotel de Punt	2016	185.000	25.000	-	-	25.000	14%
- Dekking uit reserve ZOG II		185.000	25.000	-	-	25.000	
ZOG II Ecohotel Onderzoek	2016	50.000	50.000	-	-	50.000	100%
- Dekking uit Algemene Reserve GR		50.000	50.000	-	-	50.000	
Totaal projecten programma 3		4.431.423	2.756.076	952.156	610.000	4.318.232	
- Dekking uit reserve ZOG II		2.871.330	1.311.235	952.156	610.000	2.873.391	
- Dekking uit Algemene Reserve GR		519.933	427.806	-	-	427.806	
- Dekking bijdragen derden		1.040.160	1.017.035	-	-	1.017.035	

Zicht op Haringvliet (tabel Krediet Haringvliet)

Dit programma wordt grotendeels in 2017 afgerond. Enkele deelprojecten worden afgerond in 2018. Deze uitgaven in 2018 worden geactiveerd (voor een toelichting zie verderop onder "Activering van investeringen met maatschappelijk nut").

Zicht op Grevelingen (tabel Krediet ZOG II).

De totale inzet van Staatsbosbeheer wordt verantwoord onder het deelkrediet ZOG II Algemeen en is niet verdeeld over de diverse deelkredieten waardoor dit tot een overschrijding leidt op dit deelkrediet. Dit wordt gecompenseerd door de onderschrijdingen op de overige deelkredieten.

Dit programma wordt grotendeels in 2017 afgerond. Het deelproject Groene Impuls wordt afgerond in 2018. Deze uitgaven in 2018 worden geactiveerd (voor een toelichting zie verderop onder "Activering van investeringen met maatschappelijk nut").

Activering van investeringen met maatschappelijk nut

Zoals in de bestuurlijke samenvatting aangegeven dienen investeringen met maatschappelijk nut voortaan geactiveerd te worden.

In bovenstaande krediettabel is te zien dat er in 2018 voor ZOH voor een bedrag van € 235.649 wordt uitgegeven aan investeringen met maatschappelijk nut en voor ZOG gaat het om een bedrag van € 610.000.

Op de geactiveerde kredieten (projecten) zal vervolgens jaarlijks worden afgeschreven. De afschrijvingslasten worden wel binnen de programma's (exploitatie) verantwoord. In 2018 zijn er nog geen afschrijvingslasten begroot omdat afschrijving start in het jaar nadat het krediet volledig is afgerond. Voorgesteld wordt om een bestemmingsreserve Afschrijvingslasten in te stellen ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten met ingang van 2019.

3.3 Algemene dekkingsmiddelen

Algemene Dekkingsmiddelen	Rekening 2016	Begroting 2017 na wijziging	Begroting 2018
Lasten			
Algemene dekkingsmiddelen	-	1.000	1.000
Onvoorziene lasten	-	9.200	9.200
Totaal lasten	-	10.200	10.200
Baten			
Bijdragen	-	-	311.192
Deelnemersbijdrage	766.788	745.045	413.088
Totaal baten	766.788	745.045	724.280
Saldo gewone bedrijfsvoering	766.788	734.845	714.080
Diverse lasten en baten			
Diverse lasten		-	-
Diverse baten		-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-
Kredieten			
Lasten kredieten		-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)		-	-
Saldo kredieten	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	766.788	734.845	714.080
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Toevoeging reserves	128.308	20.230	52.317
Onttrekking reserves	280.300	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	151.992	20.230-	52.317-
Resultaat	918.780	714.615	661.763

Toelichting:

Conform besluitvorming in het Algemeen Bestuur van 18 juni 2015 wordt de bijdrage van de deelnemers van het voormalige schap Grevelingen elk jaar met 5% verlaagd. Het overschot op de begroting 2018 ad € 52.317 is toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Deelnemersbijdragen en subsidiebijdragen

Verdeling deelnemersbijdrage HV	Aandeel in nadelig exploitatiesaldo	Bijdrage per inwoner
Provincie Zuid-Holland	66.580	
gemeente Cromstrijen	24.892	1,95
gemeente Goeree-Overflakkee (Dirksland)	16.509	1,95
gemeente Goeree-Overflakkee (Goedereede)	22.165	1,95
gemeente Goeree-Overflakkee (Middelharnis)	35.155	1,95
gemeente Goeree-Overflakkee (Oostflakkee)	20.271	1,95
	118.992	
<i>Specificatie overige gemeenten:</i>		
gemeente Nissewaard	35.296	2,84
gemeente Hellevoetsluis	112.033	2,84
	147.329	
TOTAAL	332.901	

Verdeling deelnemersbijdrage GR	Aandeel in nadelig exploitatiesaldo	Percentage
Provincie Zuid-Holland	244.612	62,5 %
Provincie Zeeland	97.845	25,0 %
Gemeente Goeree-Overflakkee	28.687	} 12,5 %
Gemeente Schouwen-Duiveland	20.235	
TOTAAL	391.379	

De deelnemersbijdrage voor de deelnemers van het voormalige schap Grevelingen zakt met 5% ten opzichte van 2017 zoals besloten door het AB op 18 juni 2015.

De Provincie Zuid-Holland heeft besloten om per 1 januari 2018 uit het Schap te treden. Door het sluiten van een financieringsovereenkomst met de provincie Zuid-Holland (voor de periode 2017-2022) blijft de provinciale bijdrage gelijk. Derhalve is in deze begroting 2018 er van uitgegaan dat de middelen vanuit de provincie Zuid-Holland voor het recreatieschap beschikbaar blijven. Deze bijdrage PZH 2018 is niet meer zichtbaar onder de deelnemersbijdragen maar opgenomen als subsidiebijdrage.

3.4 Overzicht Overhead

De verslaggevingsvoorschriften voor gemeenten en provincies zijn gewijzigd. Voor gemeenschappelijke regelingen gelden deze wijzigingen vanaf 2018. Voor het schap betekent dit dat Overhead niet meer onder de afzonderlijke beleidsprogramma's verantwoord, maar voortaan centraal in deze paragraaf wordt opgenomen. Voor de bepaling van de overhead is aangesloten bij de taakvelden zoals beschreven in het gewijzigde Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Ambitie: Wat willen we bereiken?

Kwalitatief hoogwaardige bestuurlijke en juridische advisering aan het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur, over ten minste de volgende aandachtsgebieden:

- lopende zaken, beleid, ontwikkelingen en toekomst van het schap
- nieuwe of gewijzigde wet- en regelgeving die van invloed zijn op het schap

Daarbij wordt rekening gehouden met wat er speelt op de betreffende beleidsvelden en met het netwerk binnen en buiten het schap. Dit netwerk bestaat uit schapsdeelnemers, ambtelijk apparaat, natuur- en milieuorganisaties en stakeholders in het schapsgebied.

Tevens het voorbereiden van bestuursvergaderingen inclusief een verslaglegging van bestuursvergaderingen en het zorgdragen voor het uitvoeren van de actiepunten.

Aanpak: Wat gaan we daarvoor doen?

De ondersteuning van het Dagelijks en het Algemeen Bestuur vindt plaats door het leveren van de volgende producten:

1. Bestuursproducten
2. Juridische ondersteuning en advisering
3. Financiën

Ad.1 Bestuursproducten

De bestuursproducten omvatten:

- Het voorbereiden en plannen van bestuursvergaderingen
- Het verslagleggen van bestuursvergaderingen en het (laten) uitvoeren wat afgesproken is
- Het signaleren van knelpunten in de uitvoering en het aandragen van oplossingen
- Eerste aanspreekpunt zijn voor schapsdeelnemers, ambtelijk apparaat en stakeholders voor alle zaken/ projecten die in schapsverband spelen
- Het vertegenwoordigen van de schapsbesturen in ambtelijke en bestuurlijke netwerken en gremia van de deelnemers
- Het opstellen en uitvoeren van additionele opdrachten en beleidsadviezen waarmee het bestuur in staat wordt gesteld om richting en middelen vast te stellen

Ad.2 Juridische ondersteuning en advisering

Dit product heeft betrekking op de (algemene) juridische advisering op het gebied van publiek- en privaatrecht en het implementeren, toepassen en evalueren van wet- en regelgeving die relevant is voor de gemeenschappelijke regeling (Wet gemeenschappelijke regelingen en Algemene wet bestuursrecht). Ook het behandelen van bezwaar- en beroepzaken en zaken op grond van de Wob

(Wet openbaarheid van bestuur) en Wet Bibob (Wet Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur), behoren tot de juridische ondersteuning en advisering.

Ad.3 Financiën

In het kader van de financiële ondersteuning worden de volgende activiteiten uitgevoerd:

- verzorgen van de financiële administratie van de gemeenschappelijke regeling: tijdige en systematische vastlegging van baten, lasten en in- en uitgaande geldstromen;
- incasseren van gelden als gevolg van verkoop, heffing en/of in privaatrechtelijke overeenkomsten overeengekomen vergoedingen.
- toetsen van bestuursvoorstellen op incidentele en/of structurele financiële consequenties;
- het voeren van periodieke budgetgesprekken met budgethouders en projectleiders
- opstellen van de planning en control producten, zoals begroting, najaarsrapportage en jaarstukken;
- begeleiden van de werkzaamheden van de accountant (interim controle, subsidie-controles, jaarrekeningcontrole).

Financiën: Wat gaat het kosten?

Overhead	Rekening 2016	Begroting 2017 na wijziging	Begroting 2018
Lasten			
Bestuursproducten	107.120	127.800	137.300
Juridische ondersteuning en advisering	29.989	21.300	22.200
Financiën	109.096	115.200	141.600
Totaal lasten	246.205	264.300	301.100
Baten			
Bestuursproducten	-	-	-
Juridische ondersteuning en advisering	-	-	-
Financiën	316.293	291.722	273.419
Totaal baten	316.293	291.722	273.419
Saldo gewone bedrijfsvoering	70.088	27.422	27.681-
Diverse lasten en baten			
Diverse lasten		-	-
Diverse baten		-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-
Kredieten			
Lasten kredieten	2.275	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-
Saldo kredieten	2.275-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	67.813	27.422	27.681-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
Toevoeging reserves	308.733	291.722	273.419
Onttrekking reserves	5.275	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	303.458-	291.722-	273.419-
Resultaat	235.645-	264.300-	301.100-

Toelichting:

De resultaten van de herijking meerjarenbegroting Grevelingen zijn in bovenstaande tabel verwerkt. In de afgelopen jaren zijn de werkzaamheden in programma 1 sterk toegenomen door de vele ontwikkelingen in het gebied, de organisatorische ontwikkelingen in en rond het Schap, de sterke toename van exploitaties in het gebied, en de verdere juridisering en de toename van de betrokkenheid van stakeholders. Het stapsgewijs verwerken van de meerkosten m.b.t. programma 1 vanaf 2016 in 3 jaar is in deze begroting verwerkt. De toevoeging aan de reserves betreft de rentebaten van de afkoopsom van het Rijk.

Kredieten

Geen

4. Paragrafen

4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen weerspiegelt de mate waarin het schap in staat is middelen vrij te maken om de risico's die zich in de praktijk voordoen op te vangen zonder dat dit betekent dat het beleid veranderd / ingekrompen moet worden.

Conform de nota weerstandsvermogen wordt de ratio weerstandsvermogen berekend om te bepalen of het schap in staat is voldoende financiële middelen vrij te maken voor het dekken van de risico's op het moment dat de risico's zich voordoen. Voor de waardering van de toereikendheid van het weerstandsvermogen wordt de volgende tabel gehanteerd.

Ratio weerstandsvermogen

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Risicoanalyse

Risico	Aard van het risico	Financiële omvang risico	Kans van optreden	Impact (uitgaande van vier jaar)*
1. Liquidatie van het oude Schap De Grevelingen kan nog niet plaatsvinden	incidenteel	p.m.	hoog	p.m.
2. Inspiratiecentrum Grevelingen	incidenteel	104.000	hoog	83.200
3. Hogere onderhoudskosten	structureel	50.000	middel	25.000
4. Invoering van de Venootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsondernemingen	structureel	50.000	laag	10.000
5. Zandsuppletie	incidenteel	25.000	middel	12.500
6. Compensatie Brouwerseiland	incidenteel	p.m.	middel	p.m.

7. Uittreden Provincie Zeeland	structureel	p.m.	laag	p.m.
8. Verwijderen onderwaterdrem- pel Brouwershaven	incidenteel	p.m.	laag	p.m.
Totaal		229.000		130.700

* De financiële impact wordt berekend door bij een hoog risico 80%, bij een gemiddeld risico 50% en bij een laag risico 20% van het bedrag van de financiële omvang te nemen.

Ratio Weerstandsvermogen

Zoals hiervoor aangegeven wordt de ratio weerstandsvermogen berekend om te bepalen of het schap in staat is voldoende financiële middelen vrij te maken voor het dekken van de risico's op het moment dat de risico's zich voordoen.

De stand van de Algemene Reserve is per begin 2018 € 4,6 miljoen. De gekwantificeerde risico's bedragen ca. € 189.100. Daarmee is de ratio van het Weerstandsvermogen uitstekend te noemen.

Risico 1 - Liquidatie van het oude schap De Grevelingen kan nog niet plaatsvinden

Ook in 2016 waren de inspanningen erop gericht om zo spoedig als mogelijk tot liquidatie van de oude schappen Haringvliet en De Grevelingen te komen. Voor Haringvliet werd de jaarrekening 2014 als slotbalans beschouwd, zodat dit Schap in 2015 is geliquideerd.

Voor De Grevelingen is toestemming van Staatsbosbeheer benodigd voor de overdracht van de erfpachtrechten van De Grevelingen naar het nieuwe Deltaschap. Tot op heden is de toestemming van SBB nog niet gegeven, maar wel toegezegd. Aangezien deze toestemming niet voor het einde van het jaar 2016 is afgegeven, zal het Grevelingschap voorlopig nog blijven bestaan.

Risico 2 – Inspiratiecentrum Grevelingen

In programma 2 is ingegaan op de situatie die met betrekking tot het Inspiratiecentrum in 2016 is ontstaan. In 2017 moet tot een nieuwe invulling worden gekomen, eventueel via een tijdelijke constructie. In de decembervergadering heeft het bestuur aan Staatsbosbeheer gevraagd om met een voorstel voor een tijdelijke exploitatie van het Inspiratiecentrum te komen. Een consultatie van publieke en private belanghebbenden, waaronder de natuurorganisaties en de in het gebied actieve ondernemingen, is daarbij noodzakelijk. Ten behoeve van de selectie van een nieuwe exploiterende partij is aanbesteding op de markt en een daarop volgend selectieproces te overwegen. Te maken keuzes hierover worden, uiteraard in samenhang met de relevante financiële aspecten, aan het bestuur ter besluitvorming voorgelegd.

Risico 3 - Hogere onderhoudskosten

In het gebiedsdeel Grevelingen wordt de uitvoering van het regulier onderhoud gestuurd op het door het bestuur vastgestelde budget uit de herijkte begroting Zuidwestelijke Delta. Doordat vanaf 2016 ingegroeid wordt in een hoger budget, zal het regulier onderhoud in dit gebiedsdeel de komende jaren naar verwachting stapsgewijs kunnen worden omgebogen van budgetgestuurd onderhoud naar planmatig en duurzaam beheer. Voor het gebiedsdeel Haringvliet zijn met de invoering van het Terrein Beheer Model inmiddels voldoende middelen beschikbaar om de instandhouding van de recreatieterreinen en –voorzieningen te kunnen borgen. Echter, zolang nog niet alle extensiveringsmaatregelen zijn geïmplementeerd en zolang in het verleden opgelopen onderhoudsachterstanden nog niet weggewerkt zijn door het uitvoeren van Groot Onderhoud blijft het risico bestaan dat extra kosten gemaakt moeten worden om te voorkomen

dat calamiteiten met eventueel ernstige gevolgen ontstaan. Dit wordt ingeschat als een midden risico met een financiële omvang van € 50.000. Beheermaatregel: regelmatig visuele inspecties uitvoeren en alert reageren op meldingen van recreanten.

Risico 4 - invoering van de Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsondernemingen

Met ingang van 1 januari 2016 is de Vpb-plicht voor overheidslichamen, waaronder gemeenschappelijke regelingen, ingevoerd. De vennootschapsbelastingrisico's zijn inmiddels in beeld gebracht. Daarbij is uitgegaan van de begroting 2016. Per activiteit of cluster van activiteiten is beoordeeld of met de uitvoering van de betreffende activiteit een onderneming in fiscaalrechtelijke zin wordt gedreven. Er is sprake van een fiscale onderneming indien aan elk van de volgende drie voorwaarden is voldaan:

1. Duurzame organisatie van kapitaal en arbeid;
2. Deelname aan het economisch verkeer;
3. Winstoogmerk en/of concurrentie.

Voor een aantal activiteiten die vallen onder economisch beheer (huren en erfpacht) is waarschijnlijk geen sprake van een fiscale onderneming, omdat geen sprake is van deelname aan het economisch verkeer. Aan dit criterium is niet voldaan aangezien de activiteiten beperkt zijn tot 'normaal vermogensbeheer'. Bij het schap kan worden gesteld dat sprake is van normaal vermogensbeheer, omdat er slechts beperkt arbeid wordt verricht en er geen causaal verband is tussen arbeid en rendement.

Op basis van de uitgevoerde risico scan, zal voor de meeste overige activiteiten van de gemeenschappelijke regeling waarschijnlijk sprake zijn van een fiscale onderneming. Aan alle voorwaarden wordt namelijk voldaan. Daarbij is van belang dat voor de winsttoets de bijdrage van de deelnemers door de belastingdienst als opbrengst wordt gezien. De verwachting is echter dat hiervoor een zogenaamde vrijstelling voor samenwerkingsverbanden kan worden toegepast. Hierdoor is dan geen vennootschapsbelasting verschuldigd.

Op basis van de huidige standpunten, zal worden verzocht om geen aangifte vennootschapsbelasting te hoeven indienen, zodat de administratieve lasten beperkt blijven. Wel moet jaarlijks worden gemonitord of de vennootschapsbelasting positie niet wijzigt, bijvoorbeeld doordat nieuwe activiteiten worden ontplooid of andere financieringsbronnen worden gevonden. Mocht in de toekomst blijken dat voor een belaste activiteit de vrijstelling niet van toepassing is, dan dient alsnog voor alle activiteiten die een fiscale onderneming vormen een fiscale openingsbalans te worden opgesteld en zullen de administratieve lasten substantieel toenemen. De uiteenzetting dat het schap geen vennootschapsbelasting is verschuldigd en ook geen fiscale administratie hoeft te voeren is begin november 2016 aan de belastingdienst voorgelegd en begin januari 2017 besproken. De belastingdienst heeft mondeling aangegeven dat, hoewel men de feiten (nog) niet heeft gecontroleerd, de aanpak en uitwerking met betrekking tot de Vpb van het schap kan onderschrijven.

Aangezien de belastingdienst nog niet schriftelijk heeft ingestemd met de zienswijze blijft de vennootschapsbelasting een risico. Het risico wordt als laag ingeschat en de financiële omvang wordt ingeschat op € 50.000.

Risico 5 - Zandsuppletie

De reserve zandsuppletie ten behoeve van het Quackstrand is in het verleden ingezet om andere uitgaven mee te dekken, zoals groot onderhoud. Het risico bestaat dat hierdoor onvoldoende

middelen ter beschikking zullen zijn om de benodigde werkzaamheden op het Quackstrand uit te voeren wanneer Rijkswaterstaat het strand heeft aangevuld met zand. Deze post met een bedrag van € 25.000 is opgenomen als risico. Het blijft echter moeilijk in te schatten wat de kosten zullen zijn bij calamiteiten. Het bedrag kan echter behoorlijk oplopen afhankelijk van het strandoppervlakte dat op dat moment beschadigd wordt door weersomstandigheden.

Risico 6 – Compensatie Brouwerseiland

Om te voorkomen dat er zoals bij de windsurfers, een draagvlak risico ontstaat bij de watersporters, wordt verkend hoe de ligplaatsen die vallen onder de liggeldregeling van het schap kunnen worden gecompenseerd. Het betreft de ligplaatsen Middelpaathaven en Kabbelaarsbank. Vertegenwoordigers uit de sector en gebruikers gaan met elkaar in gesprek. In de begroting is voorsnog geen rekening gehouden met eventuele compensatie voor partijen die hier aanspraak op denken te kunnen maken. De kans van optreden wordt ingeschat op ‘middel’ en de financiële impact is op dit moment nog niet goed in te schatten.

Risico 7 – Uittreden provincie Zeeland

De provincie Zeeland heeft evenals PZH het besluit genomen om uit te treden uit het schap ZWD. Zeeland heeft bestuurlijk de intentie aangegeven onder dezelfde randvoorwaarden te willen uittreden als PZH. Op dit moment is er nog geen definitief besluit genomen over de wijze van financiële afbouw.

Risico 8 - Verwijderen onderwaterdrempel Brouwershaven

In dit project wordt de bij ontgraving van de onderwaterbodem vrijkomende grond deels verwerkt als verondieping van een nabij gelegen oever, en deels op een stortlokatie verwerkt. Bij het doorlopen van het vergunningentraject bleek voor de werkzaamheden een ontgravingsvergunning noodzakelijk, echter de proceduretijd van deze vergunning was niet voorzien. De beschikbare periode voor realisatie stond daardoor sterk onder druk.

Bij het Bevoegd gezag Natuurbeschermingswet 2015 (Provincie Zeeland) is een onderbouwde zienswijze ingediend om ontheffing te krijgen op de bepaling dat de werkzaamheden binnen 20 dagen en vóór 1 november 2016 gereed zijn.

Projectrisico: In eerdere afstemming is op ons voorstel gunstig gereageerd. Indien onze argumenten de Provincie Zeeland niet overtuigen, en zij hier niet gunstig op beschikt, is uitvoering in 2016 niet meer realistisch. De werkzaamheden kunnen dan pas worden uitgevoerd na het broedseizoen 2017.

Bestuurlijk risico: Bestuurlijke afspraken met de vereniging Beroepsvissers en Staatsbosbeheer worden niet nagekomen (imagoschade); de visserij zal (opnieuw) een alternatieve aanlegplaats verlangen, waardoor ongewenste transportbewegingen ontstaan binnen het grondgebied van de gemeente Schouwen-Duiveland.

Eind 2016 is het bestuursvoorstel over het vervolg aangehouden (mede vanwege verschil van inzicht bij partijen omtrent de natuurcompensatie), dit in afwachting van nader overleg.

Kengetallen

Voor het verhogen van de transparantie en om makkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie en de baten en de lasten worden met ingang van de begroting 2017 een aantal voorgeschreven kengetallen opgenomen. De kengetallen staan in onderstaande tabel.

Kengetallen	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
netto schuldquote	-201%	-169%	-144%	-163%	-166%	-184%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-382%	-348%	-311%	-317%	-305%	-307%
solvabiliteitsratio	85%	85%	86%	83%	83%	79%
structurele exploitatieruimte	-1%	1%	-4%	-4%	-3%	-3%

Deze kengetallen geven enig inzicht in de financiële positie en de financiële weerbaar- en wendbaarheid van de organisatie.

De netto schuldquote geeft een beeld van het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Bij de “netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen” worden ook de verstrekte leningen meegenomen. Een negatieve schuldquote geeft in feite aan dat er per saldo geen sprake is van een schuld.

De solvabiliteitsratio wordt berekend als het percentage van het totale eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen van het schap. Dit geeft inzicht in de mate waarin het schap in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Het kengetal “structurele exploitatieruimte” geeft aan of de structurele baten groter zijn dan de structurele lasten. Dit wordt in het kengetal als percentage van de totale baten uitgedrukt. Dit kengetal zegt in feite iets over het structurele jaarrekeningsaldo, d.w.z. zonder alle incidentele baten en lasten.

4.2 Onderhoud kapitaalgoederen

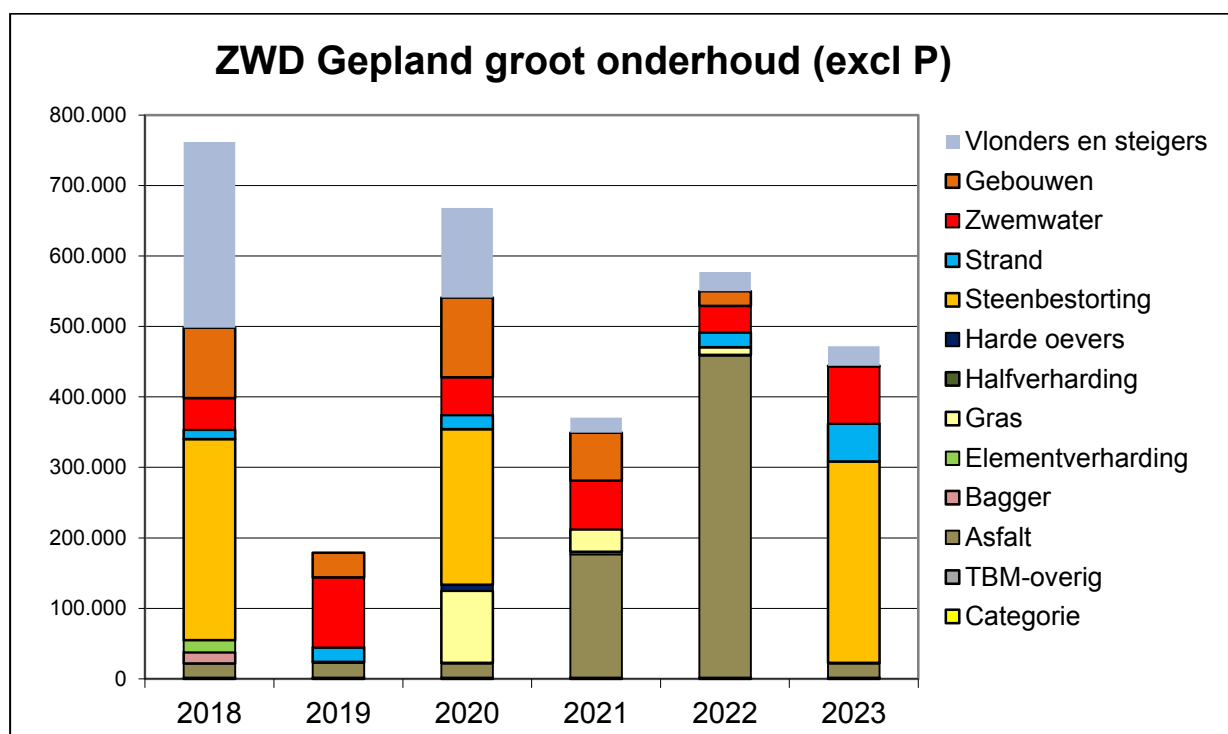
Het goed onderhouden van de gebieden is een belangrijke taak voor het schap om duurzaam gebruik mogelijk te kunnen maken. Als basis voor het plannen van regulier en groot onderhoud en vervangingsinvesteringen, wordt het Terrein Beheer Model (TBM) gehanteerd. Dit model is gebaseerd op zogenaamde doeltypen (bijvoorbeeld speel- en ligweide, strand of bos) waarvoor een gestandaardiseerde inrichting met daarbij behorende onderhoudscycli en normkosten zijn bepaald. Het totaal aan oppervlaktes, stuks en lengte van de aanwezige doeltypes bepaalt met de cycli en de normkosten, de geplande uitgaven voor meerjarig duurzaam onderhoud.

De geplande uitgaven van groot onderhoud fluctueren van jaar tot jaar. Dit kan een direct en groot effect hebben op het jaarresultaat en daarmee op de jaarlijkse deelnemersbijdrage. Om dit ongewenste effect zoveel mogelijk te voorkomen heeft het schap ervoor gekozen om een egalisatievoorziening groot onderhoud in te stellen. Jaarlijks wordt een vastgestelde dotatie ten laste van de exploitatie gebracht en de werkelijke onderhoudslasten worden ten laste van de Voorziening verantwoord.

Jaarlijks worden de geplande uitgaven, de dotatie en de werkelijke kosten gemonitord. Elke vier jaar wordt de dotatie opnieuw berekend en vastgesteld tenzij uit de monitoring volgt dat eerder een bijstelling nodig is. In 2015 heeft voor het laatst een herijking van TBM plaatsgevonden die tot een nieuwe dotatie heeft geleid.

Vervangingsinvesteringen voor kunstwerken (>€ 50.000) en gebouwen worden apart aan het bestuur ter besluitvorming aangeboden.

Onderstaande grafiek geeft inzicht in de geplande werkzaamheden/uitgaven voor de komende periode.

Conform de meerjarenplanningen onderhoud zijn 2018 de volgende maatregelen groot onderhoud en vervangingsonderhoud voorzien:

• Groot onderhoud aan steenbestortingen	€	285.000
• Groot onderhoud aan vlonders en steigers	€	264.000
• Groot onderhoud aan toiletgebouwen	€	100.000
• Groot onderhoud en vervangingsonderhoud aan zwemlocaties , o.a. vervanging van ballenlijnen en palen, herstellen van onderwatertaluds en opknappen stranden	€	58.000
• Groot onderhoud en vervangingsonderhoud aan asfalt- en elementenverhardingen – wegen, fietspaden en wandelpaden, met name in Haringvliet en op de Grevelingendam	€	37.000
• Baggerwerkzaamheden	€	16.000
• Groot onderhoud aan beplantingen	€	12.000
• Diverse overige werkzaamheden	€	32.000
		32.000
TOTAAL	€	807.000
TOTAAL (inclusief personele lasten)	€	984.319

Onderstaande tabel geeft het verwachte verloop van de voorziening Groot Onderhoud weer voor de komende jaren.

STAND VOORZIENING	2016	2017	2018	2019	2020
Stand voorziening per 1/1	719.763	1.354.280	952.942	743.623	1.244.931
Dotatie	775.000	775.000	775.000	775.000	775.000
Onttrekking	140.483	1.176.338	984.319	273.692	870.286
Stand voorziening per 31/12	1.354.280	952.942	743.623	1.244.931	1.149.646

Er zijn in 2018 geen vervangingsinvesteringen gepland.

4.3 Financiering

Kasgeldlimiet

Tot het kasgeld behoren alle vlottende schulden < 1 jaar, de contante gelden in kas, de uitgaande gelden < 1 jaar en de tegoeden / schulden rekening-courant. Doel van de kasgeldlimiet is het beperken van de renterisico's op de korte schuld. De korte schuld is bedoeld voor de lopende uitgaven en zodoende is de limiet gekoppeld aan het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet is vastgesteld op 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Tot op heden zijn er geen kasgeldleningen afgesloten. Ook in 2018 worden geen kasgeldleningen afgesloten.

Renterisiconorm

De renterisiconorm stelt een limiet aan het renterisico over de lange termijn financiering. Het renterisico is het geldbedrag aan leningen dat in een bepaald jaar aan renteherziening en herfinanciering onderhevig is. Het renterisico mag maximaal 20% van het begrotingstotaal per 1 januari van het betreffende kalenderjaar bedragen. De renterisiconorm benadrukt het belang van een goede spreiding van de leningenportefeuille en de renterisico's. Tot op heden zijn geen vaste geldleningen aangegaan. In 2018 worden er eveneens geen geldleningen aangegaan.

Schatkistbankieren

Bij het schatkistbankieren wordt dagelijks het saldo bij een vastgesteld drempelbedrag overgeboekt op een bankrekening ten gunste van de rekening-courant die een decentrale overheid heeft bij de schatkist. Omgekeerd kan het saldo ook worden aangevuld ten laste van de rekening-courant die een decentrale overheid heeft bij de schatkist. Voor het schap zijn de benodigde overeenkomsten met het Rijk afgesloten.

4.4 Grondbeleid

Algemeen

Het dagelijks bestuur van het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta heeft begin 2016 de nota grondbeleid vastgesteld. Binnen dit grondbeleid staan enkele uitgangspunten centraal.

- Grond is een middel en geen doel. Voorop staat dat grond en vastgoed middelen zijn om schapsdoelen te bereiken; grondbeleid beantwoordt niet de vraag welke beleidsdoelen bereikt dienen te worden. Die vraag wordt beantwoordt in bijvoorbeeld schapsvisies, gebiedsplannen en specifieke projecten. Grondbeleid faciliteert, is op uitvoering gericht en geeft handvatten voor het realiseren van doelstellingen op het vlak van natuur en (openlucht)recreatie, binnen de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
- Bij en met de inzet van grond en vastgoed wordt financiële optimalisatie (van zowel kosten als opbrengsten) nagestreefd. Hiermee wordt bijgedragen aan het resultaat van de schapsbegroting.
- Bij en met de inzet van grond en vastgoed wordt samenwerking met gebiedspartijen gezocht. Samenwerking en verbinding met andere publieke en private actoren biedt verbeterde kansen om de ambities voor natuur en recreatie te realiseren. Daarbij is het schap zich steeds bewust van haar rol ten opzichte van andere partijen (waaronder gemeenten, ook gelet op hun planologisch primaat). Het schap handelt in beginsel alleen binnen de begrenzing van taken en doelstellingen zoals vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling.
- Hoewel het schap zelf geen grond- of opstalexploitaties voert, heeft zij in haar aanpak een actieve houding. Hierbij stuurt zij – in samenwerking met de andere gebiedspartijen - actief op programmering, kostenbeheersing en opbrengstoptimalisatie. Het schap werkt innovatief en extern gericht, zoekt naar nieuwe verbanden tussen enerzijds grond en vastgoed en anderzijds maatschappelijke of commerciële (verdien)modellen van derden en geeft waar mogelijk ruimte aan nieuwe technologieën en duurzame toepassingen.
- Het schap zet in op risicomanagement dat past bij het specifieke risicoprofiel. Daarbij geldt dat het schap in beginsel niet risicodragend deelneemt in gebieds- en vastgoedontwikkelingen en niet zelf grond-of opstalexploitaties voert.
- Bij de inzet van grond en vastgoed werkt het schap transparant en marktconform.

Voor het te voeren grondprijnsbeleid zijn kaders vastgelegd in de periodiek vast te stellen Grondprijnsbrief.

Financieel

Naast het algemene uitgangspunt van financiële optimalisatie is de inzet vooral gericht op het behoud van het huidige niveau van inkomsten in de schapsbegroting. Ondanks het economisch herstel en de toegenomen investeringsbereidheid van ontwikkelende partijen staat de financiële positie van gevestigde ondernemingen in het schapsgebied nog steeds onder druk.

Schapspecifiek

In programma 2 van de begroting wordt ingegaan op de specifieke grond- en vastgoedontwikkelingen en de daarbij geldende financiële prognoses, kansen en risico's. Daarnaast wordt verwezen.

4.5 Bedrijfsvoering

De ondersteuning van het schap vindt plaats op basis van een Samenwerkingsovereenkomst tussen Staatsbosbeheer, provincie Zuid-Holland en het schap. In deze begroting is de lijn van de afgelopen jaren doorgetrokken om de kosten voor de ondersteuning inzichtelijk te houden.

Productomschrijving	1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	2. Ontwikkeling	Algemene dekkingsmiddelen	Overhead	Totaal
Gebiedsbeheer	335.400				335.400
Economisch beheer	74.900				74.900
Regelgeving & handhaving	151.400				151.400
Communicatie	50.500				50.500
Planvorming & gebiedsontwikkeling		135.400			135.400
Bestuursproducten				123.300	123.300
Juridische ondersteuning & advisering				21.000	21.000
Financiën				128.600	128.600
Subtotaal	612.200	151.800	-	272.900	1.036.900
Dienstverlening in uitgaven voorziening Groot Onderhoud	177.400				177.400
Totaal					1.214.300

5 Financiële begroting

Overzicht van baten en lasten 2018

Overzicht van baten en lasten	Rekening 2016	Begroting 2017 na wijziging	Begroting 2018
<i>Gewone bedrijfsvoering</i>			
LASTEN			
Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	3.757.959	3.355.150	3.448.900
Programma 2. Ontwikkeling	150.800	151.700	151.800
Algemene dekkingsmiddelen	-	1.000	1.000
Onvoorziene lasten	-	9.200	9.200
Overhead	246.205	264.300	301.100
Totaal lasten	4.154.964	3.781.350	3.912.000
BATEN			
Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	2.342.053	2.515.450	2.517.700
Programma 2. Ontwikkeling	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen	766.788	745.045	724.280
Overhead	316.293	291.722	273.419
Totaal baten	3.425.134	3.552.217	3.515.399
SALDO			
Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	1.415.906	839.700	931.200
Programma 2. Ontwikkeling	150.800	151.700	151.800
Algemene dekkingsmiddelen	766.788-	744.045-	723.280-
Overhead	70.088-	27.422-	27.681
Saldo gewone bedrijfsvoering	729.830-	229.133-	396.601-
Diverse lasten en baten			
<i>Diverse lasten</i>	211	-	-
- Programma 1	211	-	-
<i>Diverse baten</i>	301	-	-
- Programma 1	301	-	-
Saldo diverse lasten en baten	90	-	-
Kredieten			
<i>Lasten kredieten</i>	1.201.613	1.050.056	-
- Programma 1	17.730	-	-
- Programma 2	1.181.608	1.050.056	-
- Overhead	2.275	-	-
<i>Baten kredieten (bijdragen derden)</i>	294.981	-	-
- Programma 2	294.981	-	-
Saldo kredieten	906.632-	1.050.056-	-
Totaal saldo van baten en lasten	1.636.371-	1.279.189-	396.601-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
<i>Toevoeging reserves</i>	1.164.303	985.702	1.336.385
- Programma 1	4.662	-	845.649
- Programma 2	722.600	673.750	165.000
- Algemene dekkingsmiddelen	128.308	20.230	52.317
- Overhead	308.733	291.722	273.419
<i>Onttrekking reserves</i>	2.629.472	2.264.891	1.732.986
- Programma 1	1.117.270	874.835	1.732.986
- Programma 2	1.226.627	1.390.056	-
- Algemene dekkingsmiddelen	280.300	-	-
- Overhead	5.275	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.465.169	1.279.189	396.601
Resultaat	171.202-	-	-

Toelichting op het overzicht van baten en lasten

Het overzicht van lasten en baten is als volgt opgebouwd:

Reguliere lasten en baten bedrijfsvoering

Dit onderdeel betreft de exploitatielasten en –baten van de structurele activiteiten. Dit zijn de jaarlijks min of meer in dezelfde vorm terugkerende activiteiten. Op basis van deze informatie kunnen meerjarige trends en ontwikkelingen worden geschetst.

Diverse lasten en baten bedrijfsvoering

In tegenstelling tot de reguliere lasten en baten komen deze exploitatielasten en – baten slechts incidenteel voor door de aard hiervan en/of de oorzaak. Het gaat hierbij om o.a. de effecten van periodieke herzieningen van voorzieningen, de financiële consequenties van uitspraken op beroeps- en bezwaarschriften die niet voorzien kunnen worden en terugontvangen bedragen. Deze zaken, welke niet zijn begroot, worden separaat gepresenteerd om de vergelijkbaarheid over de jaren heen eenvoudiger te maken.

Kredieten

De kredieten hebben betrekking op uitgaven gerelateerd aan activiteiten die zorgen voor veranderingen in de natuur- en recreatiegebieden, zoals investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte. Deze uitgaven worden gedekt vanuit bijdragen derden (subsidies, bijdragen) en/of onttrekkingen aan de algemene of bestemmingsreserves.

Met ingang van 2018 dienen de investeringen met maatschappelijk nut geactiveerd te worden.

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Dit onderdeel omvat alle mutaties (stortingen en onttrekkingen) in de reserves.

Inhoudelijke toelichting

De ramingen zijn gebaseerd op de uitgangspunten die in hoofdstuk 2 van deze begroting zijn vermeld. Het verschil tussen de uitkomst van de begroting 2018 ten opzichte van de bijgestelde raming over 2017 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de verhoogde budgetten in programma 1 en gebiedsbeheer als gevolg van de bestuurlijk vastgestelde herijking.

Structureel evenwicht

In verband met de aanscherping van het financieel toezicht is in de begroting en de meerjarenraming het structureel en reëel evenwicht geïntroduceerd. Het BBV is aangepast, zodat Algemeen Bestuur en financieel toezichthouder kunnen vaststellen of sprake is van een structureel en reëel evenwicht in de begroting en de meerjarenraming. Algemeen uitgangspunt is dat structurele lasten en baten die lasten en baten zijn die betrekking hebben op posten of beleid met een looptijd van meer dan drie jaar. Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves worden als incidenteel beschouwd, tenzij het gaat om reguliere onttrekkingen aan financieringsreserves c.q. dekkingsreserves (kapitaallasten) of om onttrekkingen uit een daartoe toereikende (bestemmings)reserve gedurende een periode van minimaal 3 jaar met als doel het dekken van structurele lasten. Het structureel en reëel begrotingsevenwicht wordt berekend door de totale

lasten en baten te verminderen met de incidentele lasten en baten. Het saldo dat overblijft moet positief zijn (de structurele baten zijn dan groter dan de structurele lasten).

Uiteenzetting van de financiële positie (geprognosticeerde balans)

De financiële positie in meerjarenperspectief blijkt uit de geprognosticeerde balanscijfers voor de jaren 2017 tot en met 2021. Ter vergelijking zijn de balanscijfers van de jaarrekening 2016 vermeld.

Totaaloverzicht	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
ACTIVA						
Materiële vaste activa	226	169	965	894	834	803
Financiële vaste activa	7.194	6.787	6.331	5.842	5.319	4.761
Vlottende activa	8.089	6.592	5.647	6.346	6.438	7.051
Totaal activa	15.509	13.548	12.943	13.082	12.591	12.615
PASSIVA						
Reserves	13.123	11.563	11.167	10.805	10.409	10.020
(Geraamd) resultaat	-	-	-	-	-	-
Voorzieningen	1.354	953	744	1.245	1.150	1.563
Langlopende schulden	-	-	-	-	-	-
Vlottende passiva	1.032	1.032	1.032	1.032	1.032	1.032
Totaal passiva	15.509	13.548	12.943	13.082	12.591	12.615

Bedragen x € 1.000

Toelichting op de uiteenzetting van de financiële positie

De uitgangspunten, die bij het samenstellen van deze begroting zijn gehanteerd, zijn vermeld in hoofdstuk 2 van deze begroting.

De geprognosticeerde balanscijfers lichten we hierna op hoofdlijnen toe.

Materiële vaste activa

In het bovenstaande totaaloverzicht zijn de afschrijvingen van de komende jaren verwerkt.

Financiële vaste activa

In het bovenstaande totaaloverzicht zijn de aflossingen van de komende jaren verwerkt.

Vlottende activa

De vlottende activa zijn het bepaald als saldo tussen de passiva minus de materiele vaste activa en de financiële vaste activa.

Reserves

Staat van reserves	Saldo 1-1-2017	Resultaat bestemming	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 1-1-2018	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 1-1-2019
Algemene Reserve HV	26				26			26
Algemene Reserve GR	5.211			614	4.597		144	4.453
Algemene Reserve Zuidwestelijke Delta	27		20	35	12	52	1-	65
BESTEMMINGSRESERVES								
Reserves Zuidwestelijke Delta								
Investeringsreserve	-				-			-
Reserve Afschrijvingen (inv maatschappelijk nut)						845		845
Reserves Haringvliet								
Investeringsreserve compartiment HV	25				25			25
Reserve Quackstrand	86			5	81		6	75
Zicht op Haringvliet	103			128	25-		150	175-
Reserve Compensatie Windenergie	499			82	417		85	332
Reserves Grevelingen								
Investeringsreserve compartiment GR	300		150		450	165		615
Egalisatiereserve afkoopsom Rijk	5.817		292	1.056	5.053	273	729	4.597
Afschrijvingsreserve ZOG	33			10	23		8	15
Zicht op de Grevelingen II	327		404	787	56-		610	666-
Reserve Groen/Blauw II	360		120		480			480
Reserve Natuurinv./garantiefonds	480				480			480
Subtotaal bestemmingsreserves	8.030		966	2.068	6.928	1.283	1.588	6.623
Totaal	13.294	-	986	2.717	11.563	1.335	1.731	11.167

Bedragen x € 1.000

Opgemerkt wordt dat de reserve ZOH en de reserve ZOG 2 in bovenstaande tabel vanaf medio 2017 negatief worden. Bij de najaarsnota 2017 zullen er voorstellen worden gedaan om dit aan te passen.

Meerjarig perspectief staat van reserves	Saldo 1-1-2019	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 1-1-2020	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 1-1-2021	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 1-1-2022
Algemene Reserve	26			26			26			26
Algemene Reserve	4.453			4.453			4.453			4.453
Algemene Reserve	65			65			65			65
BESTEMMINGSRESERVES										
Reserves Zuidwestelijke Delta										
Investeringsreserve	-			-			-			-
Reserve Afschrijvingen (inv maatschappelijk nut)	845		24	821		24	797		24	773
Reserves Haringvliet										
Investeringsreserve compartiment HV	25			25			25			25
Reserve Quackstrand	75		6	69		6	63		6	57
Zicht op Haringvliet	175-			175-			175-			175-
Reserve Compensatie Windenergie	332			332			332			332
Reserves Grevelingen										
Investeringsreserve compartiment GR	615	165		780	165		945	165		1.110
Egalisatiereserve afkoopsom Rijk	4.597	254	743	4.108	232	756	3.584	232	756	3.060
Afschrijvingsreserve ZOG	15		8	7		7	-			-
Zicht op de Grevelingen II	666-			666-			666-			666-
Reserve Groen/Blauw II	480			480			480			480
Reserve Natuurinv./garantiefonds	480			480			480			480
Subtotaal bestemmingsreserves	6.623	419	781	6.261	397	793	5.865	397	786	5.476
Totaal	11.167	419	781	10.805	397	793	10.409	397	786	10.020

Bedragen x € 1.000

Toelichting:

Algemene Reserve:

De algemene reserve heeft als belangrijkste functie het vormen van een buffer voor financiële tegenvallers. De dotatie 2018 betreft het verwachte begrotingssaldo 2018; de onttrekking betreft de dotatie Groot Onderhoud Haringvliet.

Investeringsreserve:

Het doel van de investeringsreserve is het dekken van de kosten van nieuwe investeringen. De toevoeging investeringsreserve Grevelingen betreft de begrote toevoeging in 2018.

Reserve Afschrijvingen

Zoals in de bestuurlijke samenvatting aangegeven dienen investeringen met maatschappelijk nut voortaan geactiveerd te worden. Op de geactiveerde kredieten (projecten) zal vervolgens jaarlijks worden afgeschreven. De afschrijvingslasten worden wel binnen de programma's (exploitatie) verantwoord. In 2018 zijn er nog geen afschrijvingslasten begroot omdat afschrijving start in het jaar nadat het krediet volledig is afgerond. Voorgesteld wordt om een bestemmingsreserve Afschrijvingslasten in te stellen ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten met ingang van 2019. Deze reserve wordt in 2018 gevoed vanuit de reserve ZOH, ZOG II en compensatie windenergie. Zie verder de toelichting in programma 2.

Reserve Quackstrand:

De bestemmingsreserve Quackstrand is gevormd voor het uitvoeren van afrondende werkzaamheden, nadat zandsuppletie heeft plaatsgevonden. Zandsuppletie wordt door Rijkswaterstaat drie keer in 20 jaar uitgevoerd. Het doel van de reserve is om één keer in de zeven jaar de suppletie te kunnen financieren. De onttrekking betreft de jaarlijks begrote onttrekking.

Reserve ZOH:

Met deze reserve worden de projecten en onderzoeken gefinancierd die het gebied een duurzame ontwikkeling bieden.

Reserve Compensatie Windenergie:

Deze reserve is gevormd voor het dekken van de kosten van natuur- en/of recreatieve voorzieningen binnen de gemeente Oostflakkee en zo dicht mogelijk bij het Windpark Hellegatsplein ter compensatie van het verlies van toeristisch-recreatieve mogelijkheden door de plaatsing van windturbines op het recreatieterrein Hellegatsplein.

Egalisatiereserve Afkoopsom Rijk:

De afkoopsom in verband met het uittreden van het Rijk uit het Natuur en Recreatieschap De Grevelingen is gestort in de egalisatiereserve afkoopsom Rijk. De jaarlijkse onttrekking bestaat uit de niet ontvangen deelnemersbijdrage van het Rijk. De toevoeging betreft de rentebaten van de afkoopsom van het Rijk.

Afschrijvingsreserve ZOG:

De reden voor vorming van deze reserve is dat de afschrijvingstermijnen van de projecten ontwikkeld en uitgevoerd vanuit het Uitvoeringsprogramma Zicht Op de Grevelingen langer lopen dan het uitvoeringsprogramma. Om te voorkomen dat het schapsbestuur na afloop van het

uitvoeringsprogramma In de programmabegroting met afschrijvingslasten wordt geconfronteerd, worden de benodigde middelen om de Investering volledig af te kunnen schrijven, toegevoegd aan een reserve waaruit de jaarlijkse afschrijvingslast gedekt kan worden. De onttrekking in 2018 betreft dan ook de dekking van de afschrijvingslast.

Reserve ZOG 2:

Met deze reserve worden de projecten en onderzoeken gefinancierd die het gebied een duurzame ontwikkeling bieden. De onttrekkingen betreffen de dekking van de kredieten.

Reserve Groen/Blauw 2:

Uit deze reserve worden projecten gefinancierd die de recreatie- en natuurfunctie versterken.

Reserve Natuurinvesteringfonds/Garantiefonds:

Het Natuurinvesteringfonds heeft tot doel een belangrijke bijdrage te leveren aan een goede balans tussen natuur en recreatie in de Grevelingen en is specifiek bedoeld voor de financiering van natuurprojecten.

Voorzieningen

Staat van voorzieningen	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 1-1-2018	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 1-1-2019
Voorziening Groot Onderhoud	1.354	775	1.176	953	775	984	744
Totaal	1.354	775	1.176	953	775	984	744

Meerjarig perspectief verloop voorzieningen

Meerjarig perspectief verloop voorzieningen	Saldo 1-1-2019	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 1-1-2020	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 1-1-2021	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 1-1-2022
Voorziening Groot Onderhoud	744	775	274	1.245	775	870	1.150	775	362	1.563
Totaal	744	775	274	1.245	775	870	1.150	775	362	1.563

Voorziening groot onderhoud

Het doel van deze voorziening is het gelijkmatig verdelen van de lasten van groot onderhoud over de jaren. Hiertoe wordt jaarlijks een gelijkblijvende dotatie ten laste van de exploitatie gebracht. De werkelijke grootonderhoudskosten worden direct ten laste van de voorziening verantwoord.

Langlopende schulden

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

Dit betreft uitsluitend waarborgsommen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva zijn in de meerjarenraming constant gehouden.

Meerjarenraming

Overzicht van baten en lasten in meerjarig perspectief	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en baten gewone bedrijfsvoering				
Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	3.448.900	3.473.100	3.473.100	3.473.100
Programma 2. Ontwikkeling	151.800	151.800	151.800	151.800
Algemene Dekkingsmiddelen	10.200	10.200	10.200	10.200
Overhead	301.100	301.100	301.100	301.100
Baten gewone bedrijfsvoering				
Programma 1. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	2.517.700	2.517.700	2.517.700	2.517.700
Programma 2. Ontwikkeling	-	-	-	-
Algemene Dekkingsmiddelen	724.280	724.280	724.280	724.280
Overhead	273.419	273.400	273.400	273.400
Saldo gewone bedrijfsvoering	396.601-	420.820-	420.820-	420.820-
Diverse lasten en baten				
Diverse lasten	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-
Kredieten				
Lasten kredieten	-	-	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-
Saldo kredieten	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	396.601-	420.820-	420.820-	420.820-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves				
Toevoeging reserves	1.336.385	490.680	490.680	490.680
Onttrekking reserves	1.732.986	911.500	911.500	911.500
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	396.601	420.820	420.820	420.820
Resultaat	-	-	-	-

Grondslagen voor de meerjarenbegroting

De grondslagen voor de ramingen in de meerjarenbegroting zijn vermeld in hoofdstuk 2 "Uitgangspunten".

Toelichting op belangrijke ontwikkelingen

Structureel evenwicht

Voor een toelichting op het begrip "structureel evenwicht" wordt verwezen naar de toelichting bij het overzicht van baten en lasten (zie het begin van dit hoofdstuk).

Voor 2018 zijn geen incidentele baten en lasten geraamd. Wel wordt opgemerkt dat vanaf 2018 de uitgaven die voorheen in de exploitatie werden verantwoord voor kredieten (projecten) moeten worden geactiveerd.

In het structureel saldo van de begroting zijn de volgende structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves begrepen.

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Structurele toevoegingen				
- Algemene reserve				
- Algemene reserve (programma 2)				
- Algemene reserve (baten Eco-hotel)	165	165	165	165
- Algemene reserve (algemene dekkingsmiddelen)	52	52	52	52
- Reserve Afkoopsom Rijk	273	254	232	232
Totaal	490	471	449	449
Structurele onttrekkingen				
- Reserve Quackstrand	6	6	6	6
- Reserve Afkoopsom Rijk	729	743	756	756
- Reserve afschrijving ZOG-projecten	8	8	7	-
- Algemene Reserve (begrotingssaldo)				
Totaal	743	757	769	762

De begroting 2018 sluit per saldo op een voordeel van € 52.000. Voorgesteld wordt om dit toe te voegen aan de Algemene Reserve.

In de meerjarenbegroting wordt jaarlijks per saldo ca. € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserve Afkoopsom Rijk. Het Rijk heeft destijds haar deelname in de gemeenschappelijke regeling opgezegd. Ter compensatie voor het uittreden is destijds een afkoopsom overeengekomen. Destijds is door het bestuur besloten om jaarlijks een deel van deze afkoopsom te gebruiken ter dekking van de begroting. Deze dekking is in feite de vervanging van de jaarlijkse bijdrage van het Rijk. Het saldo van de reserve Afkoopsom Rijk is toereikend om deze systematiek door te voeren tot en met 2026. De huidige (meerjaren)begroting 2018-2021 is derhalve in evenwicht. Daarnaast wordt er structureel ca. € 0,2 miljoen gedoteerd aan de Algemene Reserve.

6 Bijlagen

Bijlage "Programma's, producten en taakvelden".

TAAKVELDEN BEGROTING 2018			
Verdeling taakvelden	lasten 2018	baten 2018	saldo 2018
Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden			
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Gebiedsbeheer</i>	2.925.600	1.600.500	1.325.100-
	2.925.600	1.600.500	1.325.100-
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Economisch beheer</i>	274.800	917.200	642.400
	274.800	917.200	642.400
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Regelgeving & Handhaving</i>	151.700	-	151.700-
	151.700	-	151.700-
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Communicatie</i>	96.800	-	96.800-
	96.800	-	96.800-
Totaal Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	3.448.900	2.517.700	931.200-
Ontwikkeling			
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Planvorming & gebiedsontwikkeling</i>	135.400	-	135.400-
	135.400	-	135.400-
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Marketing & productontwikkeling</i>	16.400	-	16.400-
	16.400	-	16.400-
Totaal ontwikkeling	151.800	-	151.800-
Algemene dekkingsmiddelen			
0.5 - Treasury	1.000	-	1.000-
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Algemene dekkingsmiddelen</i>	9.200	-	9.200-
	10.200	-	10.200-
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie <i>Bijdrage van de provincie ZH</i>	-	-	-
	-	-	-
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	10.200	-	10.200-
Overhead			
0.4 - Overhead <i>Bestuursproducten</i>	137.300	-	137.300-
	137.300	-	137.300-
0.4 - Overhead <i>Juridische ondersteuning en advisering</i>	22.200	-	22.200-
	22.200	-	22.200-
0.4 - Overhead <i>Financiën</i>	141.600	273.419	131.819
	141.600	273.419	131.819
Totaal Overhead	301.100	273.419	27.681-
Saldo gewone bedrijfsvoering	3.912.000	2.791.119	1.120.881-
Kredieten			
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie Totaal programma 1	-	-	-
Totaal programma 2	-	-	-
Totaal Algemene Dekkingsmiddelen	-	-	-
Totaal Overhead	-	-	-
Saldo kredieten	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	3.912.000	2.791.119	1.120.881-
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves			
0.10 - Mutaties reserves Totaal programma 1	845.649	1.732.986	887.337
Totaal programma 2	165.000	-	165.000-
Totaal Algemene Dekkingsmiddelen	52.317	-	52.317-
Totaal Overhead	273.419	-	273.419-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.336.385	1.732.986	396.601
Resultaat	5.248.385	4.524.105	724.280-
Algemene Dekkingsmiddelen			
0.11 Deelnemersbijdrage		724.280	
Totaaltelling lasten en baten	5.248.385	5.248.385	

Bijlage "Samenvatting bedragen per taakveld"

Verdeling taakvelden	lasten 2018	baten 2018	saldo 2018
0.4 - Overhead	301.100	273.419	27.681-
0.5 - Treasury	1.000	-	1.000-
0.10 - Mutaties reserves	1.336.385	1.732.986	396.601
5.7 - Openbaar groen en (openlucht) recreatie	3.609.900	2.517.700	1.092.200-
0.11 - Resultaat van de rekening baten en lasten	-	724.280	724.280
Totaaltelling lasten en baten	5.248.385	5.248.385	-

17015475

Aan:

- de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- de Minister van Economische Zaken
- de deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen

Bezoekadres Overschieweg 204
3112 NB Schiedam
Postadres Postbus 341
3100 AH Schiedam
Telefoon (010) 298 10 10
E-mail recreatieschap@staatsbosbeheer.nl
KvK 53212851
Bank BNG NL29 BNGH 0285 1187 22
BIC-code BNGHNL2G
BTW nummer NL8046.66.155.B.01
Volg ons: www.heerlijk buiten.nl

Contactpersoon : mr. W.G. Verveer
Doorkiesnummer : 010 2981017
Betreft : Jaarstukken 2016

Ons kenmerk : 17-670-20
Uw kenmerk :
Bijlage : 1

Schiedam, 10-7-2017

Geachte heer/ mevrouw,

Ter voldoening aan het gestelde in de Wet Gemeenschappelijke Regelingen, doe ik u hierbij ter kennisneming toekomen de Jaarstukken 2016 van het Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen in liquidatie die door het Algemeen bestuur van het Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen in de vergadering van 6 juli jl. zijn vastgesteld.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
namens het Dagelijks Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen,

drs. J.J. de Geus
bestuurssecretaris

Jaarstukken 2016

Natuur- en recreatieschap De Grevelingen

april 2017

Inhoudsopgave

<u>JAARVERSLAG 2016</u>	2
1. Inleiding	2
2. Leeswijzer	5
3. Programmaverantwoording	6
3.1 Programma 2: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	7
3.2 Programma 3: Ontwikkeling	8
4. Paragrafen	9
<u>JAARREKENING 2016</u>	10
5.1 Balans per 31 december 2016	11
5.2 Overzicht van baten en lasten 2016	12
5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	14
5.4 Toelichting op de balans	16
5.5 Toelichting op het overzicht van baten en lasten 2016	21
5.6 Overige gegevens	25

JAARVERSLAG 2016

1. Inleiding

Op 1 juli 2014 is de Gemeenschappelijke regeling Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta (hierna: ZWD) in werking getreden. Tegelijkertijd zouden de gemeenschappelijke regelingen Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen (hierna: GR) en het Natuur- en Recreatieschap Haringvliet (hierna: HV) in principe ophouden te bestaan. Daarbij is besloten dat alle activiteiten, de activa en passiva en alle rechten en verplichtingen van deze gemeenschappelijke regelingen worden overgedragen aan ZWD per 1 januari 2015. De formele aanvaarding door het Algemeen Bestuur van ZWD is op 5 december 2014 geschied.

Op 29 mei 2015 respectievelijk 18 juni 2015 heeft het AB van HV respectievelijk GR het liquidatieplan vastgesteld. Verder heeft het AB van ZWD op 10 april 2015 bij het vaststellen van de begroting 2015 ook de Notitie Compartimentering vastgesteld, waarin onder meer de inbreng van de activa en passiva is vermeld.

Volgens de besluiten zou de feitelijke liquidatie van HV respectievelijk GR plaatsvinden op basis van de vaststelling van de jaarrekening 2014 van HV c.q. GR door het Algemeen Bestuur in 2015. De jaarrekening over 2014 is hiermee ook de liquidatierekening, rekening houdende met de liquidatieprincipes. Voor HV is conform deze planning de besluitvorming uitgevoerd.

In 2015 is gebleken dat voor GR de planning niet uitvoerbaar was. Voornaamste redenen hiervan zijn de overdracht van het erfpachtrecht en de afwikkeling van lopende (europese) subsidies. De afwikkeling van de lopende subsidies heeft in 2016 plaatsgevonden. De overdracht van het erfpachtrecht echter nog niet. De consequentie hiervan is dat voor GR jaarstukken 2016 dienen te worden opgesteld.

Een groot deel van de grond die tot op heden door Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen aan diverse partijen in erfpacht is uitgegeven is eigendom van Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft op 31 juli 2015 schriftelijk meegedeeld alleen onder een aantal voorwaarden medewerking te willen verlenen aan de overdracht van de rechten van erfpacht aan ZWD. In 2016 zijn de erfpachtrechten in de Grevelingen niet overgedragen van het Grevelingschap naar het schap Zuidwestelijke Delta. Het voornemen bestond om in 2016 afstand te doen van deze erfpachtrechten, zodat Staatsbosbeheer weer de volledige eigendom kreeg van deze gronden. Voor deze overdracht was een overeenkomst gemaakt. Deze overeenkomst is een drietal keren in het bestuur besproken, maar aangezien er nog te weinig zicht was op de bestuurlijke toekomst heeft deze overdracht en afstand in 2016 niet plaatsgevonden. Het voornemen is om deze overdracht van de erfpachtrechten per 31 december 2017 te laten plaatsvinden.

Voor de in 2015 in uitvoering zijnde projecten Inspiratiecentrum en Carelands is Europese subsidie (OP-Zuid subsidies) ontvangen. Daarnaast verstrekt de provincie Z-H SNL-subsidie (Subsidiestelsel Natuur en Landschap). Subsidierechten vallen niet onder de (automatische) overdracht van rechten en plichten. Dergelijke subsidies moeten expliciet worden overgedragen met toestemming van de subsidiegever. Om te voorkomen dat het subsidietraject weer van voren

af aan moest worden doorlopen met alle risico's van dien is ervan afgezien de begunstigde van de subsidie te veranderen. De verantwoording van de realisatie van het inspiratiecentrum heeft daarom in 2015 in de Jaarstukken van Grevelingen plaatsgevonden. De Europese subsidiëring van beide projecten is in 2016 afgerond. In 2016 zijn er nog aanvullende kosten gemaakt t.a.v. het Inspiratiecentrum. Dit betreft met name extra accountantskosten, ureninzet G.Z-H en de aanpassingen aan de westgevel. Deze kosten konden niet meer via de subsidie worden gedekt. In lijn met 2015 worden deze kosten in de jaarrekening van "De Grevelingen" verantwoord. Conform besluitvorming zijn deze kosten vervolgens verrekend met de Zuidwestelijke Delta. De baten en lasten van de exploitatie van het centrum zijn verantwoord in de Jaarstukken van de Zuidwestelijke Delta.

Wat is opgenomen in de jaarstukken "Natuur- en recreatieschap De Grevelingen"?

In 2016 is gebleken dat voor Grevelingen de planning van liquidatie niet uitvoerbaar was. Voornaamste redenen hiervan zijn de overdracht van het erfpachtrecht en de afwikkeling van lopende (Europese) subsidies.

In deze jaarstukken 2016 is de verantwoording van de volgende posten opgenomen:

- De kredieten met betrekking tot het Inspiratiecentrum en Carelands en de betreffende Europese subsidie daarvoor alsmede de hiermee samenhangende balansposten (vorderingen en schulden); zie Hoofdstuk 3: programma 3.
- De baten van erfpachtcanons en de daarmee samenhangende balansposten (vorderingen); zie Hoofdstuk 3: programma 2. Het betreft de gronden waarvoor de erfpacht nog niet is overgedragen.
- Het saldo van de exploitatie in 2016 wordt verrekend met Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De onderhouds- en beheerkosten van de gronden zijn immers bij dat schap verantwoord. Daarnaast worden de niet door subsidie gedekte lasten van het inspiratiecentrum en Carelands ook verrekend met het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Wat is opgenomen in de voorliggende jaarstukken "Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta"?

- Alle overige posten inclusief de samenstel- en controlekosten van de jaarstukken van het schap Grevelingen i.l., die niet onder het vorige kopje zijn toegelicht, maar die voorheen (t/m 2014) nog werden opgenomen onder het voormalige Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen.
- Alle posten die voorheen (t/m 2014) werden opgenomen onder het Natuur- en Recreatieschap Haringvliet zijn verantwoord in de jaarstukken ZWD. Het Natuur- en Recreatieschap Haringvliet is namelijk geliquideerd.
- Alle (financiële) bestuurlijke relevante feiten die het gevolg zijn van besluiten die zijn genomen door het bestuur van het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Financiële samenvatting

Zoals hierboven aangegeven wordt het saldo van de exploitatie in 2016 van het “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen” verrekend met het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Het jaarresultaat 2016 van het “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen” is daarom nihil.

Vermogenspositie

Per eind 2016 is er geen sprake van reserves binnen het “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen”.

2. Leeswijzer

In deze jaarstukken van het “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen” zijn, zoals in de inleiding al aangegeven, alleen de nog relevante onderdelen opgenomen.

In de tabellen zijn de realisatiecijfers over het jaar 2016 opgenomen. De lasten en de baten zijn gepresenteerd als positieve bedragen in hele euro's. In de kolom resultaat worden voordelen voor het schap weergegeven met een “V” en nadelen met een “N”.

De jaarstukken zijn opgesteld naar de eisen die het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) daaraan stelt. In hoofdstuk 3 is de programmaverantwoording opgenomen.

In Hoofdstuk 4 is aangegeven dat de volgens het BBV verplichte paragrafen niet van toepassing zijn voor dit natuur- en recreatieschap.

Hoofdstuk 5 bevat de jaarrekening 2016 met daarin de waarderinggrondslagen, de balans per 31 december 2016 met toelichting en het overzicht van baten en lasten met toelichting.

Tevens is in hoofdstuk 5 de aanvullende (o.a. wettelijke verplichte) informatie opgenomen.

3. Programmaverantwoording

Zoals al toegelicht in de inleiding zijn in deze jaarstukken van het “Natuur- en recreatieschap De Grevelingen” alleen de programma's 2 en 3 van toepassing. Het programma 1 “Bestuurlijke aangelegenheden” is vervallen, omdat de verantwoording van de bestuurlijke ondersteuning en de daarmee samenhangende activiteiten, lasten en baten vanaf 1 januari 2015 bij de Zuidwestelijke Delta plaatsvindt.

In onderstaande tabel is dit schematisch weergegeven.

Programma	Product	Onderwerp
2. Beheer, onderhoud en exploitatiegebieden	Economisch beheer / Gebiedsbeheer	Erfpachtrechten voormalige schap Grevelingen / vergoeding beheerkosten gronden
3. Ontwikkeling	Krediet	Inspiratiecentrum Carelands

3.1 Programma 2: Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Een groot deel van de grond die tot op heden door Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen aan diverse partijen in erfpacht is uitgegeven is eigendom van Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft op 31 juli 2015 schriftelijk meegedeeld alleen onder een aantal voorwaarden medewerking te willen verlenen aan de overdracht van de rechten van erfpacht aan ZWD. In 2016 zijn de erfpachtrechten in de Grevelingen niet overgedragen van het Grevelingschap naar het schap Zuidwestelijke Delta. Het voornemen bestond om in 2016 afstand te doen van deze erfpachtrechten, zodat Staatsbosbeheer weer de volledige eigendom kreeg van deze gronden.

Voor deze overdracht was een overeenkomst gemaakt. Deze overeenkomst is een drietal keren in het bestuur besproken, maar aangezien er nog te weinig zicht was op de bestuurlijke toekomst heeft deze overdracht en afstand in 2016 niet plaatsgevonden. Het voornemen is om deze overdracht van de erfpachtrechten per 31 december 2017 te laten plaatsvinden.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Economisch beheer	Lasten	-	-	-	0	0 N
	Baten	311.899	-	-	361.077	361.077 V
Saldo		311.899	-	-	361.077	361.077 V

De tabel laat zien dat er in 2016 baten zijn gerealiseerd voor een bedrag van € 361.077. Dit betreft de opbrengsten wegens erfpachtrechten waar hierboven al over is gesproken.

Product		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Gebiedsbeheer	Lasten	311.899	-	-	361.077	361.077 N
	Baten	-	-	-	-	-
Saldo		(311.899)	-	-	(361.077)	361.077 N

In 2016 is het onderhoud en beheer van de gronden uitgevoerd door het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Bij dat schap zijn ook de daarmee samenhangende kosten verantwoord. In de inleiding van deze jaarstukken is aangegeven dat de exploitatiebaten in 2016 worden verrekend tussen "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" en het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De baten die bij "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" zijn verantwoord worden in feite beschikbaar gesteld aan de Zuidwestelijke Delta voor de uitvoering van de taak gebiedsbeheer. Om die reden is in bovenstaande tabel ook een last te zien van € 361.077. Per saldo is het resultaat van programma 2 in 2016 nihil.

Diverse lasten en baten		Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Diverse lasten		-	-	-	2	2 N
Diverse baten		-	-	-	2	2 V
Saldo		-	-	-	-	-

3.2 Programma 3: Ontwikkeling

Kredieten

Naam krediet	Totaal krediet	Realisatie t/m 2015	Begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Realisatie t/m 2016	Restant krediet
Inspiratiecentrum	3.250.000	3.599.993	0	0	66.249	3.666.242	-416.242
- Dekking uit reserve ZOG	300.000	296.938				296.938	3.062
- Dekking uit bijdragen derden	2.950.000	2.966.174				2.966.174	-16.174
- Dekking via Zuidwestelijke Delta uit algemene reserve		336.881			66.249	403.130	-403.130
CaRe-Lands	220.375	236.060	0	0	23	236.060	-15.685
- Dekking uit bijdragen derden	220.375	212.864				212.864	7.511
- Dekking via Zuidwestelijke Delta uit ZOG II Algemeen		23.196				23.196	-23.196
- Dekking via Zuidwestelijke Delta uit algemene reserve					23	23	-23
Totaal programma 3	3.470.375	3.836.053	0	0	66.272	3.902.302	-431.927
- Dekking uit reserve ZOG	300.000	296.938	0	0	0	296.938	3.062
- Dekking uit bijdragen derden	3.170.375	3.179.038	0	0	0	3.179.038	-8.663
- Dekking via Zuidwestelijke Delta uit algemene reserve	0	336.881	0	0	66.272	403.153	-403.153
- Dekking via Zuidwestelijke Delta uit ZOG II Algemeen	0	23.196	0	0	0	23.196	-23.196

Inspiratiecentrum Grevelingen

In deze jaarstukken van het "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" zijn alleen die posten met betrekking tot het inspiratiecentrum opgenomen die samenhangen met de totstandkoming van het inspiratiecentrum.

Op 30 april 2015 is het Inspiratiecentrum Grevelingen officieel in gebruik genomen. De architect is aansprakelijk gesteld voor onvolkomenheden aan de westelijke gevel en de zaak is geschikt. Het project is financieel afgesloten en de eindrapportage is opgesteld. Op basis van deze Eindrapportage heeft de afrekening met de verschillende subsidieverleners plaatsgevonden.

In 2016 zijn er nog aanvullende kosten gemaakt t.a.v. het Inspiratiecentrum. Dit betreft met name extra accountantskosten, ureninzet G.Z-H en de aanpassingen aan de westgevel. Deze kosten konden niet meer via de subsidie worden gedekt. In lijn met 2015 zijn deze kosten in de jaarrekening van "De Grevelingen" verantwoord. Conform besluitvorming zijn deze kosten vervolgens verrekend met de Zuidwestelijke Delta.

De baten en lasten van de exploitatie van het inspiratiecentrum zijn verantwoord in de Jaarstukken van de Zuidwestelijke Delta.

CaRe-Lands

Gezamenlijk hebben de 7 partners in fase 2 (september 2014 – juli 2015) een aantal onderzoeken uitgevoerd op het gebied van biomassa-energie, duurzaam vervoer en duurzame gebouwen. De resultaten zijn samengevat in een publicatie onder de titel "Carbon Reduction in protected landscapes: Lessons in biomass, access and sustainable buildings".

Binnen CaRe-Lands is voor de Grevelingen specifiek aandacht geweest voor duurzame zelfvoorzienende toiletgebouwen. Voor de locaties Slikken van Flakkee en het eiland

Stampersplaat zijn hiervoor schetsontwerpen gemaakt. In mei is het clusterproject afgesloten met een workshop over toekomstige grensoverschrijdende samenwerking op de CaRe-Lands thema's.

De lasten van het krediet CaRe-Lands worden vrijwel volledig gefinancierd door subsidiegelden uit het INTERREG IVA2 Zeeënprogramma. De subsidierapportage voor fase 1 en de eindrapportage voor fase 2 zijn door de subsidieverstrekker goedgekeurd. Op basis van de vaststelling door de subsidieverstrekker bedragen de niet-gesubsidieerde kosten voor 2016 € 23 en deze zijn verrekend met het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

4. Paragrafen

De verplichte paragrafen Weerstandsvermogen, Onderhoud kapitaalgoederen, Financiering, Grondbeleid en Bedrijfsvoering zijn niet van toepassing voor dit "Natuur- en recreatieschap De Grevelingen". Alle rechten en plichten van de activiteiten, met uitzondering van de eerder genoemde twee projecten en de erfpachtgronden SBB, van het schap Grevelingen zijn overgegaan naar het schap Zuid-Westelijke Delta.

De bouw van het inspiratiecentrum is opgenomen binnen de jaarstukken van dit "Natuur- en recreatieschap De Grevelingen". De exploitatie van het inspiratiecentrum is opgenomen in de jaarstukken van het schap Zuid-Westelijke Delta. Het groot onderhoud van het gebouw is in kaart gebracht. Over een periode van 20 jaar betreft dit gemiddeld relatief kleine bedragen per jaar. Het groot onderhoud zal worden meegenomen in de totale meerjarenplanning voor groot onderhoud binnen het recreatieschap Zuid-Westelijke Delta.

JAARREKENING 2016

5.1 Balans per 31 december 2016

ACTIVA	31 december	31 december
	2016	2015
Vaste activa		
Materiële vaste activa	-	-
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	-	-
Investerings met economisch nut	-	-
Financiële vaste activa	-	-
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	-	-
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	13.873
Vorderingen op openbare lichamen	-	-
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < dan 1 jaar	-	-
Overige vorderingen	-	13.873
Liquide middelen	-	-
Banksaldi	-	-
Overlopende activa	1.260	1.430.339
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	-	1.404.917
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	1.260	25.422
Totaal	1.260	1.444.212

PASSIVA	31 december	31 december
	2016	2015
Vaste passiva		
Eigen vermogen	-	-
Algemene reserve	-	-
Bestemmingsreserves	-	-
Gerealiseerde resultaat	-	-
Vlottende passiva		
Netto-vlottende schulden rentetypische looptijd < 1 jaar	1.251	-
Overige schulden	1.251	-
Overlopende passiva	9	1.444.212
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	9	1.444.212
Totaal	1.260	1.444.212

5.2 Overzicht van baten en lasten 2016

Programma	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Programma 1. Bestuurlijke aangelegenheden	-	-	-	-	-
Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie	311.899	-	-	361.077	361.077 N
Totaal lasten	311.899	-	-	361.077	361.077 N
Baten					
Programma 1. Bestuurlijke aangelegenheden	-	-	-	-	-
Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie	311.899	-	-	361.077	361.077 V
Totaal baten	311.899	-	-	361.077	361.077 V
Saldo gewone bedrijfsvoering	-	-	-	(0)	0 N
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	2	2 N
Diverse baten	-	-	-	2	2 V
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	556.657	-	-	66.272	66.272 N
Baten kredieten (bijdragen derden)	556.657	-	-	66.272	66.272 V
Saldo kredieten	0	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten	0	-	-	(0)	0 N
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	-	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat	0	-	-	(0)	0 N

Het overzicht van lasten en baten is als volgt opgebouwd:

Reguliere lasten en baten bedrijfsvoering

Dit onderdeel betreft de exploitatielasten en –baten van de structurele activiteiten. Dit zijn de jaarlijks min of meer in dezelfde vorm terugkerende activiteiten. Op basis van deze informatie kunnen meerjarige trends en ontwikkelingen worden geschetst.

Diverse lasten en baten bedrijfsvoering

In tegenstelling tot de reguliere lasten en baten komen deze exploitatielasten en –baten slechts incidenteel voor door de aard hiervan en/of de oorzaak. Het gaat hierbij om o.a. de effecten van periodieke herzieningen van voorzieningen, de financiële consequenties van uitspraken op beroeps- en bezwaarschriften die niet voorzien kunnen worden en terugontvangen bedragen. Deze zaken, welke niet zijn begroot, worden separaat gepresenteerd om de vergelijkbaarheid over de jaren heen eenvoudiger te maken.

Kredieten

De kredieten hebben betrekking op uitgaven gerelateerd aan activiteiten die zorgen voor veranderingen in de natuur- en recreatiegebieden, zoals investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte. Deze uitgaven worden gedekt vanuit bijdragen derden (subsidies, bijdragen) en/of onttrekkingen aan de algemene of bestemmingsreserves.

Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Dit onderdeel omvat alle mutaties (stortingen en onttrekkingen) in de reserves.

5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften, die het Besluit begroting en verantwoording (BBV) daarvoor geeft. Voor zover niet anders vermeld, worden de activa en passiva gepresenteerd in afgeronde bedragen van € 1.

De jaarstukken 2016 bevatten slechts een klein deel van de voormalige activiteiten van het schap: de realisatie van het inspiratiecentrum, de ontwikkeling van CaRe-Lands en de gronden in erfpacht, die het eigendom zijn van Staatsbosbeheer. Een toelichting hierop is in de inleiding van de jaarstukken vermeld. Verder zijn geen begrotingscijfers opgenomen, aangezien voor het Natuur- en recreatieschap De Grevelingen geen volledige begroting 2016 is vastgesteld. Het Algemeen Bestuur heeft op 9 december 2016 wel ingestemd met de volgende begrotingsposten 2016: een baat bij economisch beheer van € 370.325 en een last bij gebiedsbeheer van eveneens € 370.325.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten worden slechts genomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Baten en lasten worden verantwoord tot hun brutobedrag.

Balans

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met de daarop verrichte lineaire afschrijvingen. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. De afschrijvingen geschieden op basis van de verkrijgings- of aanschaffingsprijs en de geschatte economische levensduur.

Afschrijvingen zijn niet van toepassing in deze jaarstukken van het "Natuur- en recreatieschap De Grevelingen".

Het BBV onderscheidt de navolgende investeringen:

1. Investerings met economisch nut
2. Investerings met maatschappelijk nut in de openbare ruimte

In deze jaarstukken zijn geen investeringen met economisch nut of maatschappelijk nut van toepassing. Investerings hebben een economisch nut wanneer ze verhandelbaar zijn en/of indien ze kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Investerings met economisch nut boven € 25.000 worden geactiveerd.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Overlopende activa

De overlopende activa (nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen) worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Deze posten worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overlopende passiva

Deze posten worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

5.4 Toelichting op de balans

Vaste activa

Financiële vaste activa

- Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van een jaar of langer

	2016	2015
Saldo 1 januari		7.520.443
Af: Overdracht naar ZWD		7.520.443
Balans per 1 januari	0	0
Af: aflossing		
Saldo per 31 december	0	0

De onderhandse geldlening aan de BNG die per eind 2014 op de balans was opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen is in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Flottende activa

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar

- Vorderingen op openbare lichamen

	2016	2015
Saldo debiteuren		526.558
Af: Overdracht naar ZWD		526.558
Balans per 1 januari	0	0
Saldo per 31 december	0	0

De vorderingen op openbare lichamen die per eind 2014 op de balans waren opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zijn in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

- Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

	2016	2015
Uitzettingen in 's Rijks schatkist < 1 jaar		538.709
Af: Overdracht naar ZWD		538.709
Balans per 1 januari	0	0
Saldo per 31 december	0	0

De uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar die per eind 2014 op de balans waren opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zijn in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Overige vorderingen

	2016	2015
Saldo debiteuren		65.211
Voorziening dubieuze debiteuren		60.961
Af: Overdracht ZWD (per saldo)		4.250
Balans per 1 januari	13.873	0
Debiteuren		13.873
Af: ontvangsten van debiteuren	13.873	
Saldo per 31 december	0	13.873

De vorderingen en de voorziening dubieuze debiteuren die per eind 2014 op de balans waren opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zijn in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Per eind 2015 is een vordering opgenomen met betrekking tot een erfpachtbaat in 2015. Deze vordering is in 2016 afgewikkeld.

Liquide middelen

Banksaldi

	2016	2015
Banksaldi		3.762.354
Af: Overdracht naar ZWD		3.762.354
Balans per 1 januari	0	0
Saldo per 31 december	0	0

De banksaldi die per eind 2014 op de balans waren opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zijn per 1 januari 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Overlopende activa

Van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkering met een specifiek bestedingsdoel

Project	Saldo 31-12-2015	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Saldo 31-12-2016
Inspiratiecentrum	1.299.144		1.299.144	0
CaRe-Lands	105.773		105.773	0
Subsidie Natuurbeheer	0			0
Kwaliteit openbare ruimte	0			0
Natura People	0			0
Totaal	1.404.917	0	1.404.917	0

De te ontvangen bijdragen voor het inspiratiecentrum per ultimo 2015 ad € 1.299.144 zijn gebaseerd op de eindrapportage voor dit project per 31 december 2015. Dit betreft de destijds nog af te rekenen bijdragen van OP Zuid ad € 549.143, Voordelta Zuid-Holland ad € 266.651 en Voordelta Zeeland ad € 483.350. Op basis van de eindrapportage heeft de afrekening met de verschillende subsidieverleners in 2016 plaatsgevonden.

De te ontvangen bijdrage uit het INTERREG IVA2 Zeeënprogramma voor CaRe-Lands is gebaseerd op de vastgestelde subsidie. De bijdrage is in 2016 ontvangen.

Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen

	2016	2015
Nog te ontvangen bedragen		150.863
Nog te factureren		3.775
Compensabele BTW		45.515
Ondernemers BTW		1.942
Vooruitbetaalde bedragen		3.257
Af: Overdracht naar ZWD		205.352
Balans per 1 januari	25.422	0
Nog te ontvangen bedragen	0	25.422
Af: ontvangen bedragen	25.422	
Bij: nog te verrekenen dienstverlening GZH	1.260	
Saldo per 31 december	1.260	25.422

De "overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen" die per eind 2015 op de balans waren opgenomen van het voormalige Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zijn in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Per eind 2016 is er nog een post voor nog te ontvangen bedragen opgenomen, namelijk een nog te verrekenen post dienstverlening GZH.

Vaste passiva

Eigen vermogen

Alle reserves van het "Natuur- en recreatieschap De Grevelingen" zijn overgedragen aan het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Vlottende passiva

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Overige schulden

	2016	2015
Crediteuren		434.010
Af: Overdracht naar ZWD		434.010
Balans per 1 januari	0	0
- Te betalen creditnota i.v.m. vervangen vlonder	1.251	
Saldo per 31 december	1.251	0

Het crediteurensaldo dat per eind 2014 op de balans van het Natuur- en recreatieschap De Grevelingen was opgenomen is in 2015 overgedragen en verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De schuld eind 2016 betreft een terugbetalingsverplichting aan een debiteur.

Overlopende passiva

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

	2016	2015
Nog te ontvangen facturen		248.195
Nog te betalen omzetbelasting		11.608
Nog te betalen lasten		17.945
Af: Overdracht naar ZWD		277.748
Te verrekenen met ZWD inzake overdracht per 1-1-2015		1.256.422
Balans per 1 januari	1.444.212	1.256.422
Te verrekenen met ZWD inzake 2015		182.413
Nog te ontvangen facturen inzake additionele dienstverlening		5.377
Af: - verrekend via de rekening courant met Zuidwestelijke Delta	1.444.203	
Saldo Rekening courant met Zuidwestelijke Delta per 31 december	9	1.444.212

Met uitzondering van de projecten Inspiratiecentrum en CaRe-Lands zijn alle activa en passiva per 1 januari 2015 overgedragen aan het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Het saldo volgens de openingsbalans per 1 januari 2015 ad € 1.256.422 betreft de voorfinanciering van de nog te ontvangen Europese subsidie voor deze projecten door laatst genoemd schap. Het totaal per ultimo 2015 van het aan dit schap te betalen bedrag ad € 1.438.835 en de nog te ontvangen

facturen inzake additionele dienstverlening ad € 5.377 komt overeen met de nog te ontvangen subsidie van overheidslichamen voor deze projecten per eind 2015. Omdat het Natuur- en recreatieschap De Grevelingen niet over liquide middelen beschikt, vindt de voorfinanciering door het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta plaats. In 2016 heeft voor een bedrag van € 1.444.203 verrekening plaatsgevonden met ZWD waardoor het saldo € 9 bedraagt.

Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen

	2016	2015
Vooruitontvangen bedragen		230
Af: Overdracht naar ZWD		230
Balans per 1 januari	0	0
Saldo per 31 december	0	0

Het saldo van vooruitontvangen bedragen dat per eind 2014 op de balans van het Natuur- en recreatieschap De Grevelingen was opgenomen is in 2015 verantwoord binnen het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Niet van toepassing.

5.5 Toelichting op het overzicht van baten en lasten 2016

Programma 2 - Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden

Programma 2. Beheer, onderhoud en exploitatie gebieden	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Inrichting, beheer en exploitatie	311.899	-	-	361.077	361.077 N
Totaal lasten	311.899	-	-	361.077	361.077 N
Communicatie	-	-	-	-	-
Baten					
Inrichting, beheer en exploitatie	311.899	-	-	361.077	361.077 V
Totaal baten	311.899	-	-	361.077	361.077 V
Saldo gewone bedrijfsvoering					
	-	-	-	(0)	0 N
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	2	2 N
Diverse baten	-	-	-	2	2 V
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	-	-	-	-	-
Baten kredieten (bijdragen derden)	-	-	-	-	-
Saldo kredieten	-	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten					
	-	-	-	(0)	0 N
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	-	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat					
	-	-	-	(0)	0 N

Een groot deel van de grond die tot op heden door Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen aan diverse partijen in erfpacht is uitgegeven is eigendom van Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft op 31 juli 2015 schriftelijk meegedeeld alleen onder een aantal voorwaarden medewerking te willen verlenen aan de overdracht van de rechten van erfpacht aan ZWD. In 2016 zijn de erfpachtrechten in de Grevelingen niet overgedragen van het Grevelingschap naar het schap Zuidwestelijke Delta. Het voornemen bestond om in 2016 afstand te doen van deze erfpachtrechten, zodat Staatsbosbeheer weer de volledige eigendom kreeg van deze gronden. Voor deze overdracht was een overeenkomst gemaakt. Deze overeenkomst is een drietal keren in het bestuur besproken, maar aangezien er nog te weinig zicht was op de bestuurlijke toekomst heeft deze overdracht en afstand in 2016 niet plaatsgevonden. Het voornemen is om deze overdracht van de erfpachtrechten per 31 december 2017 te laten plaatsvinden.

Wegens erfpachtrechten is over 2016 € 361.077 verantwoord. In 2016 zijn de onderhouds- en beheerkosten van de gronden verantwoord onder het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta. In de inleiding van deze jaarstukken is aangegeven dat de exploitatiebaten in 2016 wordt verrekend tussen "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" en het Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta. De baten die bij "Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen" zijn verantwoord worden in feite beschikbaar gesteld aan de Zuidwestelijke Delta voor de uitvoering van de taak gebiedsbeheer. Om die reden is in bovenstaande tabel ook een last is te zien van € 361.077. Per saldo is het resultaat van programma 2 in 2015 nihil.

Programma 3 - Ontwikkeling

Programma 3. Ontwikkelingen	Rekening 2015	Primitieve begroting 2016	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Resultaat
Lasten					
Totaal lasten					
Baten					
Totaal baten					
Saldo gewone bedrijfsvoering					
Diverse lasten en baten					
Diverse lasten	-	-	-	-	-
Diverse baten	-	-	-	-	-
Saldo diverse lasten en baten	-	-	-	-	-
Kredieten					
Lasten kredieten	556.657	-	-	66.272	66.272 N
Baten kredieten (bijdragen derden)	556.657	-	-	66.272	66.272 V
Saldo kredieten	0	-	-	-	-
Totaal saldo van baten en lasten					
0					
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves					
Toevoeging reserves	-	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-	-
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat					
0					

De lasten die onder "Kredieten" zijn vermeld betreffen het project CaRe-Lands (€ 23) en het gedeelte van de realisatiekosten van het inspiratiecentrum dat niet meer kan worden gedekt vanuit subsidie (€ 66.249). Dit betreft met name extra accountantskosten, ureninzet G.Z-H en de aanpassingen aan de westgevel. Deze kosten zijn verrekend met het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta (ZWD). De specificatie blijkt uit het hierna volgende overzicht van de incidentele baten en lasten.

Incidentele baten			Incidentele lasten		
Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging	Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2016 na wijziging
Kredieten			Kredieten		
- Bijdragen derden inspiratiecentrum (subsidie)			- Inspiratiecentrum	66.249	0
- Bijdrage derden inspiratiecentrum			- CaRe-lands	23	0
- Bijdragen van derden CaRe-Lands					
- Bijdrage van Zuidwestelijke Delta in inspiratiecentrum	66.249	0			
- Bijdrage van Zuidwestelijke Delta in CaRe-Lands	23	0			
Onttrekkingen aan reserves			Toevoegingen aan reserves		
Totaal	66.272	0	Totaal	66.272	0
Saldo			Saldo		

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op het natuur- en recreatieschap van toepassing zijnde regelgeving: (het algemeen WNT-maximum)

Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2016 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

In 2015 en in 2016 is op basis van de afgesloten dienstverleningsovereenkomsten door de dienstverlener Provincie Zuid-Holland (Groenvoorziening Zuid-Holland) een (algemeen) directeur ingezet bij de Natuur- en Recreatieschappen Dobbeplass, Midden Delfland, IJsselmonde, Rottemeren, Voorne Putten Rozenburg, Grevelingen, Groenalliantie, Zuidwestelijke Delta en het Koepelschap Buitenstedelijk Groen. In 2015 en 2016 hebben de heer A.F. Koeneman respectievelijk heer T.A.M. Arts invulling gegeven aan de functie van algemeen directeur bij deze Natuur- en Recreatieschappen.

De directeur heeft vanuit het mandaat van de Algemeen Besturen feitelijk leiding gegeven aan de diverse rechtspersonen.

De in onderstaande tabellen opgenomen bezoldigingen (kosten) zijn niet als zodanig in rekening gebracht bij het natuur- en recreatieschap. De inzet (dienstverlening) van de algemeen directeur valt namelijk onder de standaard dienstverlening aan het natuur- en recreatieschap en de hiermee samenhangende kosten zijn conform de begroting 2016 in rekening gebracht bij het natuur- en recreatieschap (fixed-price).

Het specifiek toerekenen van de totale beloning van de ingezette directeuren aan de betreffende schappen bleek niet mogelijk. Derhalve is ervoor gekozen om in de jaarrekening de totale bezoldiging te vermelden die hij ontvangen heeft in 2015 en 2016 voor de uitoefening van de functie van directeur bij de hiervoor genoemde rechtspersonen. De Provincie Zuid Holland (Groenvoorziening Zuid Holland) heeft de totale bezoldiging aan de vermelde topfunctionarissen betaald.

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking kalendermaand 1-12 [indien van toepassing.

Voor de fulltime inzet van de heer T.A.M. Arts geldt voor de periode 1 juli 2015 tot en met 31 december 2015 en de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 de volgende bezoldiging (alle bedragen in €):

Omschrijving	2015	2016
Beloning	67.966	117.769
Vaste onkostenvergoeding	n.v.t.	n.v.t.
Variabele onkostenvergoeding	1.502	3.034
Voorziening beloning betaalbaar op termijn	3.090	5.535
Totaal bezoldiging	72.558	126.338

In de beloning over 2015 is een eenmalige uitkering ambtsjubileum begrepen.

Uitgaande van het dienstverband bedragen de WNT normen voor 2015 en 2016 respectievelijk € 89.000 en € 179.000. In beide jaren is de norm niet overschreden.

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

De bezoldiging van de heer A. F. Koeneman is in de volgende tabel weergegeven. De kosten van de inzet van de heer A.F. Koeneman in 2015 gaan de WNT norm niet te boven.

bedragen x € 1		Dhr. A. F. Koeneman
Functiegegevens		Directeur
Aanvang en einde functievervulling (uiterlijk maand 12)		01/01/2015 – 31/08/2015
Aantal uren functievervulling in 2015		975
Individueel WNT-maximum		
2015		Dhr. A.F. Koeneman Arts, o.b.v. 8 mnd (incl. overdracht) € 153.649
Uitgekeerde bezoldiging in 2015 (januari t/m augustus)		144.684
Bezoldiging per uur 2015		148
-/- Onverschuldigd betaald bedrag		n.v.t. n.v.t.
Totaal bezoldiging 2015		144.684
Verplichte motivering indien overschrijding		PM PM

Nadere Toelichting:

In de jaarrekening 2015 is verzuimd het WNT overzicht voor de inzet van beide directeuren op te nemen. Door opname hiervan in de jaarrekening 2016 is deze omissie alsnog hersteld. Omdat de bezoldiging van beide directieleden onder het bezoldigingsmaximum lag, heeft dit niet geleid tot een (correctie) van de onverschuldigde betaling.

Met het oog op de liquidatie van het Natuur- en recreatieschap Grevelingen is het bestuur afgetreden. Besluiten die samenhangen met de verdere afwikkeling van Grevelingen worden genomen door het (hierna volgende) bestuur van het Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta.

bestuurslid	functie(s)	beloning	sociale verzekeringspremies	belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen	voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn	duur van het dienstverband in het boekjaar (hele jaar = 1)	uitkeringen wegens beëindiging van dienstverband met specificaties dienstverband
dhr. F.J. Tollenaar	voorzitter	0	0	0	0	1	0
mw. C.M.M. Schönknecht-Vermeulen	vice-voorzitter	0	0	0	0	1	0
dhr. R.A.M. van der Sande		0	0	0	0	0,5	0
dhr. J.F. Weber		0	0	0	0	0,5	0
dhr. A.M. Verseput		0	0	0	0	1	0
dhr. P.D. Hofman		0	0	0	0	1	0
dhr. F.J. Flieringa		0	0	0	0	1	0
dhr. M. Hamerslag		0	0	0	0	1	0

In de kolom "duur van het dienstverband" is de duur van het bestuurslidmaatschap vermeld. De genoemde vergoedingen zijn over 2016 nihil en liggen dus onder de daarvoor gestelde wettelijke grens van € 179.000.

5.6 Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich na de balansdatum geen gebeurtenissen voorgedaan die de jaarcijfers beïnvloeden.

Natuur- en Recreatieschap

de Grevelingen

JAARSTUKKEN 2016

Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur van het Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen in de openbare vergadering op 6 juli 2017 te Middelharnis

secretaris
W.G. Verveer

vice-voorzitter
C.M.M. Schönknecht-Vermeulen

Accountants

Aan het algemeen bestuur van
Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen

Baker Tilly Berk N.V.
Bijster 55
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen te Schiedam gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: GR2016-569398985).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. het overzicht van baten en lasten over 2016;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Regeling Controleprotocol WNT (wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector) 2016 vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 4.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het algemeen en dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: GR2016-569398985).

In dit kader is het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar nodig relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het Normenkader rechtmatigheid (intern kenmerk: GR2016-569398985), de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 16 juni 2017
Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

drs. R. Opendorp RA

Accountantsverslag

Boekjaar 2016

Natuur- en recreatieschap De Grevelingen

An independent member of Baker Tilly International

Inhoudsopgave

	Pagina
1. Bestuurlijke samenvatting	4
2. Accountantscontrole	5
3. Kwaliteit verslaggeving	10
4. Overige aandachtspunten	11

VERTROUWELIJK

Aan het algemeen bestuur van Natuur- en recreatieschap De Grevelingen
Overschieeweg 204
3112 NB Schiedam

Breda, maart 2017

Betreft: Accountantsverslag bij de jaarrekening 2016

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2016 van Natuur- en recreatieschap De Grevelingen afgerond. In dit accountantsverslag informeren wij u over onze bevindingen.

De onderwerpen die in dit verslag aan de orde komen, hebben onderdeel uitgemaakt van onze overwegingen bij de bepaling van de aard, het tijdstip van uitvoering en de diepgang van de controlemaatregelen die zijn toegepast bij de uitvoering van de controle van de jaarrekening.

Wij bedanken de medewerkers van Staatsbosbeheer voor de open en constructieve samenwerking bij het verrichten van onze controlewerkzaamheden en de totstandkoming van ons accountantsverslag.

Wij vertrouwen erop u hiermede van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,
Baker Tilly Berk N.V.

drs. R. Opendorp RA
Partner

drs. M. Zijderduijn RA
Manager

1. Bestuurlijke samenvatting

Als accountant van Natuur- en recreatieschap De Grevelingen hebben wij de controle van de jaarrekening uitgevoerd op basis van de kaders en normen die door de wetgever als ook door u als algemeen bestuur aan ons zijn meegegeven. In dit accountantsverslag doen wij verslag van de uitkomsten van ons onderzoek naar de getrouwheid en de rechtmatige totstandkoming van de lasten en baten en de activa en passiva in de jaarrekening 2016.

In hoofdstuk 2 van dit accountantsverslag gaan wij met name in op die zaken die van belang zijn voor u als algemeen bestuur. Wij ondersteunen u daarbij in uw controlerende rol en uw besluitvorming rondom de jaarrekening. Bij de jaarrekening die voorligt zijn wij voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken voor het aspect getrouwheid als ook voor het aspect rechtmatigheid.

In hoofdstuk 3 gaan wij in op de kwaliteit van het jaarverslag. Als accountant hebben wij op basis van wet- en regelgeving de taak om de jaarrekening te controleren en het jaarverslag te toetsen. In het jaarverslag legt het dagelijks bestuur verantwoording af over de uitvoering van het beleid en wat bereikt is. Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en dat het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van het BBV vereist is.

In hoofdstuk 4 gaan wij in op een aantal verplichte onderwerpen waarover wij dienen te rapporteren.

2. Accountantscontrole

2.1 Dekking en reikwijdte van de controle zijn conform de opdrachtbevestiging

Wij hebben van u de opdracht gekregen om de jaarrekening 2016 van de Natuur- en recreatieschap De Grevelingen te controleren. In onze vaktechnische opdrachtbevestiging is deze opdracht in detail verder uitgewerkt.

Bij deze controle hanteren wij de in het 'Normenkader Rechtmatigheid 2016' vastgelegde marges. De maximaal toe te passen marges zijn vastgelegd in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (het Bado). U heeft geen lagere marge vastgesteld waardoor wij het wettelijke kader als uitgangspunt hebben gehanteerd. De bij onze controle van de jaarrekening 2016 toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% (€ 4.000) en voor onzekerheden 3% (€ 12.000) van de totale lasten.

Onze controle houdt in dat wij niet alle transacties controleren. Onze aanpak heeft als doel om belangrijke onjuistheden en onrechtmatigheden te ontdekken.

In het accountantsverslag worden alle geconstateerde fouten en onzekerheden gerapporteerd die € 1.000,- overschrijden en worden overige bijzonderheden die van belang zijn voor de behandeling van de jaarrekening door uw algemeen bestuur gerapporteerd. In het door u vastgestelde normenkader is geen rapportagetolerantie aangegeven. Om die reden is de rapporteringstolerantie door ons bepaald op basis van professional judgement.

2.2 Geconstateerde niet-gecorrigeerde afwijkingen en onzekerheden (wegen mee in de oordeelsvorming)

Wij hebben geen afwijkingen geconstateerd gecorrigeerd.

2. Accountantscontrole

2.3 Goedkeurende controleverklaring 2016

Bij de jaarrekening over boekjaar 2016 zijn wij voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken voor het aspect getrouwheid als ook voor het aspect rechtmatigheid waarvan de oordeelparagraaf als volgt luidt:

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van de Natuur- en recreatieschap De Grevelingen op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het Normenkader Rechtmatigheid (intern kenmerk: GR 2016-569398985).

Hierbij gaan wij er vanuit dat de jaarrekening en de prognoses waar deze op is gebaseerd niet zal worden gewijzigd.

2.4 Geen (materiële) afwijkingen die in het oordeel moeten worden betrokken in het kader van begrotingsrechtmatigheid

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op Artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door het algemeen bestuur zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting, via de verordening op het financieel beheer en het Normenkader Rechtmatigheid 2016.

Het systeem van budgetbeheer en –bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan het algemeen bestuur, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan het algemeen bestuur van budgetoverschrijdingen brengt het risico met zich mee dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van het algemeen bestuur.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de kadernota rechtmatigheid die door de commissie BBV is uitgebracht. Een belangrijke inhoudelijke aanvulling betreft de vaststelling, dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat het algemeen bestuur nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij openeinde regelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat het algemeen bestuur geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende controleverklaring kan worden gegeven, wordt betrokken. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

2. Accountantscontrole

2.4 Geen (materiële) afwijkingen die in het oordeel moeten worden betrokken in het kader van begrotingsrechtmatigheid (vervolg)

Daarnaast moet de accountant in het verslag van bevindingen deze kostenoverschrijdingen, waarvan het dagelijks bestuur in de jaarrekening aan moet geven dat ze nog dienen te worden geautoriseerd, aan de orde te stellen. Extra lasten die worden gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten, en het algemeen bestuur nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In de jaarstukken 2016 legt het dagelijks bestuur in het overzicht van baten en lasten toelichting daarop verantwoording af over de realisatie van de lasten en baten ten opzichte van de begroting.

Wij constateren dat geen sprake is van een overschrijding van de lasten.

2.5 Opheffing van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen

Natuur- en recreatieschap De Grevelingen zou opgeheven worden per 1 juli 2014 en zouden alle activiteiten worden voortgezet in Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta. Vanwege de afronding van een Europese subsidie en vertraging in de overdracht van het erfpachtrecht bleek het echter niet mogelijk om het schap te liquideren in de afgelopen jaren. De verwachting is dat dit in 2017 zal plaatsvinden.

In 2016 zijn de activiteiten waarvoor Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen subsidie ontving afgewikkeld en is de subsidie vastgesteld. Het is niet gelukt om de erfpachtrechten in 2016 over te dragen.

Door het algemeen bestuur is besloten dat het resultaat 2016 van Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen ten gunste van Natuur- en Recreatieschap Zuidwestelijke Delta komt.

Een besluit tot opheffing van het schap leidt conform de BBV niet tot het hanteren van andere waarderingsgrondslagen. Om die reden heeft het besluit tot opheffen geen impact gehad op de diepgang van onze controle.

2. Accountantscontrole

2.6 Verslaggevingsgrondslagen

Wij hebben de aanvaardbaarheid van de gehanteerde waarderingsgrondslagen, de consistente toepassing daarvan alsmede de duidelijkheid en volledigheid van de jaarverslaggeving beoordeeld. Natuur- en recreatieschap De Grevelingen heeft gedurende 2016 geen wijzigingen doorgevoerd in de keuze of de toepassing van belangrijke verslaggevingsgrondslagen.

Wij concluderen dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen aanvaardbaar zijn en dat de toepassing daarvan, samen met de in de jaarrekening opgenomen toelichtingen, een getrouw beeld geeft van de financiële positie van de Grevelingen.

2.7 Opvolging actiepunten uit managementletter 2016

Wij zijn van mening dat de organisatie een voldoende beheersing heeft van haar bedrijfsprocessen.

Belangrijkste constatering uit de managementletter betreft de naleving van de Wet Normering Topinkomens (WNT) welke in 2015 niet correct in de jaarrekening is uitgewerkt. In de jaarrekening 2016 is hier op juiste wijze opvolging aan gegeven (wij verwijzen ook naar paragraaf 3.2).

2.8 Schattingen

Inherent aan het opmaken van de jaarrekening is dat de organisatie schattingen moet maken. Bepaalde schattingen zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en de waarschijnlijkheid dat toekomstige gebeurtenissen significant afwijken van de verwachtingen van het bestuur. Als onderdeel van de controle hebben wij de aanvaardbaarheid van de schattingen beoordeeld.

Schattingsposten

Belangrijkste schattingen	Beoordeling	Toelichting
Waardering van de vorderingen	Akkoord	Wij kunnen ons vinden in de waardering van de vorderingen.
Waardering van de overige schulden	Akkoord	Wij kunnen ons vinden in de waardering van de schulden.

3. Kwaliteit verslaggeving

3.1 Diepgang controle jaarverslag

De jaarstukken voor boekjaar 2016 bestaan uit het jaarverslag (inclusief de paragrafen en de programmaverantwoording) en de jaarrekening. Conform de gewijzigde wetgeving voor de accountantscontrole hebben wij het jaarverslag onderzocht om vast te stellen of het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat en of het jaarverslag alle informatie bevat die op grond van de Gemeentewet is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

3.2 Wet Normering Topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is op 1 januari 2013 in werking getreden. De WNT stelt maxima aan de bezoldiging van topfunctionarissen. In de WNT wordt het begrip topfunctionaris nader gedefinieerd; het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' benadrukt dat alleen sprake is van een topfunctionaris als sprake is van leidinggeven aan de gehele organisatie. In de WNT worden ook maxima aan bezoldiging van de topfunctionaris gesteld. De bezoldiging van topfunctionarissen in deeltijd of met een aanstelling korter dan 12 maanden in een boekjaar, wordt omgerekend naar een voltijdsbezoldiging. De WNT bevat een openbaarmakingsverplichting van de bezoldiging van topfunctionarissen via de jaarrekening van de organisatie en inzending aan de (vak)minister. Voor andere functionarissen geldt alleen een openbaarmakingsverplichting bij overschrijding van de bezoldigingsnorm.

In de jaarrekening van Natuur- en recreatieschap De Grevelingen over boekjaar 2016 is op juiste wijze rekening gehouden met de bepalingen uit de WNT.

4. Overige aandachtspunten

4.1 Overige dienstverlening -> onafhankelijkheid accountant

Baker Tilly Berk heeft diverse organisatorische maatregelen getroffen om zijn onafhankelijkheid en die van zijn medewerkers te waarborgen. Deze maatregelen omvatten onder meer:

- Voorschriften en procedures omtrent onafhankelijkheid. Deze voorschriften voor professioneel gedrag op het gebied van kwaliteit en onafhankelijkheid zijn opgenomen in de Gedragscode van Baker Tilly Berk. Deze Gedragscode geldt voor iedere medewerker van Baker Tilly Berk en wordt natuurlijk steeds geactualiseerd;
- Jaarlijkse bevestiging van onafhankelijkheid door partners en medewerkers van Baker Tilly Berk en ondersteunende stafdiensten;
- Cliënt- en opdrachtacceptatieprocedures, waaronder een beoordeling, of er sprake is van mogelijk conflicterende diensten;
- Intern en extern kwaliteitsonderzoek;
- Reviews door externe toetsers die niet bij de opdracht betrokken zijn, ter waarborging van een deugdelijke grondslag/deskundig oordeel; en
- Roulatie van partners op de opdracht.

Wij zijn van mening dat wij in relatie tot uw organisatie onafhankelijk, in overeenstemming met de ViO (Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants), hebben gefunctioneerd en dat de objectiviteit van onze oordeelsvorming in het afgelopen jaar niet is aangetast.

4.2 Fraude

Bij de uitvoering van de werkzaamheden hanteren wij onder andere de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NV COS) 240: "De verantwoordelijkheid van de accountant voor het onderkennen van het risico van fraude in het kader van de controle van financiële overzichten".

Het dagelijks bestuur is primair verantwoordelijk voor de preventie van fraude. Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor een cultuur van eerlijkheid en ethisch verantwoordelijk gedrag. Zij dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude zo veel mogelijk te beperken, zodat de integriteit van de financiële verslaggeving is gewaarborgd.

Tijdens de controle van de jaarrekening inventariseren wij de frauderisico's binnen uw organisatie en beoordelen wij de interne beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het voorkomen en ontdekken van fraude. Tijdens de beoordeling bleek ons dat binnen uw organisatie reeds de nodige aandacht wordt besteed aan de onderwerpen fraude en integriteit. U heeft aangegeven belang te hechten aan een adequate beheersing van frauderisico's.

Volledigheidshalve wijzen wij erop dat onze controle niet specifiek gericht is op het ontdekken van fraude.

4. Overige aandachtspunten

4.3 Geautomatiseerde gegevensverwerking

Wij brengen u verslag uit omtrent onze bevindingen ter zake van de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De accountantscontrole van de jaarrekening is niet specifiek gericht op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking en behoeft derhalve niet te leiden tot bevindingen die bij een speciaal daarop gericht onderzoek wel naar voren zouden kunnen komen.

In het kader van de jaarrekeningcontrole zijn met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking bij Natuur- en recreatieschap De Grevelingen geen bijzonderheden te melden welke voor vermelding in het accountantsverslag in aanmerking komen. In de managementletter zijn wij nader op de geautomatiseerde gegevensverwerking ingegaan. De bevindingen zoals opgenomen in de managementletter zijn niet van een zodanige significantie dat deze de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking in gevaar brengen.

Contactgegevens:

drs. R. (Rik) Opendorp RA

Partner RA

M: 06 - 10 09 04 64

E: r.opendorp@bakertillyberk.nl

drs. M. (Martijn) Zuijderduijn RA

Manager

M: 06 - 52 76 53 85

E. m.zuijderduijn@bakertillyberk.nl

Kantoorgegevens:

Baker Tilly Berk N.V.

Bijster 55

Postbus 3814

4800 DV Breda

T: 076 - 525 00 00

Reactie van het Dagelijks Bestuur op het accountantsverslag 2016

Het Dagelijks Bestuur heeft kennis genomen van het accountantsverslag over de jaarstukken 2016.

De jaarstukken 2016 zijn door een nieuwe accountant gecontroleerd, namelijk Baker Tilly Berk. De samenwerking met deze accountant is goed verlopen.

De jaarstukken en het accountantsverslag zijn conform planning opgeleverd en er is sprake van een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

De toon van het accountantsverslag is positief te noemen. Het aantal aanbevelingen in het accountantsverslag is relatief klein. In het accountantsverslag adviseert de accountant om documenten, waarvan de wettelijke bewaartermijn is verlopen maar die voor de jaarstukken nog steeds van belang zijn, langer te bewaren. Hier zal in 2017 meer aandacht voor zijn.

Het bestuur onderschrijft de overige punten, die in het accountantsverslag aan bod komen. De meeste punten zijn eerder door de organisatie onderkend en waar nodig zijn reeds maatregelen genomen om tot verbetering te komen. In 2016 is de al eerder ingezette kwaliteitsslag voor de p&c producten verder doorgezet. Voorbeelden zijn een verdere verbetering van de processen en meer (tussentijdse) interne controles. Daarnaast is tijdig met de accountant afgestemd over van te voren benoemde (boekhoudkundige) aangelegenheden.

We adviseren het AB om kennis te nemen van het accountantsverslag en de jaarstukken 2016 vast te stellen.